

TEORİ de *doğrultu*

5

Ocak-Şubat

2002

İÇİNDEKİLER

Sunu	2
Afganistan Savaşı Ve Emperyalist Jeopolitika	3
Arjantin ve Gülümseyen Geleceğimiz	15
Bir Direnişin Öğrettikleri.....	27
Aymasan Öncü İşçileriyle Röportaj: Direniş Deneyimlerini Birbirimize Aktardık.....	31
Fiili Ve Meşru Mücadele Çizgisinde Israr	37
Neoliberalizmin Ana Çizgileri.....	42
Sovyet Cumhuriyetinde Proleter Kadın Hareketinin Görevleri Üzerine	69
Aymasan Öncü İşçileriyle Röportaj: Temsilcinin Bir Erkek Bir Kadın Olmasında Direttik.....	73

Sunu

Dergimizin yeni bir sayısıyla karşınızdayız. Daha işlevli bir teorik-politik yayın hazırlama isteği ve uğraşısı bu sayımızla birlikte biraz daha somutluk kazandı. Teknik bakımdan bu yeni bir dergi formatı ve sayfa düzenlemesi biçiminde oldu. Yazıların daha rahat okunabilmesi ve içeriğin teknik bakımından daha çarpıcı hale getirilerek okura sunulabilmesi amaçlandı. Konuların seçiminde hem çeşitlilik zenginliği hem de içeriğinin güncel değeri ve rolü bakımından ise daha araştırıcı bir emekçilik yolundan ilerleyeceğiz.

Bu sayımıza gelince...

11 Eylül emperyalist savaş çılgınlığını yeni bir boyuta sıçratmış bulunuyor. ABD'nin, dünya hegemonyası için geliştirdiği emperyalist "global" jeopolitikadan beslenen savaş arabası Avrasya coğrafyasında gezinip duruyor. Afganistan'ı çokça çiğnedi savaş arabasının tekerlekleri. Sıranın Ortadoğu'da olduğu şimdiden ilan edildi bile. Türk militarizmi, en iyi bildiği şey üzerinden, kan pazarlama işini üstlenmeye ve emperyalist savaş arabasının arkasına bağlanmaya pek gönüllü görünüyor. "Afganistan Savaşı ve Emperyalist Jeopolitika" yazısı konuya bir giriş amacı taşıyor.

Devrim arabası ise "Arjantin ve Geleceğin Gülmeyen Yüzü"nden görünüyor. Proleter ve ezilen emekçi yığınların emperyalizme ve kapitalizme karşı yeniden "uyanışının" kesin ve kaçınılmaz adımları, Arjantin'de yaşanan, "devrimci durum" kadar net görünüyor artık. "Biz"e de ne kadar benziyor; hem sorunları hem de görevleriyle.

"Neoliberalizmin Ana Çizgileri" başlıklı inceleme yazısı, emperyalist kapitalizmin bu "yeni" iktisat teorisini analizine yöneliyor. Yazı, neoliberalizmin, dün-bugün-gelecek bütünlüğü içerisinde ekonomik, politik ve ideolojik tarihselliğini çarpıcı deneyim ve verilerle göstermeye çalışıyor. Bu eksen hem kapitalizmin krizsel ekonomik diyalektiğine uzanarak bazı çözümlere ulaşıyor, hem de neoliberal burjuva ideologlarının tezleriyle polemik yürütüyor.

"Yeni Sendika Yasası" temelinde yeniden örgütlenen ve şu günlerde kongreler süreci yaşayan emekçi memur hareketi bakımından önümüzdeki aylar özel bir önem taşıyor. "Fiili ve Meşru Mücadele Çizgisinde Israr" başlıklı yazımız 12 yıllık emekçi memur hareketinin tarihini eleştirel bir analizden geçiriyor. Mücadelenin yeni koşulları zemininde devrimci politik görevlerin çerçevesini çizmeye çalışan yazı, reformizmle mücadele konusunda özel bir yoğunlaşma gösteriyor.

Bir dönemin devrimci eleştirel analize tutulduğu başka bir konu başlığı ise kadınlar arasında komünist çalışma deneyimi. "Kadınlar Kazanılmadan, Yığınlar Kazanılamaz" başlıklı değerlendirmenin 8 Mart'ın kapıya dayandığı şu günlerde çalışmalarda "enerji" yaratan bir rol oynamasını umut ediyoruz.

Bir tekil işçi direnişi daha geride kaldı. Bu tespit Aymasan direnişi için hem doğru, ama hem de yetersiz. Çünkü bir de Aymasan'ın işçi sınıfı adına geride bıraktığı bir "miras" var. Direnişle ilgili değerlendirme yazımız ve Aymasan'ın öncü işçileriyle yapılan röportajlar bu "miras"a ışık tutmayı amaçlıyor.

Yeni bir sayıda buluşmak dileğiyle.

Afganistan Savaşı Ve Emperyalist Jeopolitika

11 Eylül'de Pentagon ve İkiz Kuleler'in vurulması bir milat oldu. ABD emperyalizmi oluşan durumu 21. yüzyılda dünyaya hakim olma planı bakımından fırsata dönüştürmek için tüm olanak ve yeteneklerini sergiledi. Perde, modern revizyonizmin çöküşü, Doğu Bloku ve SB'nin dağılmasıyla açılmıştı. 20. yüzyılın ikinci yarısına damgasını vuran uluslararası ilişkiler temellerinden sarsıldı ve dünyanın politik çehresi yeniden şekillenmeye başladı. "Soğuk Savaş" '89/90 dramatik olaylarıyla son buldu. Galipler arasındaki ilişkiler nasıl şekillenecek ve ganimet nasıl paylaşılacaktı? Körfez Savaşı'ndan günümüze ganimetin paylaşımı ve dünya egemenliği için mücadele emperyalistler arası ilişkileri belirlemektedir. Dünya haritası, Körfez Savaşı'yla başlamış bir emperyalist müdahaleler ve savaşlar serisiyle kan ve demirle yeniden çizilmektedir.

Alman emperyalizmi Hırvatistan ve Slovenya'yı Yugoslavya Federasyonu'ndan kopartarak Balkanlar'ın paylaşımını başlatmış, yerli işbirlikçiler eliyle sürdürülen gerici savaşları, ABD ve NATO'nun müdahaleyle Makedonya ve Kosova'da son noktanın konulması izlemiştir. ABD, Balkanlar'a pençelerini geçirerek, Avrasya'yı kontrol ve dünya hegemonyası için yeni köşe başları tutmuştur. Balkanlar'da, AB emperyalistlerinin Doğuya açılımlarının önünü kesmek ve Hazar Havzası petrolünün taşıma yollarını kontrol altında tutmak ABD emperyalizminin dünya egemenliği stratejisinin hedefleri arasındadır.

Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya/Hazar Havzası emperyalistler arası çelişkilerin en fazla keskin-

leştiği alanlardır. ABD'yi kalbinden vuran ve şaşkına çeviren 11 Eylül baskını, Afganistan'a emperyalist müdahalenin gerçek nedeni sanmak en hafifinden emperyalist haydutları masum görmek ve göstermekten başka bir anlama gelmez. ABD emperyalizminin NATO'yu ve bir ölçüde bütün bir dünya gericiliğini arkalayarak Afganistan'a müdahale etmesi, genel olarak son yarım yüzyıllık dönem boyunca ve ama özellikle de SB'nin dağılmasından sonraki son on yıllık dönemde emperyalistler arası çelişkiler ve mücadele, ABD emperyalizminin Avrasya'yı kontrol altına alma ve dünya egemenliği için mücadele stratejisi tarafından hazırlanmıştır. 11 Eylül baskını bir "vesile" olarak değerlendiren Washington haydutları, dünya egemenliği planlarını uygulamada yeni hamleler yapmak için harekete geçmişlerdir. Afganistan emperyalist savaşı her şeyden önce ABD emperyalistlerini yatıştırma, 11 Eylül baskının sarstığı ABD otoritesini tesis etmek için yapılmıştır. Fakat kuşkusuz bunların ötesinde Afganistan'a müdahale daha temel amaçlara bağlanmış emperyalist bir savaştır. Balkanlardan sonra, Afganistan müdahalesiyle ABD kontrolü altında NATO'nun dünya polisi rolü daha da belirginleştirilmiş, ABD'nin Avrasya'yı denetim altına alma ve dünya hegemonyası stratejisi bakımından hem bölgeye yerleşme ve hem de emperyalist rakiplerinin önünü kesmek bakımından temel bir adım olmuştur. Hazar Havzası petrolünün ve dünya pazarlarına taşıma yollarının kontrol altında tutulması Afganistan savaşının daha derinde yatan temel nedenleri arasındadır.

Balkanlar örneğinde tanık olunduğu gibi, emperyalistler dayattıkları savaşlar serisiyle aynı zamanda yeni işbirlikçi rejimler kuruyor ve bir düzen inşa ediyorlar. ABD, Afganistan'dan sonra şimdi sıranın Irak'a geldiğini yüksek sesle ve dünkü emperyalist müttefik ve rakiplerini küstahça aşağılayan bir tonda ilan ediyorlar. W. Bush'un geniş tepkiler yaratan ulusa sesleniş konuşmasında İran ve Kuzey Kore'yi de saldırı menziline yerleştirmesi, aynı zamanda yeni işbirlikçi rejimler ve düzenler dayatma yönelimini yansıtmaktadır.

Başlıca emperyalistler arasındaki çelişkilerin keskinleştiği üç bölgedeki savaşlarda, başta bölge ülkeleri olmak üzere, birçok bağımlı ülkeyi yedekleyen emperyalistler arası bir koalisyon kuruluyor. Balkanlar'da önce NATO'nun sonra AB'nin ön plana çıktığı, Rusya'nın doğrudan katıldığı emperyalist ülkeler arası bir koalisyon. Ortadoğu'da hakim emperyalist ülkelerin katıldığı ve BM şemsiyesi altında kurulan emperyalistler arası bir koalisyon söz konusuydu. Afganistan savaşında ise NATO ülkelerinin, AB'nin ve Rusya'nın doğrudan katıldığı ve başka emperyalist ülkelerin desteklediği bir emperyalistler arası koalisyon. Fakat bütün bu örneklerde gördüğümüz gibi, emperyalistler arası koalisyonlar kısa sürede katılan emperyalist ülkelerin çıkarlarının ön plana çıktığı çelişkiler yumağına dönüşüyor.

Emperyalistler arası çelişkilerin öncelikle Balkanlar-Ortadoğu-Kafkasya/Hazar Havzası üçgeninde keskinleşmesi, bu bölgelerin sahip olduğu zenginlikler (petrol, doğal gaz vb.) ya da dünya egemenliği mücadelesinde stratejik önemleri nedeniyledir. Bir bölgeden diğerine atlayarak süre giden emperyalist savaşların konusu 21. yüzyılda dünya hegemonyasıdır. Bu da Avrasya'nın kontrolünden geçmektedir. Afganistan'a saldırı, en nihayetinde ancak bu perspektifle bakıldığında gerçekten anlaşılabilir.

Yeni Balkan savaşları, Ortadoğu'ya (Irak'a) saldırı; Körfez savaşı ve son olarak Afganistan savaşı, "vesile"leri ne olursa olsun, jeopolitik savaşlardır. Bu nedenledir ki, önce, aşağıda sıkça kullanacağımız "jeopolitika" kavramını en genel hatlarıyla açıklamak yararlı olacaktır.

Jeopolitika, coğrafik alanlar ile devletler arasındaki ilişkileri, siyasal gelişmelerin yönünü, mekan (alan) ve ırkla açıklamaya ve kanıtlamaya çalışan/hizmet eden gerici teorileri ifade eder.

Jeopolitikaya göre devletlerin politikası, coğrafi faktörler tarafından belirlenir. Yunanca geo (jeo) toprak ve politika kelimelerinin birleştirilmesiyle üretilen bu kavrama göre, devlet politikası ile coğrafi çevre arasında kapmaz bir bağ vardır. Jeopolitik açılım veya jeopolitikalar, devletin politikasının topraklarının büyüklüğüne, sınırlarının durumuna; komşu ülke sayısına, kıyı durumuna, iç coğrafi durumuna ve başka faktörlere bağlı olduğunu çıkış noktası olarak alır.

Politika, zora başvurmak, saldırganlık, ilhak ve savaş demektir. Jeopolitika, emperyalist ülke dış politikasının neden saldırgan, ilhakçı, hegemonyacı olmak zorunda olduğunu, doğal bir durumun ifadesi ve gereği olarak açıklamak ve kanıtlamak görevini yerine getirir. Böyle olduğu içindir ki, jeopolitika ile emperyalistler, başka ülkeleri yağma ve talan politikalarını, bunların devamı olan işgal ve savaşları, kısacası en caniyane suçlarını gizlemeye çalışırlar. Jeopolitika, emperyalist bir ülkenin saldırgan dış politikasını, dünya hakimiyeti için mücadelesini, ülkenin iktisadi, siyasi ve fiziki coğrafyasından hareketle haklı ve meşru göstermeye çalışır.

Jeopolitika ırkçılık, kozmopolitizm ve aynı zamanda neomaltusçuluk demektir. Faşist ideolojinin bir yansıma biçimidir.

Jeopolitikanın sosyal ve ekonomik kökeni, tekelci sermayenin özelliklerinde, emperyalizmde verilidir.

Jeopolitikanın oluşumu ve gelişmesiyle emperyalist yayılcılık, saldırganlık ve paylaşılmış dünyanın yeniden paylaşılması çabası arasında kopmaz bir bağ vardır. Bu nedenledir ki jeopolitika, dünyayı yeniden paylaşma talebini yükselten ülkelerde (örneğin 1930'lar Almanya'sı) ve en güçlü emperyalist ülkelerde (örneğin günümüzde ABD), zorun, hegemonya mücadelesinin, saldırganlığın ve ırkçılığın ideolojik bir silahı olarak gelişmiştir.

21. Yüzyılın Eşiğinde Amerikan Jeopolitikası Ve Stratejik Anlayışı

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Afganistan savaşı ancak ABD jeopolitikası anlaşıldığında doğru kavranabilir. Bu nedenledir ki, ABD jeopolitikasının açıklanması özel bir önem kazanmaktadır. Yeni ABD jeopolitikası üzerindeki etkisi nedeniyle eski ABD Dışişleri Bakanı Z. Brzezinski, bu konuda başvuracağımız kaynak-

ların başında gelmektedir. Z. Brzezinski “Yegane Süpergüç, Amerika’nın Hakimiyet Stratejisi” (Die Einzige Weltmacht, Amerikas Strategie der Vorherrschaft, 1997) adlı kitabında, Amerikan emperyalizminin 21. yüzyıl eşliğindeki jeostratejisini açıklar. O, eski döneme ait ABD jeopolitik anlayışını günümüz koşullarına uyarlar.

Z. Brzezinski’nin jeopolitik ve stratejik anlayışının ayırıcı özelliklerinin başında, bölgesel hegemonyayı reddetmesi gelir: Onun temel sloganı, “ya hep ya hiç”tir. “Bugün jeopolitik sorun, artık Avrasya’nın hangi kısmından hareketle bütün kıtanın hakimiyet altına alınacağı ve kara gücü olmanın deniz gücü olmaktan daha önemli olup olmayacağı değildir. Jeopolitikada artık esas olan, bölgesel değil, bilakis global boyutlardır.”

Burada Monro Doktrini’ne ve Jeopolitikada kara gücü-deniz gücü tartışmasına, göndermeler yapar. Yani artık, “Amerika Amerikalıdır” sloganı değil, “bütün dünya Amerikalıdır” doktrini geçerlidir.

“Modern” Amerikan jeopolitikasının oluşumuna belirleyici katkısı olan Brzezinski’nin Avrasya tanımı ve stratejisinin kaynağına indiğimizde Mackinder, Spykman, Harshafer ve Hessler gibi İngiliz, Alman ve Amerikan jeopolitikacılarını görüyoruz.

Harold Mackinder, temel jeopolitik teorisini 20. yüzyılın başında geliştirir. Ama ‘40’lı yıllarda Hitler faşizminin yenileceğini anlayınca eski teorisini gözden geçirir ve onun yeni “Avrasya teorisi”, Amerikan jeopolitikacıları tarafından kabul edilir.

Mackinder’in teorisine göre, Sibiry’a’nın merkez olduğu bir dünya karası üç ana gruba bölünür:

1- “Dünya adasının çekirdeği” (kalbi): Bununla Rusya topraklarına tekabül eden Avrasya kastediliyor.

2- Bu çekirdeği çevreleyen “kıyı ülkeleri kuşağı”. Bu kuşak üç parçadan oluşuyor:

a- Avrupa’nın kıyı bölgeleri,

b- Yakın ve Ortadoğu’nun kurak bölgeleri,

c- Asya’nın muson bölgeleri.

3- “Dış kuşak”, yani Avustralya, Afrika ve Amerika kıtaları.

H. Mackinder’e göre,

-Rusya, buz tutmayan denizlerin kıyılarına hakim olmak ve bütün “kıyı ülkeleri kuşağı”nı fethetmek istiyor.

-Britanya’nın (günümüzde Amerika’nın diye okuyabiliriz) deniz imparatorluğu, Avrasya kıtasının kıyı bölgelerindeki İngiliz deniz hakimiyetine dayandığı için, bu durumun her değişimi, yani Rusya’nın “kıyı ülkeleri kuşağı”nın bir kısmını ele geçirmesi veya başka bir gücün İngiliz denizine hakimiyetini kurması, oldukça ağır sonuçlara neden olacaktır.

Bu nedenle:

a- “Doğu Avrupa’ya hakim olan, Avrasya’nın çekirdeğine hakim olur.”

b- “Çekirdeğe hakim olan, dünya adasını (yani Avrasya’yı, çn) yönetir.”

c- “Dünya adasını yöneten de dünyaya hakim olur”

Sonuç: Rusya parçalanmalıdır, küçültülmelidir ve “çekirdek” üzerindeki hakimiyetine son verilmelidir

N.J. Spykman, “Dünya Büyük Güç Merkezleri”, “Güçler Dengesi” anlayışlarını geliştirir. Amerikan emperyalizminin dünya hakimiyeti için büyük devlet, büyük güç oluşumuna izin verilmemelidir. Yani güçler arasındaki denge bozulmamalıdır. Avrupa federasyonlaştırılmalı, Japonya desteklenmeli ve SSCB abluka altına alınmalıdır. ABD, oluşan bloklar ve güçler üzerinde durmalıdır.

Spykman, II. Dünya Savaşı yıllarından sonra geliştirdiği bu anlayışını güçlendirmek için Mackinder’in teorisinden yararlanır ve onun teorisini şöyle okuyabiliriz:

a- “Kıyı ülkeleri kuşağı üzerinde hakim olan, bütün Avrasya’ya hakimdir.”

b- “Avrasya’ya hakim olan, dünyanın geleceğini belirler.”

O, “kıyı ülkeleri kuşağı”nın, yani SSCB’yi çevreleyen ülkelerin, Avrupa’nın ve ada ülkelerinin Amerikan askeri üsleriyle donatılmasını, SSCB’nin ablukaya alınmasını önerir. Amerikan emperyalizmi, aynen bu anlayış doğrultusunda hareket etmiştir.

Mackinder, Spykman’ın, Houshafer ve Hessler gibi İngiliz, Amerikan ve Alman jeopolitikacılarının; emperyalist yayılmacılığın ve faşist sal-

dırganlığın bu önde gelen ideologlarının anlayışlarını günümüze uyarlayan Brzezinski'dir.

Mackinder-Haushafer ve Spykman'ın jeopolitik haritalarında yer alan coğrafi ayrımlar, Brzezinski'nin jeopolitik haritasında başka kavramlarla anlatılıyor:

a- Mackinder'in "dünya adasının çekirdeği", "kalbi" dediği Rusya toprakları, Brzezinski'de "orta bölge" oluyor.

b- Mackinder'in "kıyı ülkeler kuşağı", yani

-Avrupa kıyı bölgesi Brzezinski'de "batı",

-Yakın ve Ortadoğu'nun kurak bölgeleri, "güney",

-Asya'nın muson ülkeleri de "doğu" oluyor.

Mackinder'in merkez dediği, Sibiryaya, Brzezinski'de Rusya, yani "kara delik" oluyor.

Brzezinski, Mackinder'in "dış kuşağı"na yer vermiyor. Ve kendi jeopolitik haritasına "Avrasya Satranç Tahtası" diyor. Mackinder'in teorisine atıfta bulunuyor, ama onun hakimiyet tanımlamasını aynen benimsemiyor. Brzezinski'ye göre:

a- Avrasya'nın doğusuna, batısına ve güneyine yani kıyı kuşağına hakim olan, orta bölgeyi kontrol eder; Avrasya'ya hakim olur.

b- Orta bölgeyi kontrol eden bütün dünyaya hakim olur. Brzezinski'ye göre, önemli olan, "Amerika'nın Avrasya'yı, nasıl ele alacağıdır. Avrasya, dünyanın en büyük kıtasıdır ve jeopolitik olarak mihveridir. Avrasya'ya hakim olan bir güç, en çok gelişmiş ve iktisadi olarak verimli üç bölgenin ikisi üzerinde hakim olur. Haritaya şöyle bir göz atmak, Avrasya üzerinde kontrolün neredeyse otomatik olarak Afrika üzerinde kontrolü beraberinde getirdiğini ve böylece batı yarım küresi ve okyanusların dünyanın merkezi kıtası karşısında jeopolitik olarak kıyı durumuna düşeceğini görmek için yeterlidir." Görüldüğü gibi, jeopolitik ve jeostratejik yönelim, birbirinin tıpa tıp aynısı.

ABD'nin dünya hakimiyetinin, dolayısıyla Avrasya hakimiyetinin neden gerekli olduğunu, 20. yüzyılın ilk yarısındaki faşist, ırkçı, jeopolitikacılar ve sosyologlara nazire yaparcasına Amerikalı sosyolog ve jeopolitikacı Samuel P. Huntington şöyle açıklar:

"ABD'nin hakimiyeti olmaksızın, dünyada Bir-

leşik Devletler'in uluslararası politikanın şekillenmesi üzerindeki üstün etkisi altında olduğundan daha çok, zor ve düzensizlik ve daha az demokrasi ve iktisadi büyüme olacaktır. Amerikan hakimiyetinin devamı, hem Amerikalıların refahı ve güvenliği için, hem de dünyada özgürlüğün, demokrasinin serbest pazarın ve uluslararası düzenin geleceği için merkezi önemi haizdir."

Brzezinski, S. P. Huntington'un "cesur iddası"nı doğruluyor. Böylece anlıyoruz ki, insanlığın geleceği için Amerikan emperyalizminin dünya hakimiyeti şart! İnsanlık kendi geleceği için, Amerikan emperyalizminin özgürlük, demokrasi, ekonomik büyüme; zordan ve anarşiden kaçma, "terörizm"den kurtulma adına talanına boyun eğmek, onu selamlamak zorundadır!! Böyle bir hakimiyetin çıkış noktası, Avrasya oluyor.

Avrasya, yaklaşık 50 milyon km²'lik bir alanı kapsıyor. (Afrika/Ortadoğu=yaklaşık 33; Güney Amerika=yaklaşık 28 ve Kuzey Amerika da=yaklaşık 23 milyon km²)

Avrasya'nın nüfusu 5 milyardan fazla. (Buna karşın Afrika/Ortadoğu'nun nüfusu yaklaşık 770; Güney Amerika'nınki yaklaşık 335 ve Kuzey Amerika'nınki de yaklaşık 386 milyon).

Avrasya GSMH tutarı 3400 milyar dolar. (Afrika/Ortadoğu'da 1500; Güney Amerika'da 1750 ve Kuzey Amerika'da da 8100 milyar dolar.) Avrasya,

-Dünya kara kıtasının yaklaşık yüzde 37'sine tekabül ediyor.

-Dünya nüfusunu yaklaşık yüzde 75'i bu kıtada yaşıyor.

-Dünya GSMH'nin yaklaşık yüzde 75'i bu kıtada üretiliyor.

-Bilinen dünya enerji kaynaklarının yaklaşık dörtte üçü yani, yüzde 75'i bu kıtada bulunuyor.

Brzezinski'ye göre, bu kıtanın diğer temel özellikleri de şöyle: Dünya çapında siyasi bakımdan etkili ve dinamik devletlerin çoğu, keza ABD'den sonra en çok silah harcaması yapan altı büyük ülke ve bir istisna dışında, bütün atom güçleri ve gizli nükleer silah potansiyeline sahip ülkeler de bu kıtada bulunuyorlar. Bölgesel güç ve dünya çapında siyasi nüfuza sahip olmak için en kalabalık nüfuslu iki aday ülke, siyasi ve iktisadi olanda ABD'ye meydan oku-

yacak potansiyel devletlerin hepsi bu kıtada. Amerikan emperyalizminin jeopolitik akıl hocası şöyle devam ediyor:

“Bütün olarak bu kıtanın iktidar potansiyeli ABD’ninkini oldukça gölgede bırakıyor. Amerika’nın şansı, büyük bir bütünlük oluşturmak için Avrasya’nın çok büyük olmasıdır.

Yani Avrasya, gelecekte de küresel hakimiyet için mücadelenin sürdürüleceği bir satranç tahtası üzerinde sadece iki değil, bilakis çok ve değişik güçlerde oyuncular cirit atıyorlar. En önemli oyuncular, satranç tahtasının batısında, doğusunda, merkezinde ve güneyinde faaldirler. Hem batı, hem doğu kıyı bölgeleri yoğun nüfuslu bölgelerdir ve buralarda görece dar alanda çok sayıda güçlü devletler birbirlerini itip kakıyorlar. ABD’nin gücünün doğrudan temsil edildiği yer, Avrasya’nın batısındaki dar bölgedir. Uzakdoğu karasında giderek güçlenen ve bağımsızlaşan devasa bir nüfus üzerinde hakim olan bir oyuncu var. Buna karşın, enerji dolu rakibinin adalar halkasıyla sınırlı toprağı ve Küçük Uzakdoğu yarım adalarının yarısı Amerikan gücüne üs olarak hizmet ediyorlar.

Batı ve doğu kıyı bölgeleri arasında, devasa, az nüfuslu, şimdilerde siyasi olarak istikrarsız ve örgütsel çözülme içinde olan orta alan yer alıyor: Burası önceleri ABD’nin güçlü bir rakibi Amerika’yı Avrasya’dan püskürtüp atmayı amaç edinmiş bir karşıtı tarafından ilhak edilmiştir. Bu büyük orta Avrasya platosunun güneyinde siyasi anarşi içinde, ama enerji rezervleri bakımından zengin olan bir bölge hem Avrupa, hem de Doğu Asya devletleri için çok önemli olabilir ve en güneyinde bölgesel hegemonya için çabalayan nüfusu kalabalık bir devlet yer alıyor.

Bu devasa, acayip şekillenmiş Lizbon’dan Wladivastak’a kadar uzanan Avrasya satranç tahtası, global play’in (küresel oyunun, çn.) sahnesidir. Orta alan, giderek daha güçlü olarak batının genişleyen etki sahasına (Amerika’nın ağırlıkta olduğu saha) çekilebilirse, güney bölgesi tek bir aktörün hakimiyetine girmezse ve Uzakdoğu’da ülkelerin olası bir birleşmesi, Amerika’yı Doğu Asya kıyısı açıklarındaki deniz üslerinden kovmayı beraberinde getirmezse, ABD tutunabilir. Orta alanın devletleri Batı’yı reddederlerse, siyasi bir bütünlükte birleşirlerse ve güney üzerinde kontrolü ele geçirirlerse veya doğunun en büyük oyuncusuyla bir ittifak kurarlarsa Amerika’nın Avrasya’daki hakimiyeti dramatik olarak

azalır. Doğu’nun iki büyük oyuncusu herhangi bir zaman birleştiklerinde de aynı durum olur. Nihayet, Avrupalı ortaklar Amerika’yı batı taraftaki üslerinden kovarlarsa, bu, muhtemelen kıtanın batı kıyısının sonuçta, orta bölgeye hakim olan oyuncunun zorbalığı altına girmesi anlamına gelse de, aynı zamanda onun Avrasya satranç tahtasındaki oyuna katılımının sonu demektir.”

Pentagon’un jeopolitik akıl hocası böyle diyor. Gelişmelerin gösterdiği ve aşağıda da göreceğimiz gibi, Amerikan emperyalizmi ve Pentagon, ordunun genelkurmayı gibi düşünen ve konuşan Brzezinski’nin görüşleri doğrultusunda hareket etmektedir.

Brzezinski, oyunun oyuncuları hakkında da tiplemeler yapıyor. Bir de buna bakalım:

“Jeostratejik aktörler, jeopolitik statükoyu Amerikan çıkarlarına dokunacak ölçüde değiştirmek için sınırlarını aşan güç ve etki kullanacak kapasite ve ulusal iradeye sahip olan ülkelerdir. Onlar, jeopolitik açıdan potansiyel ve/veya eğilimli, ne yapacağı bilinmez devletlerdir. Hangi nedenden dolayı olursa olsun -ister ulusal büyüklük çabası, ister bir ideolojinin gerçekleştirilmesi, dini yaygınlaşma ya da iktisadi genişleme nedeniyle bazı devletler, gerçekten bölgesel hakimiyet veya dünya çapında (güç) olmak için mücadele ediyorlar...

Buna karşın jeopolitik dayanak noktaları, önemleri güç ve motivasyonlarından değil de, daha ziyade hassas coğrafi durumları, tarafından belirlenen devletlerdir. Jeopolitik dayanak noktaları, çoğu kez, coğrafyaları tarafından özellik kazanırlar; bazı durumlarda jeopolitik açıdan önemli alanlara girişi belirleyebildikleri veya jeostratejik açıdan önemli bir aktöre belli kaynakları vermediği ölçüde özel role sahip olurlar. Bazı durumlar da jeopolitik mihverler, dinamik bir devlet, hatta bir bölge için savunma siperi olarak görev görebilir. Bazen jeopolitik bir mihverin salt varlığı, komşu bir jeostratejik aktör için önemli siyasi ve kültürel sonuçlara neden olabilir.

Avrupa’nın yeni siyasi haritasında şimdiki küresel koşullarda en az beş jeostratejik esas aktör ve beş mihver (bunlardan ikisi, belki, kısmen aktör olarak görülebilir) tespit edilebilir. Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan esas aktörlerken, Büyük Britanya, Japonya, Endonezya

keza önemli ülkeler olmalarına rağmen (esas aktör olma) koşullarını yerine getiremiyorlar.

Sınırlı olanakları içinde belli bir kapsamda hem Türkiye ve hem de İran, her ne kadar jeostratejik aktif olsalar da, Ukrayna, Azerbaycan, Güney Kore, Türkiye ve İran, belirleyici öneme haiz mihver ülkeleri oluşturuyorlar."

Bu jeopolitikacı iki oyuncu tiplemesi yapıyor. Jeostratejik aktörler ve mihver ülkeler. Bu ülkelerin, aktörlerin herbiri Afganistan savaşında rollerini oynuyorlar.

Amerikan emperyalizmi, hem küresel yegane güç olma konumunu korumak ve hem de bu konumunu dünya çapında işbirliği ile kurumlaştırmak için, yani dünya hakimiyeti için bir Avrasya jeostratejisi geliştirdi. Bu stratejinin önde gelen akıl hocası Z. Brzezinski, bu stratejinin başkaca bazı özelliklerini şöyle sıralar.

a- Bağımlı devletler arasında anlaşmalar/uzlaşmaları engellemek.

b- Güvenlik sorunlarındaki bağımlılıklarını devam ettirmek.

c- Haraca bağlanmış devletleri uysallaştırmak ve korumak vs.

d- "Barbar" halkların birleşmelerini engellemek

Amerikan emperyalizminin II. Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalist dünyada ve revizyonist bloğun dağılmasından sonra da bütün dünyada uyguladığı hegemonya politikası bu anlayışlarda ifadesini buluyorlar.

AB'de dahil ortaklık içinde bağımlı olan ülkelerin, örneğin Almanya'nın, Fransa ile Amerikan çıkarlarına karşı anlaşmasını, ayrı bir bağlaşıma gitmesini engellemek.

-Örneğin AB'nin ABD'ye güvenlik sorunlarında bağımlı kalmasını sağlamak. Burada NATO, koz olarak kullanılıyor ve AB'nin bağımsız askeri bir güç olması engellenmeye çalışılıyor. Yani NATO-AGSP ilişkileri ABD-AB arasındaki çelişiklere paralel olarak şekilleniyor.

-Türkiye gibi sayısız bağımlı ülkeleri sürekli denetlemek ve gerekirse siyasi, ekonomik ve askeri alanda korumak.

-"Barbar" halklar kavramıyla ifade edilen anti-amerikancı, antiemperyalist halklar ve ülkelerdir. Antiemperyalist ya da sosyal kurtuluş mücadelesi veren halkların birleşmesini engelle-

mek ve aynı zamanda Afganistan, Irak, Somali, Libya örneklerinde olduğu gibi, Amerika'nın dünya hegemonyası konseptine hizmet etmemekte direnen devletlere saldırılması öngörülmektedir.

Jeopolitik Kurgu Ve Çatışan Güçler

Z. Brzezinski, Amerikan emperyalizminin 21. yüzyılda dünya hakimiyeti için yapılması gerekenler hakkında şöyle diyor:

"Amerikan dünya hakimiyetinin devamı ve istikrarı için belirleyici olan, Birleşik Devletler'in Avrasya satranç tahtasında en önemli jeostratejik oyuncuları bir taraftan nasıl yönlendireceğini ve diğer taraftan onlara nasıl tavır alacağını ve belirleyici jeopolitik dayanak noktalarını nasıl idare edeceğini anlamasına bağlıdır. Avrupa'da Almanya ve Fransa, anahtar figürler olmaya devam edecekler ve Amerika, Avrasya'nın batı kıyısında mevcut demokratik köprü başını sağlamlaştırmaya ve genişletmeye çalışmalıdır. Avrasya'nın Uzakdoğu'sunda ve muhtemelen Çin, giderek daha güçlü bir şekilde gelişmenin merkezine girecektir ve Amerika kıta Asya'sında (karada, çn) Çin ile jeostratejik bir uzlaşmaya varmazsa, siyasi olarak tutunamaz. Avrasya'nın ortasında genişleyen Avrupa ve bölgesel yükselen Çin arasındaki alan, Rusya'nın güneyindeki bölge -Avrasya Balkan etnik çatışmaların ve büyük devlet rekabetinin cehennemini olma tehlikesini oluştururken Rusya'nın emperyalizm sonrası (SB'nin dağılısından sonrası, çn) kendini tanımlamaya varışına kadar, jeopolitik açıdan bir karadelik olarak kalacaktır..."

.. Amerika'nın dünya hakimiyeti statüsü az çok yakın bir gelecekte -bir nesilden daha fazla bir zaman için hiçbir meydan okuyucu tanımamazlık yapamaz. Hiçbir ulusal devlet, beraberlik içinde belirleyici global siyasi vurucu gücü oluşturan iktidarın dört anahtar alanında (askeri, iktisadi, teknik ve kültürel) ABD ile boy ölçüşemez. Amerika'nın bilinçli veya gönülsüz olarak sahneden çekilmesi dışında, az çok yakın bir gelecek içinde ABD'nin küresel önderlik rolünün yegane reel alternatifi uluslararası anarşidir." Yani Avrasya, bir satranç tahtasıdır. Bu tahtanın etrafında önemli oyuncular var. Amerikan emperyalizmi bu oyuncularla, bu oyuncular ve dolayısıyla bu satranç tahtası üzerinde kendi hakimiyetini sürdürecektir ilişkiler kurmak zorun-

dadır. Söz konusu bu jeostratejik oyuncuların yanında, arkasında çeşitli nedenlerden dolayı önemli olan, oyunun seyrini etkileme olasılığı olan, gerekli olduğunda sahaya sürülen jeopolitik dayanak noktaları var. Amerikan emperyalizmi, bu dayanak noktalarında yönlendirilmesini bilmelidir. Bunu yaptığı müddetçe, Amerika'nın Avrasya hakimiyeti, en azından az çok görülebilir bir zaman için tehlikeye düşmez.

Amerikan emperyalizminin ideologları, jeopolitikacıları, leninist emperyalizm analizinden, kapitalizmin eşit olmayan gelişme yasasından bihaber olmadıklarından olsa (!) gerek, Amerikan emperyalizminin emsalsiz gücünün zamanla zorunlu olarak azalacağından hareketle, doğacak bölgesel güçlerle ABD'nin global hakimiyetinin tehdit edilmeyeceği ilişkilere girmesi gereği üzerinde duruyorlar.

Amerikan emperyalizminin bugün attığı adımlar, kısa, orta ve uzun vadeli perspektiflerle ilgilidir. Önemli olan hangisinin, hangi vadeli perspektife tekabül ettiğini görebilmek ve ona göre politika oluşturabilmektir. Örnek, Bakü-Ceyhan boru hattı, Amerikan emperyalizminin kısa vadeli perspektifi için bir adımdır. Türkiye'nin kendisi kısa ve orta vadeli perspektifin temel taşlarından birisidir. Afganistan, kısa vadeli perspektiften ziyade orta vadeli perspektif için önemlidir. İran'ın, kısa vadeli perspektifte yeri yok, ama orta vadeli perspektifte kaçınılmaz olarak yer alacak bir aday oyuncu.

“Kısa vadeli olarak Amerika'nın çıkarı, Avrasya haritasındaki mevcut hakim çoğulculuğu sağlamlaştırmaktır. Bu, tek bir devletin süratle muaffak olup olamayacağından tamamen bağımsız olarak nihayetinde Amerika'nın hakim konumunu soru götürür duruma getiren karşıt bir koalisyonun kurulmaması için yüksek derecede bir manevra yapmayı ve manipülasyonu gerekli kılar. Orta vadede, anlatılan bu durum, giderek yerini diğer bir duruma bırakmalıdır; bu süreçte önemi giderek artan, ama stratejik olarak uygun ortaklara daha büyük önem verilmelidir. Bu ortaklar, Amerika'nın önderlik rolüyle bir trans-Avrasya güvenlik sisteminin inşasına katılabilirler. Nihayetinde daha uzun vadeli düşünülürse, bundan pek çok ortak siyasi sorumluluğun global çekirdeği oluşabilir .”

Avrasya'nın mevcut çoğulculuğundan kastedilen, SB'nin dağılmasından sonra oluşan mevcut siyasi haritadır. Bu harita var olsun ki, ABD bu

küçük ve güçsüz devletlere, zengin ama denize açılmayan devletlere hakimiyetini dayatsın; bölünsün, yönetsin ve kendi hakimiyetini tehlikeye düşürecek koalisyonların oluşmasını engellesin. Bu coğrafyada Amerikan emperyalizminin hakimiyetini tehdit eden bir güç doğmamalı ve ABD, gerekirse NATO'yu dağıtarak, yedekleyeceği bölge ülkeleriyle “Trans-avrasya Güvenlik Sistemi” adı altında yeni bir askeri örgüt kurabilir. Böyle yeni bir pakt için Türkiye ve Afganistan herhalde önde gelen adaylardır.

Amerikan emperyalizminin jeostratejik oyuncuları ve mihver ülkeleri nasıl değerlendirdiğine konumuzu ilgilendirdiği kadarıyla sınırlandırarak bakalım.

Amerikan jeopolitikası, Avrasya hakimiyeti, dolayısıyla Amerikan emperyalizminin dünya egemenliği için Avrupa'ya büyük önem vermektedir. Dolayısıyla ABD, birbiriyle çekişme içinde olan, kavgalı ülkelerden oluşan bir Avrupa değil, en azından iktisadi anlamda entegre olmuş bir Avrupa'dan yanadır. AB'yi desteklemiştir. Ama gelinen noktadaki AB, ABD'nin istediği AB olmaktan çıkıyor. Amerikan çıkarlarına ters düşen adımlar atan bir AB oluyor. Avrasya jeostratejisinde “köprü başı” olması gereken AB, köprü başı olmakla yetinmeye hiç de niyetli olmadığını göstermektedir. Ama AB, siyasi birliğin, yürürlükte olan bir askeri ittifakın değil de, bugünkü haliyle esasen iktisadi birliğin ifadesi olduğu için Körfez Savaşı'nda, yeni Balkan savaşlarında (Makedonya hariç) ve Afganistan savaşında gördüğümüz gibi Amerikan emperyalizminin yanında ve karşısında AB olarak değil, tek tek ülkeler olarak yer almıştır. Körfez Savaşı'nda emperyalist koalisyonda ve sonucunda, yeni Balkan savaşlarında ve şimdi de Afganistan'da ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya gibi AB'nin emperyalist ülkeleriyle birlik (İngiltere) ve rekabet (özellikle Almanya ve Fransa) içinde olmuştur. Bu durumu, aşağıda Afganistan savaşı somutunda ayrıntılandıracağız.

Revizyonist bloğun çöküşü ve SB'nin dağılması sonucunda Doğu ve Orta Avrupa'da, bizzat SB topraklarında ve sosyal emperyalist SB'nin başka nüfuz alanlarında devasa bir jeopolitik iktidar boşluğu doğdu. Söz konusu dağılmadan bu yana bu boşluğun doldurulması için hegemonya iddialı, rekabet gücü olan ülkeler, kıyasıya bir mücadeleye içindeler.

Rusya Federasyonu SB'nin mirasçısı olarak bütün bu alanlarla ilgileniyor ve özellikle son bir kaç yıldır dünya politikasında ağırlığını hissettirmeye çalışıyor. Diğer yandan Rusya Federasyonu içindeki Türk kökenli ya da müslüman başka ulusal toplulukların mücadeleleri Rusya'nın asıl korkulu rüyalarından birisidir. Her şeyden önce bu nedendir ki Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin, 11 Eylül'den hemen sonra ABD'nin "uluslararası terörizme karşı savaşı"na desteklediğini açıklayan, ilk devlet başkanı olmuştur.

Son yıllarda Rusya, özellikle Çin ve İran ile Amerikan emperyalizminin Avrasya jeopolitikasına karşı ittifak girişimlerinde bulunuyor, en azından yakın ilişkiler geliştirme çabası içinde. Bunun nasıl sonuçlanacağı bilinemez. Ama Çin'in, Rusya'nın güdümünde hareket edeceğine, Rusya'nın söz sahibi olduğu, onun jeopolitik ve stratejik çıkarlarına hizmet eden bir ittifak içinde yer alacağına, herhalde Rus burjuvazisi de inanmıyordur. Rusya, Hindistan ile de ilişkilerini geliştirme çabası içinde. Amerikan emperyalizmine karşı Rusya-Çin-Hindistan ittifakını kurma çabasını sürdürüyor .

Amerikan jeopolitikasında Hindistan'a da önemli bir rol biçiliyor. Hindistan, bugün kadar Avrasya satranç tahtasında pasif bir oyuncu konumundaydı ve jeopolitik olarak Pakistan-Çin koalisyonu tarafından sıkıştırılmış durumdaydı. Ama Afganistan savaşından bu yana durum değişti ve Amerikan emperyalizmi Hindistan'ı kendine çekme politikasında yol aldı.

Çin hakkında da jeopolitikacı Brzezinski şöyle düşünüyor:

"Amerika ve Çin arasında derin stratejik bir anlaşma olmaksızın Avrasya'da jeopolitik çoğulculuk ne kurulur, ne de istikrarlı olur. Bu nedenden dolayı Çin ciddi stratejik bir diyaloga, nihayetinde belki Japonya'nın da dahil olduğu üçlü bir diyalog politikasına bağlanmalıdır."

Böyle bir diyalogu geliştirmenin ilk adımını Amerika'nın Çin'in çıkarlarını dikkate alması ve bir uzlaşmaya varmasıdır. "Her iki ülkenin ortak jeopolitik çıkarları (özellikle Kuzeydoğu Asya'da ve Orta Asya alanında) dikkate alınmalıdır." Böylece Amerikan jeopolitikası, Çin'i, Sibirya'ya yönlendiriyor ve Orta Asya'da ona pay vererek Amerikan hakimiyeti için yedeklemeye çalışıyor.

Amerikan jeopolitikası, Rusya-Çin, Rusya-Çin-İran veya Rusya-Çin-Hindistan yakınlaşmasına fırsat verilmemesini öngörüyor. Amerikan emperyalizmi Çin ve Amerika'nın, başka bir gücün hegemonyasını istemedikleri bölgeler üzerinde diyalogun geliştirilmesini hedefliyor.

Avrasya Jeopolitikasında Afganistan'ın Önemi

Hazar Havzası-Orta Asya, muazzam petrol ve doğalgaz rezervleri nedeniyle adeta dünyanın merkezi oldu. Etrafı aç kurtlarla çevrilmiş bir alan. İnilmesi kolay, ama çıkılması zor bir kuyu. Petrol ve doğal gazın dünya pazarlarına taşınması üzerine kıyasıya rekabet bütün emperyalist ülkeler ve bölge ülkeleri arasında sürüyor.

11 Eylül saldırısı, Amerikan emperyalizminin bir taşla birden çok kuş vurması için bahane oldu. ABD, sanki saldırı gerçekleşsin de harekete geçeyim dercesine, bir taraftan siyasi, ekonomik ve askeri araçlarını koordine ederek, diğer taraftan da kendini destekleyen güçleri örgütleyerek "uluslararası terörizme karşı yeni savaşı"na başlatmakta gecikmedi. Washington ve New York'u hedefleyen saldırılar, sadece ve sadece Amerikan emperyalizminin Pentagon çekmecelerinde bekletilen planların uygulanmaya konması için bir bahaneydi. Veya şöyle de diyebiliriz:

Avusturya veliahdının Sarayova'da öldürülmesi I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinde ne kadar önemliyse, 11 Eylül saldırısı da Afganistan savaşı için o kadar neden olmuştur. Savaş, politikanın başka araçlarla devamıdır. Bu savaşa yol açan politika, Amerikan emperyalizminin Avrasya jeopolitikasından ve emperyalistler arası çelişkilerin yoğunlaşma alanlarının özelliklerinden hareketle açıklanabilir.

Öyleyse Beyaz Saray'ın politikası kovboy W. Bush'un ukala sözleriyle değil, tekelci sermayenin kurmay merkezlerinde soğukkanlı bir şekilde planlanmış ve gündeme getirilmiştir. W. Bush, kendini iktidara taşıyan sermayenin politikasını yerine getirmek zorundadır.

Peki niçin Afganistan? Neden Kafkasya, Orta-doğu (Irak) değil? Taliban rejimi ve Usame Bin Ladin'in bu ülkede olması, Afganistan'a saldırı için bir neden değil, sadece bir bahanedir. Benzer bahaneler Kafkasya'ya, Irak'a saldırı için de bulunabilirdi. Saldırıda Afganistan'ın tercih edilmesinin bir nedeni olmalıdır.

Amerikan emperyalizminin, diğer emperyalist ülkeleri de yedekleyerek Kafkasya seferine çıkması, bugün düşünülemez bile. Çünkü bu, Rusya'ya savaş ilanıdır. Dünya konjonktürünün buna elverişli olmadığı açıktır. Böyle bir saldırıya Rusya'nın vereceği yanıtın önem ve ağırlığı bir yana, ABD'nin müttefiklerini veya Avrasya jeopolitik anlayışında potansiyel müttefiklerini (Örneğin Çin'i) ve başka ülkeleri Rus emperyalizminin yanına iteceği açıktır. Amerikan emperyalizmi Kafkasya'da yerli işbirlikçilerini kendisi için savaştırmak zorunda olduğunun ve ancak Rus emperyalizmiyle savaşı göze alma durumunda bölgeyi işgale kalkışabileceğini bilecek durumdadır.

Amerikan emperyalizmi, Usame Bin Ladin gibi genel kabul görececek bir bahane dururken, Irak'a saldırması durumunda Körfez Savaşı'nda olduğu gibi geniş bir emperyalist koalisyonu kuramayacağını çok iyi biliyor. Bunun ötesinde ne Kafkasya ve ne de Irak, Afganistan'ın Amerikan emperyalizminin Avrasya jeopolitikasındaki önemine sahiptir.

Afganistan'ın yeraltı zenginliklerinin olduğu söyleniyor. Fakat Amerikan emperyalizminin Afganistan'a saldırmasının nedeni bu da değildir. Afganistan'da Taliban rejiminin yıkılması ve Afganistan hakim sınıflarının Amerikan çıkarlarına hizmet edecek derecede siyasi olarak yumuşatılmasının, yani Amerikan çıkarlarını gözetken işbirlikçi bir hükümetin kurulmasının iki temel nedeni var. Bu nedenlerden birisi, Afganistan'ın, Orta Asya petrol ve doğalgazının dünya pazarlarına taşınması için güzergah konumuna sahip olmasıdır. Diğer ve uzun vadede belirleyici neden ise Afganistan'ın "Avrasya satranç tahtası"ndaki stratejik konumudur.

Afganistan, "Avrasya satranç tahtası"nın güneyinde yer alan bir ülke. Amerika'ya "dost" olmayan İran ve Rusya'nın, Çin'in kazanmaya çalıştığı ve ABD'nin de son dönemde sıcak ilişkiler geliştirdiği ve bizzat kendi potansiyeli dünya çapında hegemonya mücadelesine yetenekli Hindistan arasında bir ülke. Bu konumu ve belirtilen ülkeler arasındaki ilişkiler Afganistan'ı önemli kılıyor. Türkiye'den bakıldığında Balkanlar, Ortadoğu görülüyor, Kuzeydoğuda ise Kafkasya ve Azerbaycan. Ama Afganistan'dan bakıldığında Orta Asya ve Çin görülüyor. Bu durumda Afganistan, "Avrasya satranç tahtasındaki gelişmeleri, Rusya-Çin-Hindistan

arasındaki ilişkileri ve başka jeopolitik aktörlerin hareketlerini izlemek ve müdahale etmek için en uygun stratejik konumlanma alanıdır.

Amerikan emperyalizmi, Orta Asya'nın ve bu bölgedeki petrol ve doğalgaz, Rusya-İran-Çin ve Hindistan tarafından kıskaçla alınarak, kendisinin bu alandan dışlanmasına asla ve asla izin vermeyecektir. Afganistan, olası bir Rusya-Çin-Hindistan-İran veya Rusya-İran-Çin veya Rusya-Çin-Hindistan veya "Şanghay Beşlisi" bağlaşmasını engellemek veya etkisizleştirmek için mutlaka hakim olunması gereken bir ülke konumunda.

Amerikan emperyalizmi, 21. yüzyılda dünya hakimiyeti için sadece, Rusya'ya, jeopolitikacı Z. Brzezinski'in deyişiyle "kara deliğe" karşı Çin ve Hindistan ile işbirliği olasılığı üzerine plan kurmuyor. O, bunun gerçekleşmeme olasılığı üzerine de düşünüyor ve Afganistan tam da bu olasılık nedeniyle önemli oluyor.

Bu savaş, emperyalistler arası çelişkilerin keskinleşme boyutlarını da gösteriyor. Körfez Savaşı'nda ve Balkanlar'da olduğu gibi Afganistan'a saldırıda da Amerikan emperyalizmi, hemen hemen bütün emperyalist ülkeleri ve bağımlı ülkeleri "uluslararası terörizme karşı yeni savaş"ta yedeklemeyi başardı. Her ne kadar "terörizm" sorunu, yani etnik sorunu olan Rusya, Çin, Türkiye gibi ülkeler, "terörizme karşı savaş" selamladıysa da, sonuçta her bir ülke, özellikle emperyalist ülkeler, Afganistan'ın stratejik konumundan yararlanma eğilimlerini açığa vurmuşlardır. NATO ülkeleri asker göndermek istediklerini açıklamışlar, Kuzey İttifakı'na silah veren Rusya, savaşın tarafı olduğunu göstermiş, ABD-Pakistan yakınlaşmasından Hindistan rahatsız olmuş ve Türkiye yine maşalık rolünü üstlenmiştir.

"Uluslararası terörizme karşı yeni savaş"da emperyalist ülkelerin Amerikan emperyalizmini yalnız bırakmamaları, emperyalistler arası çelişkilerin şimdilik, bu ülkelerin doğrudan karşı karşıya gelmeleri derecesinde keskinleşmediğini, birbirlerini kollama, izleme, birinin var olduğu yerde diğerinin de var olmaya çalıştığı bir seviyede geliştiğini göstermektedir.

Afganistan'a saldırıda Amerikan emperyalizmi, Rusya ve Çin'i karşısına almamaya, bilakis savaşa taraf etmeye ve Hindistan ile ilişkilerini geliştirmeye çalışırken, AB'li emperyalist ülke-

leri dolaylı biçimde tehdit etmiştir. Amerikan emperyalizmi AB’li emperyalist rakiplerinden, ABD’nin eylemini desteklemelerini kategorik olarak talep etmiştir. Öyle ki AB’li emperyalist ülkeler, kendi çıkarlarına ters düşen, çıkarları olan ülkelerde çıkarlarının zedelenmesine neden olan veya çıkarlarının Amerikan diktası altına girmesine neden olan Amerikan eylemlerini desteklemekle karşı karşıya kalmışlardır. Körfez Savaşı’nın sonuçları buna bir örnektir. Afganistan Savaşı’nda askeri yardım talebi, NATO’nun 5. maddesinin ilk kez işlerlik kazanması için dayatılan talep, destek biçimine başka bir örnektir. Amerikan emperyalizmi, askeri katkınız olmazsa, en azından savaşın masrafına katılın dayatmasında bulunmuştur. Amerikan emperyalizminin, AB’li emperyalist ülkelere, siyasi, ekonomik ve askeri destek dayatması, bu ülkelerin iktisadi çıkarlarının ve bağımsız politika oluşturmalarının engellenmesi anlamına gelmektedir.

ABD’nin saldırgan tutumu, AB’li emperyalist ülkelerle kendi arasındaki çelişkileri yumuşatmıyor, tam tersine keskinleşmesine neden oluyor. Amerikan emperyalizminin askeri üstünlüğü nedeniyle, AB’li emperyalist ülkelerin veya bir bütün olarak AB’nin kendine özgü siyasi ve askeri hareket alanı daralıyor. Böylece AB’ye, ABD’nin askeri saldırılarına, şu veya bu biçimde katılmaktan ve ancak koalisyon adı altında kendi çıkarlarını ifade etmeye çalışmaktan başka bir yol kalmıyor. Bu durumu Körfez Savaşı’nda gördük ve şimdi de Afganistan Savaşı’nda görüyoruz. Amerikan askeri eylemlerinin müttefikleri tarafından desteklenmesinin ne anlama geleceğini M. Bischaft, “Strateji ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi”ndeki bir makalesinde şöyle ifade ediyordu: “...Birleşik Devletler, müttefiklerine birçok konuda yardım ricasında bulunacaklar ve müttefiklerinin bu ricayı yerine getirmelerini bekleyecekler ve şayet müttefikler, örneğin ticari çıkarları korumak için direnirlerse, Birleşik Devletler buna oldukça kaba tepki verirler.” (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 13 Eylül 2001)

Amerikan emperyalizmi, AB’li müttefik rakiplerini hala yönlendirecek siyasi, askeri ve ekonomik güce sahiptir.

Afganistan’ın bombalanması ve Taliban rejiminin yıkılması, Kuzey Kore, Irak, Libya, İran, Somali gibi devletleri “terörist devlet” veya “alçak devlet” diye tanımlaması çok önceden

hazırlanmış planlarını uygulamaya koyma amacının bir ifadesidir. Bu devletlere sonunuz Afganistan gibi olur küstah ve tehditkâr mesajını taşımaktadır. Uzun bir zamandan bu yana Amerikan propagandası, bu devletleri terörizmin fesat yuvası olarak açıklıyor ve bu devletlere karşı savaş planları Pentagon’da bekletiliyordu. ABD, bu devletlerin çoğuna askeri saldırıda bulundu. 11 Eylül saldırısını da bu devletlere karşı yeni saldırıları için uygun bahane olarak değerlendirmek istiyor.

Amerikan emperyalizmi, Afganistan’a saldırırken kendisiyle “soğuk” ilişki içinde olan ülkeleri, ya benden yanasın ya da seni “terörist devlet” olarak tanımlar ve saldırırım ikilemiyle karşı karşıya bıraktı. Bu bakımdan Pakistan tipik bir örnektir. Pakistan Devlet Başkam Pervez Müşerref ile konuşan kovboy W. Bush’un deyimiyile “leader of Pakistan”, Pakistan “yapıcı”ymış. Gerçekten de “leader of Pakistan” olarak P. Müşerref, Amerikan emperyalizminin çıkarlarına boyun eğerek, ne denli “yapıcı” olduğunu kanıtlamıştır. İşin gerçeği ABD, Pakistan’ı tehdit etmiş ve Pakistan da bu tehdide boyun eğmiştir. Karşılığında ise mali yardım almış ve Amerikan hükümeti Kongre’ye sunacağı bir öneri ile 1998’de Pakistan ve Hindistan’a karşı konulan yaptırımların eş zamanlı kaldırılmasını talep etmiştir.

Aynı akıbet; tehdit Suriye’ye yöneltmiştir. “Suriye de Körfez Savaşı öncesindeki gibi bir kararla karşı karşıyadır.” ABD, Suriye gibi tövbebekar bazı “terörist devletler”in “antiterör koalisyonu”na alınabileceği olasılığını açık tutarken, -tabii ki Amerikan diktasına boyun eğmek ve Amerikan terör eylemlerini desteklemek koşuluyla diğerleri, gerekli görüldüğü zaman saldırılması gereken terörist düşmanlar olarak görülüyorlar. Tek tek devletlere karşı terörist eylemleriyle Amerikan emperyalizmi itaat etmeyenin başına nelerin geleceğini gösteriyor. Afganistan’a saldırı bu türden tehdit için de bir emsaldir.

Amerikan emperyalizminin “uluslararası terörizme karşı yeni savaş”ı hiç de yeni değildir. ABD, 20 yıl önce de “terörizme karşı savaş”dan bahsediyordu. ‘80’li yılların başında ABD Başkam R. Reagan, “uluslararası terörizme karşı savaş, dış politikamızın kalbidir” açıklamasını yapıyordu. Amerikan emperyalizminin bu temsilcilerine göre, terörizme karşı savaş, felakete

karşı savaşı ve bu felaket de barbarlar tarafından yayılıyordu. Teröristler “medeniyetin çürümüş karşıtlarıydı. Reagan, bütün dünyaya yayılmış terörizm ağının kökünü kazımdan bahsediyordu. Evet dünyanın en büyük, en acımasız terörist devleti, “medeniyet”in bu “çürümüş karşıtı”, terör felaketini bütün dünyaya yayan bu barbar devlet, “terörizme karşı” savaştan bahsediyor! Ama bu devlet, uluslararası Adalet Divanı tarafından, Nikaragua’da uyguladığı barbarlık nedeniyle, “haksız yere zor kullanmaktan” mahkum edilmedi mi? Ne büyük bir alçaklık ve ikiyüzlülük! Söz konusu karar, uluslararası terörist eylemden mahkumiyetten başka bir anlam taşımıyordu. Terör eylemlerinden mahkum edilmiş ABD, “uluslararası terörizme karşı yeni savaş”tan bahsedebiliyor. Dün olduğu gibi bugün de “uluslararası terörizme karşı savaş” adı altında emperyalist tahakküm, talan, istila ve dünya egemenliği peşinde koşuyor ve kendine karşı çıkanları, kendine tabi olmayanları tehdit ediyor.

Türk Burjuvazisinin Afganistan "Seferi"

Körfez Savaşı’nda ve yeni Balkan savaşlarında olduğu gibi, Afganistan savaşında da Türkiye’ye belli bir rol tanındı. Körfez Savaşı’nda Türkiye’ye, “bir koyup, üç alma” sevdasıyla kaybetme, zarar etme rolü verilmişti. Sonra Balkanlar’a asker gönderme rolü verildi. Şimdi Afganistan’a asker gönderme ve müdahale birliğinin (BM “Barış Birliği”) ikinci dönem komutanlığını üstlenmesi gündemde.

Türk burjuvazisi yine tarihsel bağlardan, dostluktan bahsediyor. Ne derece yapıcı olur, bu ayrı bir sorun. Ama tarihsel bağların eskiye dayanan dostluğun(!) olduğu bir gerçek. Aynı zamanda Türk burjuvazisinin Körfez Savaşı ve Balkan savaşlarından sonuçlar çıkarttığı da bir gerçek. Bu nedenle bu sefer, kendini “ağıra” satmasını, jeostratejik konumunu pazarlamasını becerdi. Bunun ötesinde Türk burjuvazisi geliştirmeye çalıştığı kendine özgü jeopolitika doğrultusunda hareket etme olanağını yakaladığına inanıyor. ABD’nin 11 Eylül’den sonra Türkiye’ye gösterdiği ilgi, sorunun sadece sağlanan ve sağlanacak maddi “yardım”la sınırlı kalmayacağını, Amerikan çıkarlarına tabi olmak koşuluyla, başka olanaklar elde etme sözünün de verildiği izlenimini uyandırıyor. Amerikan emperyalizminin Irak’a saldırması durumunda Türkiye’ye hangi rolü karşılığında ne verilir bu

bilinmiyor. Ama Afganistan, Orta Asya, Osmanlı’nın önde gelen jeopolitikacılarından Enver Paşa’nın Turan’ı kurmak uğruna at koşturduğu alanlardır. İttihat ve Terakki Partisi, Türk jeopolitik açılımını ifade eden pantürkçülüğü devlet politikası düzeyine çıkartmıştı. Günümüz işbirlikçi burjuvazisi de aynı politikaya yöneliyor.

Türkiye’nin Afganistan’a olağanüstü diyebileceğimiz bir ilgi duymasının nedeninin jeopolitik çıkarlar olduğunu, Z. Brzezinski şöyle açıklıyor:

“Jeopolitik av olarak geleneksel Balkanlar gibi, Avrasya Balkanı da jeopolitik olarak ilginçtir: Avrasya’nın en zengin ve en verimli batı ve doğu kıyı bölgeleri arasında en iyi bağlar kuracak olan geleceğin ulaşım yolları buradan geçiyor. Ayrıca onun güvenlik politikası bakımından da önemi vardır. Çünkü onun en azından üç dolaysız ve güçlü komşusu eskiden beri bölge üzerinde niyet besliyorlar ve Çin de bölgeye giderek daha büyük siyasi ilgi duyduğunu gösteriyor. Ama Avrasya Balkan’ı, bu bölgede devasa doğalgaz ve petrol kaynaklarının, önemli minarelerin konsantre olmasından dolayı... daha da önemlidir. Önümüzdeki 20-30 sene içinde dünya çapında enerji tüketimi oldukça artacaktır. Amerikan Enerji Dairesi’nin tahminlerine göre 1993-2015 yılları arasında talep, tahminen yüzde 50’den fazla artacaktır ve bunda Uzakdoğu, en önemli artışı kaydedebilir. Merkezi Asya bölgesinin ve Hazar Havzası’nın Kuveyt’inkini, Meksika Körfezi’ninkini ve Kuzey Denizi’ninkini gölgede bırakacak doğalgaz ve petrol rezervlerine sahip olduğu bilinmektedir.

Bu kaynaklara ulaşmak ve bölgenin zenginliklerinden pay almak, ulusal dürtüleri uyandıran, grup çıkarlarını tetikleyen, tarihsel hak iddialarını yeniden bilince çıkartan, emperyalist çabaları canlandıran ve uluslararası rekabetleri ateşleyen hedefleridir. Bölgenin, iç istikrarsız olması durumu daha da yakıcı yapmaktadır.”

Geçmişte, “Avrasya Balkanı” denen bu bölgede (Orta Asya merkezli, Kazakistan’ı, Doğu Türkistan’ı -Sincan/Çin-Afganistan’ı, İran’ı, Kafkasya’yı içine alan bölge) üç büyük güç; Osmanlı İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan monarşisi ve Çarlık Rusya’sı hegemonya mücadelesi vermişlerdi. Bugün bölge üzerinde rekabette, sadece, bölge ülkeleri olan Türkiye, İran ve Rusya yer almıyorlar. Bölgenin petrol ve doğalgaz zenginliği ve bu kaynakların dünya

pazarlarına taşınması güzergahları üzerine rekabetin tarafları oldukça çoğalmıştır.

Rekabetin ilk aşamasında, Hazar Havzası'nda bilinen petrol ve doğalgaz çıkarımı, şu veya bu şekilde paylaşıldı. Şimdi sıra elde edilen enerjinin dünya pazarlarına taşınmasına geldi. Yani güzergah. Bu alanda rekabet dolu dizgin devam ediyor. Güzergah konusunda rekabetin sonuçlanması da her şeyin bittiği anlamına gelmeyecektir. Kafkasya, Hazar Havzası ve Orta Asya üzerine hegemonya mücadelesi sürecektir. Bu hegemonya mücadelesinde bölge ülkelerinin konumu nedir?

Rusya, "Avrasya Balkanı"nı, kendi arka bahçesi olarak görüyor, bu bölgeye başka güçlerin girmesini ve kaynaklarına göz dikmesini istemiyor. Ama bunu engelleyemeyeceğini de artık anlamış durumda. İran'ı bölgede önemli kılan, sahip olduğu petrol ve doğalgazın ötesinde stratejik konumudur. Kazak petrolü ve Türkmenistan doğalgazının Basra Körfezi üzerinden dünya pazarlarına taşınması İran'ı önemli kılıyor. İran'ı önemli kılan diğer bir faktör de Amerikan-Türkiye "stratejik ortaklığı"na karşı Rusya, İran ile ilişkilerini geliştirmeye, boru hatları konusunda İran'ın tercih edilmesini sağlamaya ve böylece, bölgeyi İran ile birlikte güneyden de kısıpca almayı hedefliyor.

Türkiye'nin bölge üzerinde ve yeraltı kaynaklarının dünya pazarlarına taşınması konusunda rekabetini olumlu etkileyen belli başlı üç faktör var. Bunlardan ilki, Gürcistan ve Ermenistan hariç, bölge ülkeleriyle etnik köken ve gelenek ortaklığı, ikincisi, mevcut koşullarda Türkiye üzerinden geçen boru hatlarının jeopolitik ve stratejik açıdan güvenli bulunması ve üçüncüsü de, Amerikan emperyalizmi ile Türk burjuvazisinin bölgeye ilişkin çıkarlarının çakışmasıdır.

Türk burjuvazisi, tek başına etkisiz kalacağını bilincinde. Amerikan emperyalizminin bölgedeki varlığının Rusya ve İran'ın bölgeden uzak tutulması anlamına geldiğini biliyor ve bu durumdan yararlanıyor. ABD, bölge üzerindeki hakimiyetiyle diğer güçleri bölgede tamamen veya görece etkisizleştirirken Türkiye de ABD'nin gölgesinde nüfuz sahibi olmayı hedefliyor. Türk burjuvazisi, ABD'nin Avrasya jeopolitikası ve stratejisindeki konumunun çok önemli olduğunu görüyor.

"Avrasya'nın bu bölgesinde, Afganistan da dahil 'Avrasya Balkanı'nda hakim bir rol oynamak için Amerika, coğrafi olarak oldukça uzak. Ama katılmaksızın gelişmeleri seyretmek için de oldukça güçlü." (Brzezinski)

Türkiye ve Afganistan, coğrafi olarak bölgenin bir parçası. Bu durumda Afganistan'da Amerikan hakimiyeti altında Türkiye'nin varlığı, Kafkasya-Azerbaycan üzerinden Orta Asya'ya açılan kapıya güneyden bir kapının daha açılması anlamına geliyor. Kuzey İttifakı'nın önemli bileşeni Özbekler'in ve başka Türki kökenli azınlıkların özellikle desteklenmesi duygusallığın ifadesi değil.

Afganistan Türk burjuvazisinin jeopolitikası açısından oldukça önemli. Çünkü bu ülkede nüfuz sahibi olmak veya Amerikan hegemonyası şemsiyesi altında nüfuz sahibi olmak, "Türk dünyası"nın coğrafi merkezinde faal olmak ve bizzat askeri gücüyle yer almak anlamına geliyor.

Afganistan'daki büyük oyunun birinci perdesi kapandı. Büyük oyunun ikinci perdesi Amerikan güdümlü hükümetin kurulmasıyla açıldı. Önümüzdeki dönemde bu oyunda rol alan oyuncuların amaçlarını daha açık göreceğiz.

Arjantin ve Gülümseyen Geleceğimiz

OMAR Riva Bella, “Bir Kadının Ruhuna Ağıt”ta, cunta yıllarındaki Arjantin’in parlak bir toplumsal tablosunu çizer. Anlattığı, bir genç kadının, Susanna’nın kontrgerilla tarafından kaçırlışı, maruz kaldığı ve tanık olduğu işkenceler ve katledilişidir. Ancak, “kayıp” olgusunun bu canlı sergilenişi, bir bütün olarak 1976 darbesinin yarattığı koşulların anlatımını içerir. 24 Mart 1976’da tüm iktidar kuvvetini ellerine geçiren Arjantin burjuva ordusu, Susanna gibi onbinlerce muhalifi, devrimciyi, ilericiyi gizli karargahlarda işkenceden geçirmiş ve “kaybetmiş”ti. Resmi verilere göre 30 bin muhalifin uçaklardan okyanusa atılarak “kaybedildiği” Arjantin, korkunun toplumsallaştırıldığı yedi cunta yılı yaşadı.

Bir önceki askeri yönetimin seçimlerle son bulduğu 1973’te, Juan Peron, yükselen toplumsal dalgayı “kabul edilebilir” sınırlara çekmek misyonuyla devlet başkanlığına getirdi. 50’li ve 60’lı yıllarda, devlet kapitalizmini ve sendikaları ekonomik tavizlerle yedeklemeyi savunan peronizmin kimi dönem başa gelişi, kimi dönem askeri darbeye devrilişi arasında gidip gelen Arjantin, 7376 arasındaki üç yıllık kesiti, Juan Peron’un ve o öldükten sonra başa geçen eşi Isabel Peron’un peronist hükümetleriyle geçirdi. Arjantin, derin bir toplumsal sarsıntı yaşıyordu. Yükselen gerilla hareketleri, sınıf hareketinde kabarma ve gençliğin devrimci eylemi ile karakterize olan bu üç yıl sonunda, faşist generaller iktidar gücünü yeniden ele alarak muazzam bir devlet terörü dönemi başlattılar.

Arjantin tekelci burjuvazisinin ve emperyalizmin çıkarlarını bir ölçüde zedeleyen her düşünce “düşman” kabul edildi. Rejime karşı en ılımlı ilerici muhalefet dahi açık kontrgerilla şiddetiyle bastırıldı. Devlet terörü, yasal devlet organlarından (yasal polis, mahkemeler vb.) ziyade, gizli kontrgerilla birimlerince örgütlendi. Esnek ve yatay biçimde örgütlenmiş sayısız çete, ordunun koruması altında, tam bir hareket serbestisi içinde terör estirdiler.

“İktidarı 1976’da devralan askeri ve sivil seçkinler”e göre; “ülkeyi etkisi altına alan ve tabandan gelen hastalık, tepeden gelen kesin eylemlerle yanıtlanmalı”ydı. (1)

Yıllar süren ve merkezinde kaybetme saldırısının durduğu devlet terörizmi, toplumsal doku üzerinde belirgin etkide bulunacaktı. “Kayıp” işkencesi, kaybedilen kadar, onun yakınlarını, arkadaşlarını da hedefleyen bir saldırdır. 30 bini aşkın kayıp, yakınları ve çevreleriyle birlikte, tüm Arjantin halkını saran bir korku ablukası yarattı. “Sessizlik, inkarcılık, aklileştirme, yalnızca kendini düşünme toplumsal davranış kuralları haline geldi. Herkes çevresini, işini ya da aile yaşamını değiştirerek, güvenliğe ilişkin önlemler aldı.” (2) Yoğunlaştırılmış siyasal şiddet, işçi sınıfını, orta sınıfları ve gençliği kuşatıp, toplumsal mücadeleden caydırarak, burjuva egemenliğini restore etti. Ancak toplumsal muhalefet cunta yıllarında dahi tam olarak susturulamadı. Kayıp annelerinin merkezinde durduğu insan hakları ekseninde gelişen hareketler, askeri diktatörlüğün zulmüne karşı mücadeleyi sür-

dürdüler. Plaza de Mayo annelerinin eylemleri, unutuşa, belleksizleşmeye karşı anımsamayı temsil etti. Bugünün ayaklanmasının bir kökünü de bu yiğit mücadelede yattığı kuşkusuzdur.

Cuntanın Ekonomi Politikası

'76 darbesinin hükümdarları, en genel planda, peronizmin izlediği ithal-ikameci politikadan, neoliberal modele geçişi öngörüyorlardı. Bu doğrultuda "enflasyonu düşürme" etiketi taşıyan bir ekonomik paket devreye sokuldu. Bu paket, enflasyonu düşürmekte başarısız olsa da, generallerin gerçek ekonomik hedeflerine uygundu. Cuntanın ilk iki yılında ('76-'77) gerçek ücretlerde keskin bir düşüş yaşandı. Devlet harcamaları azaltıldı. Döviz değer kazandıran bir kur politikası izlendi. Spekülatif ekonomi ve finans burjuvazisi teşvik edildi. Ancak generaller, neoliberal modeli en pervasız ve açık biçimiyle uygulama cesareti de gösteremediler. "Çalışan sınıfın yaşam standartlarına ciddi bir saldırının güvenlik sorununu çok daha güç hale getireceğinden korkulmaktaydı. Bir başka neden de, ordunun kendisinin zaferden endişeli olmasıydı." (3)

Cuntanın ekonomi politikası, kitlenilen temel hedefle, "düşmanın bastırılmasıyla çatışmadığı oranda uygulanmaya çalışıldı. Hatta cunta hükümeti, kimi ekonomik ödünler karşılığında büyük sendikalarla ittifak kurdu. Ama diğer yandan, ekonomi bir türlü küçülme ve kriz sarmalından kurtulmadı. Sanayi üretimi, 1976-80 arasında yüzde 25 oranında daraldı.(4) Cuntanın son üç yılında gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH); 1980'de yüzde 1.4 büyürken, '81'de yüzde 6.2, '82'de ise yüzde 5.1 küçüldü.

Ekonomik durumdaki kötüleşmeyle birlikte, cunta generallerinin 1982'de giriştiği Falkland macerası ve yenilgiyle sonuçlanan Arjantin-İngiltere savaşı, cuntanın çöküşünü kesinleştirdi ve Arjantin burjuvazisini yeni siyasal arayışlara yöneltti. Darbe yıllarının yoğunlaştırılmış şiddetiyle bunaltılmış Arjantin toplumunu neoliberal model doğrultusunda köklü biçimde dönüştürmek, Alfonsin'le başlayan "sivil" burjuva hükümetlere düştü.

Neoliberalizm Ve Kriz

1983'te seçimle iş başına gelen Devlet Başkanı Alfonsin, ardılları Menem ve De la Rúa ile birlikte, neoliberal modeli kapsamlı biçimde hayata geçirmeye giriştiler. Devlet işletmeleri satıldı

ve binlerce işçi işten atıldı. Maden ve enerji santralleri gibi "verimsiz" kabul edilen işletmeler kapatıldı ve bu işletmelerin bulunduğu şehirler "hayalet şehirler"e dönüştü. Sosyal hizmetlerde ciddi kesintilere gidildi. Sağlık ve eğitim özelleştirildi. Emperyalist finans sermayesinin hızlı akışı, yaygın bir spekülasyon sektörü yaratarak, mali sistemin çöküşüne ve Arjantin burjuvazisinin 130 milyar dolarlık bir sermayeyi yurtdışına çıkarmasına götürdü. 1997'de başlayan durgunluk, 2001'de en ileri düzeye varan bir bunalıma dönüştü. (5) İşçi sınıfının aşırı-yoksullaştırılması, işsizliğin yaygınlaştırılması, küçük burjuvazinin yıkımı, mali sistemin uluslararasılaştırılması ve istikrarsızlaştırılması üzerine kurulu ekonomik büyüme yılları, büyük bir tökezleme ve ardından yere serilmeyle sonuçlandı.

1991'de IMF'yle Menem hükümeti arasındaki anlaşmaya dayanan plan, hiper-enflasyonun düşürülmesini öngörüyordu. Dört haneli rakamlara ulaşan enflasyon, reel ücretlerin dondurulması ve düşürülmesi yolundan aşağıya çekildi. Arjantin pesosu dolara sabitlendi. Yığınlar, hayatı çekilmez kılan enflasyonun düşürülmesi için, bu iktisadi şiddete boyun eğdiler. Para kurulu, buradan itibaren, mali politikayı yönetti. Devlet harcamalarında büyük bir kesintiye gidildi.

Askeri yönetimden devralınan krizin aşılması ve enflasyonun düşürülmesi, IMF'nin "Arjantin mucizesi" masallarını yaymasına vesile oldu. Uzun yıllara yayılan ekonomik büyüme, genişleyen orta sınıf, IMF'nin göz kamaştırıcı ekonomik başarıları olarak sunuldu. Ancak "mucize", 97-98 Güneydoğu Asya krizinin ardından sarsıldı, 2000-2001'de ise derin bir ekonomik krizle gerçek niteliği apaçık ortaya çıktı.

Yeni seçilen Devlet Başkanı Eduardo Duhalde, meclis kürsüsünden yaptığı ilk konuşmada Arjantin ekonomisinin geldiği durumu itiraf ediyordu: "Arjantin iflas etti. Piyasa durdu, ödemeler zinciri kırıldı, ekonomiyi döndürecek nakit para bulamıyoruz ve Noel ikramiyelerini, maaşları ve emekli aylıklarını ödemek için pesomuz yok..."(6)

Öğretmenler, doktorlar, temizlik işçileri ve hatta polisler arasında, 5 aydır maaş alamayanlar var. Bankalar kredi vermeyi durdurdu. Ekim başından beri emekli aylıkları ödenmiyor. Sağlık sigortası ödemeleri acil servislerle sınırlı -Kasım ayında, ayaklanmanın öngününde ekonomik durumun tablosu buydu. (7)

Emperyalist iradenin cisimleştiği IMF'nin dayattığı yapısal uyum programlarıyla dönüştürülen Arjantin ekonomisinin sürüklendiği derin ekonomik kriz, 2001 başından itibaren tüm çıplaklığıyla kendisini ortaya koydu. Ancak burjuva ideologları, ısrarla, krizin nedeninin "IMF programlarının yeterince uygulanmaması" olduğunu iddia ediyorlar. Son birkaç ayın ekonomik sıkışmışlığından dolayı, Arjantin burjuva hükümetinin IMF'nin dayatmalarını karşılayamadığı doğrudur. Ancak, bugün için bataklığa saplanan ekonomik yapılanma, son 15 yılda IMF'nin yönetimi altında şekillendirilmiştir. Neoliberal serbestleşme programıyla sermayeye sağlanan olanakların, ortaya çıkan sefalet, işsizlik ve mülksüzleşmenin, daha fazla istikrarsızlaşan ve düzensizleşen iktisadi ve mali yapının birleşik sonucudur bugünkü kriz. Ancak, burjuvazinin bu krizden çıkmak için, neoliberal programı daha da ileriden uygulamak dışında bir seçeneği de yok! The Guardian gazetesinden Simon Jeffrey, "krizin kökünde, kamu harcamalarındaki aşırılık ve ağır borçlanmaların tetiklediği durgunluk yatıyor" (8) derken, Arjantin burjuvazisine devlet harcamalarını daha da fazla kısmasını söylemiş oluyor, örneğin.

IMF, krizden çıkış için pesonun devalüe edilmesini dayattı ve Duhalde hükümeti de yüzde 40 oranındaki devalüasyonla buna uydu. Şubat 2001'den iyi hatırladığımız üzere, böyle bir devalüasyonun doğrudan sonucu, tüm meta fiyatlarının en az yüzde 40 oranında artması olacaktır. Yine, Arjantin burjuvazisinin gündeminde yeni işgücü piyasası yasası ile esnek çalışmanın hukuki dayanaklarını güçlendirmek ve sağlık sisteminde yeni düzenlemelerle bu alanı kural-sızlaştırmak duruyor. Krizin nedenlerini daha üst düzeyde üretmek krizden çıkmaya çalışan Arjantin burjuvazisi, emperyalist dünya sisteminin yaklaşan sonunu simgeliyor.

İşsiz Hareketi

1991'de yüzde 6 olan resmi işsizlik oranı, 1995'te yüzde 18.5'a çıktı. Bu yığınsal işsizliğe, 13 milyon işçinin 7 milyonunu etkileyen "eksik istihdam" ya da yarı-işsizlik eşlik ediyor. Bu toplumsal koşulun da beslediği ve büyüttüğü bir işsiz hareketi (piqueteros) ayaklanmada özel bir rol oynadı.

Arjantin'de işsizler hareketi, '90'ların başlarında, barışçıl biçimlerle başladı. İşsizler yerel ve

merkezi hükümete toplu dilekçeler gönderdiler. Barışçıl kitle protestoları düzenlediler. Bu yöntemler sonuçsuz kalınca, eylem biçimleri de giderek sertleşmeye başladı. Hükümet ve belediye binaları işgal edildi. Nihayet, işsiz hareketinin bugün kullandığı temel mücadele biçimi olarak yol kesmeler, 1996 Haziran'ında Cutrol Co ve Plaza Huincial isimli iki taşra şehrinde ortaya çıktı. Bu eylem, 1997 Nisan'ında yinelenildi. O günden bu yana ülkenin dört bir yanında yol kesmeler yaşanıyor. Bir kasabanın ya da bir varoşun işsizleri ve işçileri, halkın desteğini alarak, şehirlerarası otoyolu trafiğe kapatıyorlar. Böylece fabrikalara hammadde akışını ve fabrikalardan çıkan ürünlerin pazara akışını kesmiş oluyorlar. Yol kesmeler, kapitalist üretim süreci üzerinde, grevlere benzer bir etkide bulunuyor. Bu, özellikle, Ağustos 2001'de ülkenin dört bir yanında otoyollar eşzamanlı olarak kesildiğinde belirginleşti. Ülke çapında, yüzbinlerce işsiz harekete geçerek, 300'ü aşkın otoyolu trafiğe kapadı. Eylül 2001'de, başkent Buenos Aires'in dört yanında örgütlenen yol kesmeler, sendikaların ilan ettiği genel grevlerle iç içe gerçekleşti.

Bu yol kesme eylemlerinden birisi, General Mosconi direnişi, Arjantin sınıf hareketinde tuttuğu önemli yer nedeniyle özel olarak aktarılmalı. Petrol endüstrisine dayalı bir kasaba olan G. Mosconi'de petrol şirketi YPF'nin 1991'de özelleştirilmesiyle kitlesel işsizlik ve yoksulluk başgöstermişti. Hükümet, "Trabajar" isimli iş programlarıyla düşük ücretli işler bularak, işsiz kalan işçileri sakinleştirmeye çalışıyordu.

"Mayıs'ın 2'sinde, yaklaşık 3000 General Mosconi sakini, Boliviya'ya bağlanan otobanı, çitler ve yanan lastiklerin oluşturduğu iki barikatla kesti. Sapan, sopa ve taşlarla donanmış 300 gösterici, trafiği kesti... Kadın ve çocuklar, koli koli yiyecek taşıyarak direnişçilere yardım etti. Yoksullar, işsizler; erkek ve kadın emekçiler, çocuklar ve küçük-orta ölçekli işletme sahiplerinden oluşan göstericileri, yerel sendikalar ve işsiz örgütleri de destekledi. . göstericiler, esas olarak Trabajar ulusal iş programlarının devamını ve bununla beraber kendi durumlarında belirgin bir iyileşme talep ediyorlardı.

"İlk çatışma, 13 Mayıs şafağında gerçekleşti. Göstericiler ve polislin göğüs göğüse geldiği bu ilk çatışma, tam bir buçuk saat sürdü, gösterici-

ler sadece sapan ve sopalarla direniyorlardı. Jandarma, ancak 30 piquetero (işsiz eylemci, bn.) gözaltına alındıktan ve onlarca yaralandıktan sonra iki kilometre geri çekilmek zorunda kaldı. (...) Piqueterolar sokaklara geri dönmeyi başardılar ve belediye binasını işgal ederek ateşe verdiler. Baskı, General Mosconi nüfusu arasında Piqueterolarla dayanışma duygusunu giderek artırdı. Dört saatlik bir çatışmanın ardından, ellerinde Arjantin bayraklarıyla binlerce kişi, baskıya karşı direnmek için barikatlara koştu.”İ9) Direniş karşısında hükümet geri adım attı ve talepleri kabul etti. Ancak G. Mosconi durulmadı. Yine aynı kaynaktan aktaralım:

“17 Haziran 2001: Sınır polisi ve askerler, 34 nolu otoyol barikatına saldırıyor, üç işçi katlediyor, onlarca yaralanıyor. Jandarma işçilere karşı gerçek mermi ve sinir gazı kullanıyor. İşçiler General Mosconi kasabasına geri çekiliyor ve buradaki polis karakollarını basıp silahlanarak savunmaya geçiyor.

“18 Haziran 2001: Mosconi’de İşçi ve İşsizler Meclisi, yeni bir eylem programı benimsiyor. Medyada iftira kampanyası başlıyor. İşçilere, ‘gerilla’ ve ‘aşırı solcu’ deniyor. Resmi sol, ‘ateşkes’ çağrısı yaparak barış öneriyor ve hükümetin arkasında saf tutuyor.

“19 Haziran 2001: (Mosconi’deki) işçi isyanının savunulması için ülkenin dört bir yanında yürüyüş ve gösteriler yapılıyor. İşçiler ve gençler, hükümet binalarının önünde ‘çevik kuvvet’le çatışıyor.”

Çatışmalar, sonraki günlerde de devam ediyor. Eylemlerin ve güçlü proleter hareketin yarattığı sonucu James Petras şöyle ifade ediyor:

“General Mosconi’de, hareketin önderleri -çoğu başarıyla uygulanan300’ün üzerinde proje formüle ettiler: Yiyecek ve iş sağlamak, bahçeler kurmak, su arıtma tesisleri, varoşlarda ilkyardım klinikleri ve bunun gibi pek çok proje. Kasaba fiilen (de fakto) yerel işsiz komitesi tarafından yönetiliyor, yerel yönetim bir kenara itilmiş durumda.”(10)

General Mosconi, Arjantin proleter hareketinin bir sembolüne dönüşmüş durumda. Ancak, James Petras’ın verileri başka bölgelerde de hareketin güçlü olduğunu ifade ediyor: “Bazı işçi sınıfı varoşlarında, işsiz hareketi, fiilen özgürleştirilmiş alanların oluşmasına götürdü. Buralarda hareketin gücü, yerel yönetimin gücünü

etkisizleştiriyor ya da ona üstün geliyor. Buralarda hareket, federal yönetimin ve devletin politikalarına karşı koyabiliyor.”(11)

James Petras, bu işsiz hareketinin içinde yer almış bir yazar olarak, bu hareketi olanaklı kılan koşulları şöyle sıralıyor:

“1) Varoşlarda, işsiz kalmış sanayi işçilerinin, hiç iş bulamamış gençlerin ve ev kadınlarının yoğunlaşması,

2) Bu varoşlarda, sendikal mücadele deneyimine sahip çok sayıda sanayi işçisi işsiz bulunması,

3) Uzun süren krizin ev kadınlarını aktifleştirmesi,

4) Bu varoşların şehirlerarası otoyolların yakınına konulmuş olmaları.” (12)

Bu uygun koşullar, esnek, yaygın ve özerk bir örgütlenme modeliyle birleşince, ortaya kitlesel ve militan bir işsiz hareketi çıkmış. İşsiz İşçiler Hareketi (MTD) son derece gayri-merkeziyetçi biçimde örgütlenmiş. Her ilçenin sınırları içindeki varoşlara dayanan, ayrı bir örgütlenmesi var. Her varoшта, birkaç sokaklık bölgelerin kendi liderleri ve aktivistleri var. Her ilçenin MTD örgütlenmesi, tüm aktivistlerin dahil olduğu bir genel meclis tarafından yönetiliyor. İzlenecek yol bu meclislerde, kolektif biçimde belirleniyor. Yol kesme eylemlerinin talepleri, bu meclislerce belirleniyor; eylemleri de bu meclisler örgütüyor. Yol kesme eylemi başladıktan sonra, meclis, varoşlardan destek örgütüyor. Yüzlerce-binlerce erkek-kadın ve çocuk, yol kesmeye katılıyor. Yolun kenarına çadırlar ve mutfak kuruluyor. Polis saldırmaya yeltenirse, yüzlerce emekçi daha çevre mahallelerden eylem yerine geliyor. Eğer hükümet pazarlık yapmaya karar verirse, eylemciler, pazarlığın eylem alanında, tüm katılımcıların ortasında yapılmasını istiyorlar. MTD’li işsizler pazarlık yapmak için delegasyon göndermeye karşılar. Nedeni ise, hükümetin pazarlık yapmaya gidenleri iyi bir iş karşılığında satın almasını önlemek. Bu yüzden pazarlık herkesin gözü önünde yapılıyor; kararlar ise, eylem yerinde oluşturulan kolektif meclis tarafından veriliyor. Eğer devletten talep edilen güvenceli işler kazanılırsa, bu işler, yine meclis tarafından ortak biçimde dağıtılıyor. Dağıtımda öncelikli kriterler, ailevi ihtiyaçlar ve yol kesme eylemine aktif katılım oluyor. (13)

Devletin işsiz eylemlerine saldırıları sonucu, bugüne değin 300'den fazla eylemci tutuklandı, onlarca katledildi. Ancak işsiz hareketi de, binlerce kalıcı iş ve yiyecek yardımı gibi hakları kazanarak ilerledi.

İşçiler Ve Sendikalar

Neoliberal model temelinde yeniden yapılanan, dönüşen kapitalist dünya sistemi, toplumsal dokuda ve bununla birlikte, sendikal yapıda da dönüşümleri koşulluyor. Sınıf mücadelesinin keskinleşmesine paralel olarak, geçmiş sendikal yapılarda iç dönüşümler, parçalanmalar, ayrışmalar görülüyor.

Darbe öncesi Arjantin'den miras kalan sendikal yapılanma, peronist çizgideydi. '90'lı yıllar, eski sendikal yapılanmanın yıkılmasına, yeni sendikaların doğuşuna tanıklık etti. Peronist CGT parçalandı, başını ulaşım sendikalarının çektiği 20 kadar sendikanın biraraya gelmesi ile Ocak 1994'te MTA (Movimiento de le Trabajadores Argentinos/Arjantin Sendikalar Hareketi. MTA, sonradan "Muhalif CGT" ismini aldı.) kuruldu. 1992'de kurulan CTA (Central de Trabajadores Argentinos/Arjantin Sendikalar Merkezi) ise neoliberalizme karşı militan bir mücadele yürütmek hedefini taşıyordu.

"MTA, peronist olarak kaldı ve çabalarını emek süreçlerinin esnekleştirilmesine karşı mücadeleye ve sendika destekli Obras Sociales sisteminin reforme edilmesine yoğunlaştırdı. CTA ise, işsizler, yoksullar, dışlanmışların sesi olabilmek için ağırlıklı kamu kesimi ve bazı endüstri ve hizmet sendikalarını biraraya getirdi. CTA, yeni tarz bir sendikacılık inşa edebilmek için üç yeni öncül ortaya attı: Devletten bağımsızlık, politik partilerden bağımsızlık ve sendikalaşma konsepti ve pratiğinde bir yenilenme. CTA'nın bu yeni tarzında, tek tek işçiler ve işsizler, bunun dışında emekliler ve diğer sosyal gruplar 'merkeze' katılabiliyor ve yürütme organı için oy kullanabiliyor. Bu uygulamasıyla CTA, devlet güdümlü sendikacılığa olduğu kadar, işçi hareketinin hiyerarşik peronist örgütlenmelerine de alternatif olabildi." (14)

CTA'nın -kuşkusuz ki daha fazla irdelenmesi gereken yapısı, "sendikal kriz" üzerine ülkemizde yaşanan tartışmalara da esin verebilir. Emekçi katılımındaki ileri duruşu, son iki yılda gerçekleşen beş genel grevde tuttuğu merkezi yer ve sermaye devleti/partileri karşısındaki tutumu

ile CTA, kesinlikle ileriye doğru atılmış bir adımdır. Ancak, tabii, eskinin kimi izlerini de içinde taşıyan bir adımdır bu. Burjuva partilere duyulan tepkinin yön verdiği anlaşılabilir "politik partilerden bağımsızlık" ilkesi gibi. Kuşkusuz CTA'nın burjuva partileriyle arasına koyduğu mesafe, ileri bir adımdır. Ancak sendikaların burjuva partilerinden bağımsızlığı ne denli doğru ve proleter bir ilkeyse, sendikaların proleter partisinden bağımsızlığı da o denli yanlış ve burjuva bir ilkedir.

Arjantin'de sendikal örgütlenmede atılan bir yeni adım da, işsizlerin örgütlenmesi alanındadır. CTA işsiz hareketiyle de güçlü bağlar kurmaya yöneliyor. Ağustos 1997'de işsizler ve diğer sosyal grupların katılımıyla Birinci İşsizler Ulusal Toplantısı'nı gerçekleştirdi. Burada işsizlerin örgütlenmesi ve sorunları tartışıldı. İşsiz hareketinin önderleri ulusal sendika konfederasyonu içinde erimek istemiyorlar; fabrikalardaki sendika aktivistleri ise, işsiz örgütlenmesinin sendikayı dağıtacağından korkuyor. Sonuçta, CTA önderliği; "işsizlerin örgütlenmesini merkezileştirmeye çalışmak ve onları sendika yapısı ve stratejisine birebir bağlamak yerine", "sendikanın bir 'şebeke' gibi çalışması gerektiğine karar verdi." (15)

CTA ve Muhalif CGT, Aralık ayaklanması içinde önemli bir rol oynadılar. Bu iki sendikanın yanısıra, CCC (Sınıf Savaşçıları Hareketi) isimli sendika da, özellikle işsiz eylemleriyle militan bir tutum takındı. Sayısız eylem, yol kesmeler, barikatlar, 13 ve 21 Aralık genel grevleri bu üç sendikanın imzasını taşıyordu.

İsyan Ve Gelecek

*"Sen de bilirsin kır çiçeklerini
Düştükleri yerden yine çoğalırlar
Toprağa toprakça sararlar baharı
Koysam sığmazlar saksılara ama
Dağların ötesinde uyanırlar
Güneşin suları öptüğü zaman
Özgürlük renginde sevgi açarlar."*

(A. Yücel)

Burjuva egemenliğini yeniden yapılandıran cunta yıllarının kurduğu politik sistem ile bu yıllardan köklenen ve "sivil" hükümetlerin ilerletip tamamladığı ekonomik model, 2001'in son aylarında derin bir yönetememe kriziyle sarsıldı.

12 Aralık'ta İşsizler (Piquetero) Ulusal Meclisi'nin aldığı kararla gerçekleşen ülke çapında eylemler ve 13 Aralık militan genel grevi ayaklanmanın fişegini yaktı. Açlık ve yoksulluk içinde kıvranan yığınlar, süpermarketleri basıp temel geçim maddeleri temin etmeye giriştiler. Ticari mekanizmanın tümünden tıkanması korkusuyla, hükümet, bankalardan para çekmeye sınırlama getirdi (haftada 250 dolar). Yıkıma uğrayan orta sınıflar ve işsiz kaldığı için parasını çekmek isteyen işçiler bu kararı öfkeyle karşıladılar. Binlerce, onbinlerce ve yüzbinlerce işçi, esnaf, öğrenci, ev kadını, küçük işletme sahibi sokak eylemleri dalgasıyla rejimi sarstı. Tencere ve tavalarıyla sokakları dolduran eylemcilerin uğultulu kortejleri, ülkenin dört bir yanını eylem alanına çevirdi.

19-20 Aralık'ta birleşerek tam bir halk ayaklanmasına dönüşen hareket karşısında De la Rúa Hükümeti, önce sıkıyönetim ilan etti. Ancak sıkıyönetimin tek etkisi, yığınların öfkesini ve eylemini büyütme oldu. Sendikalar, CGT dahil, sıkıyönetime karşı grev ilan ettiler. Sokaklar daha da kalabalıklaştı. Rúa'nın son hamlesi, orduyu ayaklanmaya müdahale etmeye çağırma oldu. Ancak ayaklanmanın çapı ve kapsamı, aynı zamanda ordunun alt kademelerinde isyanı bastırmaya karşı yükselen itirazlar, burjuva orduyu "tarafsız" görüntüsü vermeye itti. Generaller, Rúa hükümetinin kaçınılmaz hale gelen düşüşüne "kayıtsız" kalarak, yığınların öfke ve nefretini üstüne çekmemiş oldu. Rúa hükümetinin düşüşünü, peronistlerin kurduğu yeni hükümet ve (bir haftada değişen iki başkanın ardından) Eduardo Duhalde'nin devlet başkanı seçilmesi izledi. Arjantin devleti içinde güçlü bir ilişki ağına ve politik ağırlığa sahip olan E. Duhalde, başkanlıkta görece daha kalıcı olacak gibi görünüyor. Ayaklanma, dört temel dinamiğin bileşimiyle şekillendi: Birincisi, kent yoksullarının, işsizlerin, işçilerin süpermarketlere yaptıkları baskınlar ve yiyecek maddesi zorunluluğu. İkincisi, işsiz hareketinin özerk eylemleri ve yol kesmeler. Üçüncüsü, işçi sendikalarının genel grevi ve işçi-işsiz-emekçi yığınların sokak savaşları. Dördüncüsü, yıkıma uğrayan orta sınıfların isyanı. ("Portenazo")

Yağma Mı, Zorunluluğu Mı?

Aç ve işsiz yığınlar sefalet içinde kıvrılır, temel gereksinimlerini karşılayamazken; Arjantin dev-

letin işsizlere yiyecek yardımını kesmesi, açlığı dayanılmaz hale getirdi. Bu durumda, süpermarketlerin depolarını dolduran yiyeceklerle bunlara erişemeyen işçi ve işsiz yığınlar arasındaki özel mülkiyet duvarı, emekçilerce fiilen yıkıldı. Onbinlerce işçi-emekçi, kapitalist özel mülkiyet altında tutulan ve tam da bu yüzden erişemedikleri temel yiyecek maddelerini, marketleri basarak zorla aldı. Bunu bireysel hırsızlıkla aynılaştırmak ancak burjuva düşüncesinin işi olabilir. Evet, Afganistan'da ABD'nin güdümündeki Kuzey ittifakı çeteleri, ele geçirdikleri kentlerdeki tüm dükkânları bastıklarında, ne var ne yok aldıklarında, bu yağma ve çapul olur. Çünkü bir talan savaşıdır bu; ve amaç, iktidar gücüne dayanarak palazlanmaktır. Açlıktan ölmek üzere olan çocuğuna ekmek, süt ve et götürenlerin, evinde aylardır doğru düzgün yemek yememişlerin onbinler halinde marketlere akını, hiçbir biçimde "yağma" ve "çapul" değildir. Proleter kitlelerin, burjuva özel mülkiyeti zorunluluğu bu. "Süpermarketlerden yiyecek isteme" piquetero önderlerinin formüle ettiği bir mücadele biçimidir. Yığınları bu doğrultuda harekete geçiren de ilk onlar oldu. Sonrasında çığ gibi büyüyen bu eylem, yığınların kendiliğinden hareketinin özel mülkiyete dönük bir saldırısıdır. Milyonlarca Arjantinli aç ve yoksul iken, marketlerin malla dolu olması, kapitalizmin temel çelişkinin güncel ve çıplak bir görünümüdür. Bu temel çelişki; üretimi milyonlarca işçi elbirliği halinde gerçekleştirirken, ürünlere bir avuç burjuvazinin el koymasındadır. Yani üretim toplumsallaşmış olmasına rağmen, üretim araçları ve ürünlerin hala özel mülkiyette olmasıdır bu çelişkinin içeriği. Ekmeği, sütü, eti ve diğer tüm geçim maddelerini üreten proleter yığınlar, bu ürünlere erişemiyorlar. Burjuvazi mülkiyetindeki fabrikalardan onları kovduğu ya da ucuza çalıştırdığı için, yine burjuvazinin mülkiyetindeki bu geçim araçlarını edinemiyor proleterler. Çelişkinin kökü, kapitalist özel mülkiyettir. Kuşkusuz bu durum Arjantin proletaryasının geniş yığınları tarafından henüz tam bilince çıkarılmış değildir. Onlar, bu çelişkiyi en basitinden, depolardaki yiyeceklere el koyarak çözmeye yöneliyorlar. Özel mülkiyete karşı bu kendiliğinden saldırıyı, örgütlü ve sınıf bilinçli bir saldırıya dönüştürmek gerekir. Aç proleter yığınlar, üretim araçları ve ürünler özel mülkiyet altında olduğu sürece açlığın sona ermeye-

ceğini gördüğünde, iktidarı burjuvazinin elinden koparıp almaya da yöneleceklerdir.

1905 Devrimi'nde de benzer sahnelerin, (kuşkusuz çok daha karmaşık mücadele biçimleriyle) yaşandığını hatırlayalım: “Bizi ilgilendiren olay, silahlı mücadeledir. Bu mücadele bireyler ya da küçük birey grupları tarafından yürütülür. Bunların bir kısmı devrimci örgütlere bağlıdır; diğer kısmıysa (...) hiçbir devrimci örgüte ait değildir. Silahlı mücadelenin iki farklı amacı vardır, bunları kesinlikle birbirinden ayırmak gereklidir; önce bu mücadelenin hedefi, bireyleri, örneğin askeri ve polis hizmetlerindeki şefleri ve yardımcılarını öldürmektir. Sonra, hükümetten olsun, özel kişilerden olsun, para fonlarına el koymaktır. El konulan bu paraların bir kısmı partinin ihtiyaçları için, bir kısmı silah ve ayaklanma hazırlıkları için gerekli malzemelerin satın alınmasına, bir kısmı da bu mücadeleyi yürüten militanların ihtiyaçlarına kullanılır. Büyük mülklere el konulması, (...) her şeyden önce devrimci partilerin ihtiyaçlarına ayrılmış; küçük mülklerin müsaderesi ise özellikle ve bazen de sadece ‘müsadere edenlerin’ ihtiyaçlarına kullanılmıştır. (...) Siyasi bunalımın silahlı mücadeleye varıncaya kadar keskinleşmesi ve özellikle de, kentlerde olduğu gibi, kırsal bölgelerde de yoksulluğun, açlığın ve işsizliğin artması, bu sınıf mücadelesi biçiminin kullanılmasına yol açan başlıca nedenler arasındadır.”(16)

Kuşkusuz Arjantin'de silahlı devrimci gruplar yok; devrimci partiler adına büyük mülklere el konulması da yok. Yalnızca proleter yığınların kitle şiddetiyle geçim araçlarına el koyması var. Ancak özel mülkiyete yönelen bu kendiliğinden saldırı, daha üst biçimleri nüve olarak içinde taşıyor. Siyasal bunalımın, yığınların silahlı mücadelesini ortaya çıkaracak denli keskinleştiği koşullar geliştiğinde; marketlerden yiyecek almaya dönük bir kitle akını, hızla, silahlı gruplar biçiminde örgütlenebilir. Bu gruplar, büyük mülklere el koymaya ve asker-polis güçlerini cezalandırmaya yöneltiler. Rejimin militarist güçleriyle sokak çatışmalarının her yanı sardığı Arjantin ayaklanması, bu durumun olanaklarını nüve olarak içinde taşıyor. Bu gelişmeler, komünist öncüye, yığınların başkaldırısını örgütlü silahlı bir biçime büründürmek için partizan savaşa hazırlık güncel görevini bir kez daha hatırlatıyor.

Portenazo (Orta Sınıfların İsyanı)

Arjantin burjuvazisi, ülkenin “geniş orta sınıfıyla” sıkça övünür. “Arjantin modeli kalkınmanın” nimetlerine bir kanıt olarak sunulur bu. Ancak kapitalist dünya sistemi, neoliberal ek-sende yeniden yapılanırken, tüm ülkelerde toplumsal dayanaklarını da dinamitliyor. Geçmişte görece rahat yaşam koşulları ve lüks tüketim olanaklarıyla sisteme entegre ettiği orta sınıfları hızlı biçimde yıkıma uğrattı. Arjantin'de ücretlilerin en üst kesimleri (şirket yöneticileri ve profesyoneller vb.) işlerini yitirdi; küçük esnaf iflas etti; küçük işletme sahipleri (özellikle ayakkabı sektöründe) yıkıma uğradı. Bankalardan para çekme yasağı, bardağı taşıran son damla oldu. Buenos Aires'in “nezih” orta sınıf mahalleleri, tencere-tavalı gösterilerin mekanı oldu. Pek çok şehirde küçük tüccarlar vb. işsizlerin yol kesme eylemlerine destek verdiler. Casa Rosada (Kongre Binası) önünde toplanan, Kongre'yi ateşe veren, sokaklarda polisle çatışan yığınlar arasında orta sınıfların, özellikle genç kuşağın önemli bir katılımı vardı.

Özcesi, patlayan orta sınıfların öfkesi, bizdekinin aksine, işçi hareketiyle aynı kanaldan aktı. Burjuva devletin, yoğun medya propagandasıyla, bu ortaklaşmayı bozmaya çalıştığını da belirtelim. Ayaklanma, işçi sınıfıyla küçük burjuvazinin sınıf ittifakını eylem içinde gerçekleştirdi. Bu ayaklanmanın üstün bir yanı ve Arjantin devriminin geleceği açısından umut verici bir gelişmedir.

İşte onlardan birinin, Buenos Aires'in merkezinde yaşayan 63 yaşındaki Alberto Cerini'nin anlatımı:

“Kendimi orta sınıftan sayardım. Şimdi emin değilim. 30 yıl boyunca karım ve ben motor parçaları yaptığımız bir işyerine sahiptik. Durumumuz iyiydi; bir ev ve iyi bir araba aldık, her sene tatile giderdik.

“İşler kötü olduğu zaman bile geçinirdik, yapacak sipariş her zaman olurdu. Sonra, yaklaşık dört yıl önce, iflas ettik. O zamandan bu yana bir kuruş bile kazanmadık. Bir süre iş aradım ama yaşım ileri olduğu için bulamadım. Mümkün değil. Hayat çok acı ve zor. Sadece benim için değil, çok fazla sayıda insan için.

“Arjantin, bir geleceği olmadan yaşıyor. Yarın ne olacağını bilemiyoruz. Kimse plan yapamıyor.”(17)

Yıkıma uğrayan küçük burjuvazinin ruh halini yansıtan bir röportaj bu. Kapitalizmin çarkları arasında ezilen küçük burjuvazi, umutsuzluk ve karamsarlık yüklü bir isyana kalkışıyor. Kuşkusuz ki Arjantin'in "bir geleceği" var. Küçük burjuva karamsarlığının göremediği bu gelecek, eylem içinde, sokaklarda yaratılıyor.

Arjantin orta sınıfının uğradığı yıkım, kendini en çarpıcı biçimde, "Değiş-Tokuş Kulüpleri"nde gösteriyor. 1995'te kurulan değiş-tokuş kulüpleri, bugün bir milyonu aşkın üyeye sahip. Bu kulüplere, evlerinde eski yıllardan kalan süs eşyalarını, öte-beriyi, ördükleri kazakları vb. getiren Arjantinliler, karşılığında "değiş-tokuş kredisi" almaya çalışıyorlar. Değiş-tokuş kredisi ile kulübe bir başkasının getirdiği geçim araçlarından satın alınabiliyor. İnsanlar, bu malları piyasadan satın alacak paraya sahip olmadıkları için bu kulüplere gidiyorlar. Ülkede 1200 civarında böylesi kulüp var. (18) Küçük işletmesi iflas eden, ya da yüksek ücretli işinden atılan, ama yeni bir iş de bulamayan orta sınıf mensupları, değiş-tokuş kulüplerinin üyeleri arasında önemli bir çoğunluk oluşturuyorlar.

Devrimci Durum

Yıllardır biriken ekonomik ve siyasal kriz ögeleri, yığınların aktif mücadeleleriyle birleşerek, Aralık'ta bir devrimci durumun ortaya çıkmasını getirdi. "Eskisi gibi yönetilmek istemeyen" yığınlar, ülkenin dört bir yanında ayağa kalktılar. Kitle mücadelesinde tam bir kabarma yaşandı. Burjuvazi de eskisi gibi yönetemez hale geldi. De la Rua hükümetinin ilan ettiği sıkıyönetimin kitlelerin mücadelesiyle boşa çıkartılması ve Rua'nın istifası, devrimci durumun doruğuydu. İki hafta boyunca bir türlü hükümet oluşturamayan burjuvazi, nihayetinde Duhalde başkanlığında peronist bir hükümetle yola devam edebildi. Ancak Duhalde'nin yüzde 40 devalüasyon kararı ve IMF programını uygulayacağına dair açıklamaları, öfkeli yığınların yeni sokak eylemleriyle yanıtlandı.

Diğer yandan, devrimci durum, devrimin yalnızca nesnel koşullarının olgunlaştığına işaret eder. Öznel faktörlerde, devrimci önderliğin ve devrimci sınıfın bilinç, örgütlenme ve hazırlığında, devrimci eylem yeteneğinde egemen sınıfları yere serecek, buna denk düşen bir olgunlaşma yoksa, devrimci durum, devrime götürmez. Arjantin'de ayaklanan proleter ve küçük

burjuva yığınlar, iktidarı talep etmiyordu. Yığınların genel talebi, mevcut hükümetin istifası ve "yolsuzluğa bulaşmamış", "IMF programlarını uygulamayacak" yeni bir hükümetin kurulması idi. Yığınlarda, burjuva politikacılara/partilere karşı bizdekine oldukça benzer, derin bir güvensizlik ve öfke mevcut. Son seçimlerde, seçmenlerin yüzde 25'inin oy vermeye gitmemesi, oy verenlerin de yüzde 20'sinden fazlasının boş veya geçersiz oy vermesi bu tepkinin bir göstergesiydi. Ayaklanmanın temel sloganlarından birisi; "hepsi gitsin, hiçbiri kalmasın" idi. Ancak, Arjantinli işçi-emekçi yığınlar, yerine bir alternatif koymadan, "hepsinin gitmesi"nin mümkün olmadığını henüz bilince çıkartabilmiş değil.

Böyle bir iktidar alternatifine doğru ilk adımlar, yine yığınların eylemi içinde atılıyor. 9 Şubat 2002 tarihli Radikal gazetesinin MST (Sosyalist İşçi Hareketi) lideri Miguel Sorans'la yaptığı röportajdan şunları okuyoruz: "Tam anlamıyla alternatif iktidar kuramlarından bahsetmek mümkün olmasa da, böylesi kuramların çekirdeği olabilecek örgütlenmelerden söz edebiliriz. Bunlar, işçilerin de içinde aktif biçimde yer aldığı, mahalleler temelinde oluşan 'halk meclisleri'. Gerek büyük marketlerin yağmalanması, gerek 'cacerolazo' diye adlandırdığımız tencere ve tavalara vurarak yürüme eylemleri, gerekse büyük gösteriler, esas olarak bu meclislerin inisiyatifinde geliştii."

Arjantin emekçisi, "yolsuzluğa bulaşmamış" bir hükümet istiyor. Ancak, yolsuzluklar, emperyalist aşamaya varmış kapitalizmin çürümesinin doğrudan bir sonucudur. Burjuva politikası giderek artan oranda, IMF gibi uluslararası tekelci kapitalist kuruluşlar ve generallerle burjuvazinin "çelik çekirdeği" tarafından yönetildiği için, burjuva politikacı kastına düşen, bulunduğu pozisyonu palazlanmak amacıyla değerlendirmek oluyor. Meclis ve "yasal" hükümet, giderek artan biçimde bir tiyatronun basit figüranlarına dönüştükleri oranda, politika esnafıyla yolsuzluklar da artan biçimde kaynaşiyor. Diğer yandan, burjuva politikası; banka kredileri, faiz oyunları ve borsa maceralarıyla şekillenen spekülatif sektörün bir bileşeni ve müdahili haline gelmiştir. Burjuva politikacılar; hangi şirketin kredi olanaklarından daha fazla yararlanacağı, borsada hangi hisselerin yükseleceği vb. gelişmeleri etkileyebilecek bir pozisyonda duruyor-

lar. Bu yüzden de seçim kampanyalarını finanse eden sermaye gruplarının palazlanmasından pay kapıyor, onlar tarafından yönlendiriliyorlar. Tekelci sermaye gruplarıyla burjuva politikacı kastı arasındaki bu çözülmez bağlaşma, sürekli tırmanan yolsuzlukların iktisadi temelidir. Yolsuzlukların gözü dönmüş, akıl almaz boyutlara varması, tekelci sermayenin aşırı kar hırsı tarafından koşullanıyor. Kapitalizmin çürümesi ve kokuşması, burjuva politikasından yükselen pis kokuları daha da tahammül edilmez kılıyor. Bu yüzden, Arjantin proletaryası ve diğer emekçi katmanların “yolsuzluğa bulaşmamış bakan” arayışı, kapitalist çürüme ve kökünde yatan özel mülkiyet tarihin çöplüğüne gönderilmeden, mevcut burjuva devlet aygıtı yıkılmadan karşılanamayacaktır.

Ancak, diğer yandan, burjuva partilere duyulan güvensizlik, “partisizlik” fikrini yığınlar arasında egemen kılıyor. Arjantin bayrağı, ayaklanmanın birleştirici imgesi oluyor. Militan sendika CTA’nın ilkelerinde gördüğümüz “partilerden bağımsızlık” fikri gibi, “tüm partilere karşı olma” fikri de burjuva ideolojisinin bir yansımasıdır. Yığın ayaklanmasına götüren öfke, işçileri kendi devrimci partilerini, komünist partiyi kurmaya, büyütme ve iktidara taşımaya yöneltmezse, “hepsinin gitmesi, hiçbirinin kalması” mümkün olmaz. Şu ya da bu burjuva partinin ya da burjuva ordusunun egemenliği altında, burjuva iktidarı sürer. Dolayısıyla bu iktidarın yaşamı çekilmez kılan politikaları da farklı biçimlere bürünerek devam eder.

Arjantin emekçileri, “IMF programı uygulamayan”, “neo-liberal modelden vazgeçen” bir hükümet istiyorlar. 1999’da Menem hükümeti gittiğinde, yığınlar, neoliberal politikanın da son bulacağına inanıyordu. Ancak De la Rúa, bu modeli uygulamaya devam etti. Yığınları yıkma, ekonomiyi krize sürüklediği belirgin biçimde açığa çıkan neoliberal politika, Duhalde eliyle daha da ileriden uygulanmaya çalışılıyor. Öyleyse IMF reformları ya da yapısal uyum programları biçiminde dayatılan neoliberal program, “seçeneklerden biri” değil, bugünkü kapitalist devletin tek seçeneğidir. Kapitalizmin güncel olarak zorunlu örgütleniş biçimidir. Yığınların bugünkü genel bilincinde somutlaşan program, burjuva devletin neoliberalizmi terk edip, ulusal kalkınmacı devlet kapitalizmine geri dönmesi talebidir. Bundan sonraki gelişme-

ler ve devrimci örgütlenmenin aydınlatıcılığı gösterecek ki; neoliberal modelin tek gerçek alternatifi burjuva iktidarının yıkılması ve kesintisiz devrim yoluyla sosyalizme yürümek olabilir. Burjuvazinin (küçük burjuvazi hariç) tüm katmanları neoliberal programın etrafında birleşmiştir; bundan dolayı sosyal demokrasiden faşizme, tüm burjuva siyasal partiler de bu programa endekslenmiştir. Dünya kapitalizminin genel yönü, neoliberal ekseninde yeniden yapılanmaktadır ve bu dönüşüm süreci, burjuva ekonomi politikasını yöneten temel olmak zorundadır. IMF reformları, işbirlikçi burjuvazilerin hem çıkarınadır, hem de onları uygulamaksızın dünya kapitalist sisteminde varolamaz, dışlanırlar. Öyleyse “IMF reformlarını uygulamayan bir hükümet”, ancak devrimin zaferiyle gelebilir.

Arjantin ayaklanmasında “önderlik boşluğunu”; yığınların bu genel bilinciyle, örgütlü devrimci kuvvetlerin zayıflığı arasındaki karşılıklı bağıntı içinde tanımlamak gerekir. Ayaklanan yığınların yüzü, kesin biçimde sola dönüktür. Devrimci, antiemperyalist şiarlar ayaklanma içinde belli bir yer edinmiştir. Birçok gösterinin çağrıcısı “sosyalizm” iddialı yasal partilerdir. Ancak ne yığınların bilinci sistemi devirmeye yönelecek denli olgunlaşmıştır, ne de bununla karşılıklı ilişki içinde, öncü devrimci kuvvetler, iktidarı almaya yönelecek denli olgunlaşmıştır.

Dünya proletaryası, tek tek ülkelerdeki ayaklanmalar, direnişler, grevler ve sokak savaşlarıyla, yeni bir devrim dalgasının eylemli hazırlığını yapıyor. Proletarya, eylem içinde deneyim, bilinç ve örgüt biriktiriyor. Kuşkusuz ki uluslararası proletarya ordusu hala dağıntıdır. Yaşadığı geçici yenilginin ardından, yeni bir hücumu geçmek için hazırlık yapıyor. Tıpkı ‘97 Arnavutluk, ‘98 Endonezya, 2000 Ekvator ayaklanmaları gibi. Proletarya henüz sadece kapitalist saldırıya karşı direniyor; kaybettiklerini geri istiyor, ya da kaybetmek üzere olduğu haklarını koruyor. Bir savunma savaşı veriyor dünya proletaryası. Kuşkusuz ki, bu savunma savaşı, kendi içinde saldırıya doğru bir eğilim taşıyor. Kapitalizmin çelişkilerindeki artan keskinleşmeyle birlikte, proletaryanın bilinç, hazırlık ve örgütlülük düzeyindeki yükselme, tarihi, yeni bir hesaplaşma dönemecine doğru ağır fakat kendinden emin adımlarla ilerletiyor.

Doğu Bloku’nun ve SSCB’nin yıkılışı, sınıf içinde bir yenilgi ve dağılma durumu yaratmıştır.

Burjuva ideolojik bombardımanın tırmadığı bu dönemde sınıf içinde sol liberalizmin ve “çağ-
daş sendikacılığın” hakimiyeti görülüyordu. Bugün, burjuva ideolojik saldırının temel tezleri (sınıflar/sınıf savaşmaları ortadan kalktı, tarihin sonu geldi vb.) yaşamın gerçekliği karşısında sabun köpüğü gibi kaybolup gitmiştir. Yığınların çekilmez hale gelen yaşam koşulları, “küreselleşme” söylencelerinin gerçek yüzünü ortaya sermiştir. Bununla birlikte, yığınsal sınıf savaşmaları yeniden ortaya çıkmıştır. Bu yeni durum, işçi-emekçi yığınlar içinde, sol liberalizmin etkisinin kırılmasına götürmüştür. Bu kez, “sosyal devletçi” bir eğilim sınıf içinde egemen olmuştur. Kapitalizmin saldırılarına karşı direnişe geçen dünya proletaryası, neoliberal ekseninde yeniden yapılanan kapitalizme karşı, geçmişin sosyal-devletçi kapitalizmini geri getirmeye çalışıyor. Arjantin ayaklanmasına rengini veren de, bu çerçevedeki taleplerdir. Örneğin, Eylül 2001’de La Plata’da toplanan işsizler hareketinin delegeler meclisi şu “stratejik hedefler”i saptadı:

Dış borçların ödenmemesi,

Sosyal güvenlik fonları üzerinde kamu denetimi,

Stratejik işletmelerin ve bankaların ulusallaştırılması,

Küçük çiftçilerin borçlarının iptali ve ürün fiyatlarının artırılması,

Açlığı yaratan hükümetlerin defedilmesi.(19)

Talepler, kapitalist sistemin “sosyal devletçi” doğrultuda reforme edilmesi çerçevesinde kalıyor. Bizdeki Emek Programı da -sendika patronlarınca titrekleştirilse de- özü ve esası itibarıyla aynı ulusal kapitalist reformcu içeriğe tekabül ediyor. Kapitalizmin yıkıcı sorunlarıyla karşı karşıya olan, ama sosyalizmi isteyecek bir bilinç düzeyine ulaşmamış dünya proletaryası, henüz “daha az can yakan” bir kapitalizm istiyor. Kuşkusuz, sol liberalizmin egemenliğinin, yerini ulusal-reformculuğa/sosyal devletçiliğe bırakması, ileriye doğru atılmış bir adımdır. Ancak bu adımı, sosyalist bilince doğru atılacak yeni bir adım izlemelidir. Sürekli artan oranda keskinleşen çelişkiler, tırmanan işsizlik, açlık ve yoksulluk, bu bilincin yayılması için uygun koşulları yaratsa da, öncü komünist partiler yaratılmadan, sosyalist bilincin ve mücadelenin işçi yığınları arasında kökleşmesi olanaklı değildir.

“Bugün, proleter dünya devriminin nesnel koşulları ile öznel koşulları arasındaki uçurumun doldurulması ve her ülkede işçi sınıfının komünist öncü müfrezelerinin oluşturulup pekiştirilmesi, yaşamsal bir önem taşıyor.” (20)

Diğer yandan, “sosyal devletçi” ve “ulusal” bir kapitalizm hedefi, burjuvazinin kimi öğeleriyle politik yakınlaşmayı ve kafa karışıklığını da doğuruyor. Devrimci maocu bir pozisyonda duran PCR’nin (Devrimci Komünist Parti) ayaklanma hakkındaki yorumlarından bunu çıkartabiliyoruz. Bu partinin yayını HOY’un ayaklanmayla ilgili başyazısında şunları okuyoruz:

“...Beklediğimiz gibi, ayaklanma, silahlı kuvvetlerdeki durum mücadele ettiği oranda ilerledi. Silahlı kuvvetlerin ayaklanma karşısında nötr kalması (ki bunda ordu içinde ulusalcı eğilimin yükselmesi önemli rol oynadı), hükümetin ayaklanmayı bastırma taleplerini ordunun kabul etmemesi, yığınların bu noktaya değin ilerlemesini olanaklı kıldı.”

Arjantin burjuva ordusunun ayaklanma ve hükümetin devrilişi karşısında aktif bastırıcı bir rol oynamadığı bir gerçektir. Yine HOY’un aynı yazısından, De la Rúa’nın üç kuvvet komutanıyla yaptığı toplantıda, kuvvet komutanlarının, ayaklanmayı bastırmaya girişmek için, başkan, bakanlar, milletvekilleri ve senatörlerin tümü tarafından imzalanan bir yasa çıkarılmasını istediğini okuyoruz. Ordunun müdahalesini onaylayan böyle bir yasa olmadan, olayları bastırmaya girişmeyi reddetmiş generaller. Bir diğer veri ise, birliklerde, asker kitlesi içinde egemen olan eğilimin, komutanlar ne derse desin, ayaklanmayı bastırmaya girişmemek olduğu yönünde.

Tüm bu verilerin ne yönde yorumlanacağı belirleyici önem taşıyor. PCR’li dostlarımız, bunu “ordu içinde yükselen ulusalcı eğilime” bağlamakla, ordunun antiemperyalist mücadelede müttefik olabileceği tehlikeli düşüncesine açık kapı bırakıyorlar. Yığınlardaki büyük hareketlenme, ordu birliklerinde er kitlesi üzerinde ayaklanmanın yarattığı sempati ve nihayet ayaklanmanın iktidarı devirmeyi doğrudan hedeflemiyor oluşu, ordunun kendine “tarafsız” bir görüntü vermesine yol açmıştır. 1976’daki darbeye halk hareketinin rejim için yarattığı devrimci tehdidi, kayıplar, işkenceler ve zindanlarla ortadan kaldıran aynı ordu değil miydi? Açık ki, burjuva ordusu, yığınlarla karşı karşıya gelmek istememiştir. Burjuva iktidarının bu “son ka-

le”si, yığınlarla açık biçimde çatışmak yerine De la Rúa hükümetini feda etmeyi tercih etmiştir. İşçi-emekçi yığın mücadelesi, doğrudan iktidarı hedefleyen bir karaktere büründüğünde, hükümetleri değil, devleti devirmeye yöneldiğinde burjuva devletin bu çelik çekirdeği, rolünü oynamak için tereddüt etmeyecektir.

Kuşkusuz ki, her halk ayaklanması, sırtına asker üniforması giydirilmiş işçi ve emekçilerde ayaklanmaya sempati yaratır. Ayaklanmanın burjuva ordusunun saflarında yaratacağı çözülme, erlerle subayları karşı karşıya getirir. Bu çözülme ve saflaşmayı derinleştirmek, devrimin bir kazanımı olur. Rus ve 1919 Alman devrimleri bunun örnekleriyle doludur. Ancak burjuva ordusunun içindeki çözülme derinleştirmek, asker üniforması taşıyan proleter ve emekçilerin isyanını örgütlemek başka bir şeydir, Arjantin burjuva ordusunun antiemperyalist bir rol oynayabileceğini düşünmek, buna dayanan bir politika gütmek başka bir şeydir. Birincisi burjuva iktidarını yıkmaya ve antiemperyalist devrim; ikincisi ise bu iktidarı ulusalçı eksende reforme etme hedefiyle bağlıdır. Arjantin burjuva ordusunun emperyalist sömürünün kurumsal dayanaklarından birisi, hatta en temeli olduğu görülmezse, bu sınıf uzlaşmacılığı üretir, antiemperyalist devrimci mücadeleyi zayıflatır. Antiemperyalist devrimin zaferine ve sosyalizme giden yolda, ordu, sınıf niteliği gereği, sürekli ve aktif bir karşıdevrim kuvvetidir. Bu karşıdevrimci rolünü kimi zaman ‘76 Mart darbesinde olduğu gibi açık ve pervasız biçimde oynar, kimi zaman ise Aralık ayaklanmasında olduğu gibi burjuva iktidarını “perde arkasından” restore ederek, kendine “tarafsız” bir görüntü çizerek, yığınları yedeklemeye çalışarak yapar.

Son olarak, Arjantinli dostlarımızın sokak savaşı deneyimlerine dair değerlendirmelerini aktaralım:

“Ayaklanma, sokak savaşının kuralları ve yöntemleri üzerine yoğunlaşma ihtiyacını ortaya serdi.

“Taşlar, polise karşı saldırının başlıca aleti oldu. Toplulaşıma duraklarının büyük levhaları sökülerek yapılmış yeni kalkanlar ortaya çıktı. Motoquero’lar (motosikletli eylemciler, bn) polise taş atılması esnasında ilerlemeyi sağlayarak ve savaştan farklı gruplar arasında bağlantı sağla-

rak, temel bir rol oynadılar. Barikatlar bazı yerlerde arabalar ve kamyonetlerle kuruldu, diğer bazılarında meydanın ağır banklarıyla; hepsi, polisin ilerlemesini önlemeye hizmet ediyordu.

“Yurttaşlar, binbir yolla elbirliği yaptılar. Kapıcılar, gaz bombalarına karşı suyla doldurulmuş kovalar hazırladılar ve kaçışmalarda sığınak sağladılar. Hem (Buenos Aires, bn.) merkezdeki hem de San Telmo gibi komşu mahallelerdeki evlerden ve ofislerden isabetli saksı fırlatmalar, sokaklardaki savaşıllara yardımcı oldu... Gazların etkisini azaltmak için limonlar, su ve mendiller. bütün bu öğeler bu muazzam olayda mevcuttu. Olaylar, son yılların tüm mücadelelerinin müsveddelerini temize çekmeye hizmet etti.” (21)

Ayaklanma ve devrim, ezilenlerin okuludur. Proletarya devriminin zaferi, proleter ve emekçi yığınların sayısız ayaklanma, direniş, grev ve sokak savaşları içinde biriktirdikleri özdeneyimlere dayanmaksızın gerçekleşemez. Arjantin Aralık Ayaklanmasının en büyük kazanımı, yığınların edindiği özdeneyim ve kazandıkları büyük moral güçtür. Cunta yıllarından bu yana gerçekleşen bu en büyük isyan dalgası, Arjantin devriminin zaferinde önemli bir köşe taşı olacaktır.

“Sosyal çatışma, yürürlükteki neoliberal modelin uygulamalarıyla ezilen ve sömürülen, ülkenin daha geniş kesimlerini kapsamak suretiyle kitleselleşiyor. Ama bu kitlenin bir bölümü, egemen kapitalist modele karşı durmaksızın savaştan çok sayıda antikapitalist sosyal ve siyasal örgüt ve yapılanma oluşturuyor. Her mahallede, her özerk piquetero hareketinden, Plaza de Mayo annelerinin aksamayan yürüyüş ve mücadelelerinden, binlerce yoldaşın gün be gün inşa ettiği binbir devrimci ve isyankar siperden.

“Öyleyse, İLERİ YOLDAŞLAR, kavgamızı sürüyor.” (22)

Dipnotlar

1: Juan Corradi, Yıkım Tarzı: Arjantin’de Devlet Terörü, Latin Amerika’da Militarizm, Devlet ve Demokrasi derlemesi içinde, s. 142, Alan Yay.

2: Adı geçen eser, s. 151

3: Arjantin Ordusunun Çöküşü, George Philipp,

- aynı derleme içinde, s. 158
- 4: Aynı yerde, s. 158
- 5: Veriler: Monthly Review, Ocak 2002, James Petras, “The Unemployed Worker’s Movement In Argentina” (Arjantin’de İşsiz İşçiler Hareketi) İlgilenenler için; ABD’de yayın yapan bu uluslararası teorik derginin tüm sayıları, www.monthlyreview.org adresinde bulunabilir.
- 6: The Economist, 5 Ocak 2002
- 7: Veriler, The Observer, 18 Kasım 2001
- 8: The Guardian, 4 Ocak 2002, “Crisis in Argentina” (“Arjantin’de Kriz”) makalesinden.
- 9: Capital&Class, Yaz 2001 sayısından çeviren, Cosmopolitik dergisi, sayı 1, s. 136-7
- 10: James Petras, “Arjantin’de İşsiz İşçiler Hareketi”
- 11: Aynı yerde.
- 12: Monthly Review, Ocak 2002
- 13: Veriler aynı yazıdan.
- 14: Cosmopolitik, sayı 1, s. 138
- 15: Aynı yerde
- 16: Lenin, Partizan Savaşı derlemesi içinde, s. 88
- 17: The Guardian, 21 Aralık 2001
- 18: The Guardian, 23 Ağustos 2001
- 19: J. Petras, age.
- 20: II. Kongre Belgeleri, Varyos Yay., Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP) Programı’ndan, s. 290
- 21: HOY’dan aktaran, Özgür Genç, sayı 29, s. 18
- 22: Ayaklanmaya katılan bir militanın anlatımından aktaran Özgür Genç, sayı 29, s. 19

Bir Direnişin Öğrettikleri

AYMASAN Ayakkabı Fabrikası işçileri 31 Mayıs 2001 tarihinde işten atıldıklarında, patron Duran Akbulut, sermaye sınıfının bütünlüklü saldırısında öznelerden biriydi sadece. Akbulut, Aymasan işçisine aylarca maaş ödemedi. İkramiye, avans haklarını gaspetmeye çalıştı. Sendikal örgütlülüğün dağıtılması için yapılan manevralarda başarılı olamayınca, sezonun kapandığı günlerde işçiler sokağa atıldı. Sendikasıylaştırma, örgütsüz bırakmanın en keskin silahlarından biri olarak devreye sokuldu .

Aymasan işçisi, kitle hareketinin eylemsizlikle boğulduğu bir süreçte soyundu mücadeleye. MGK toplantılarından, meclis kürsüsüne, burjuva medya ekranlarından sendika patronlarının açıklamalarına kadar, tartışmaların ‘sosyal patlama’ olasılığını işaret ettiği, sermaye sınıfının diken üstünde durduğu günlerdi bunlar. Aymasan işçisinin, tavrını ‘direnmekten’ yana koyması ve bunu pek de alışılacak yüksek sesli eylemlerle dillendirmesi beklenenden çok etki yarattı.

Aymasan işçisinin direnişi başlarken, emperyalist kuvvetlerin tüm dünyada sürdürdüğü ‘küreselleşme” stratejisinin atakları Türkiye topraklarında da hız kazandı. Ekonomik ve siyasi terör dolu dizgin sürerken ilk adımlarını atıyordu Aymasan.

Açık ki, hem direnişin başından itibaren müdahil olan farklı politik kuvvetlerin, hem de öncü

işçilerin dikkatinin odağında salt direnişin kendi sorunlarıyla boğuşmak ve taleplerini patrona kabul ettirmek yoktur. Aynı zamanda, kendi sınıfı ve geniş yığınlar için fiilen, bulunduğu noktadan meşru mücadele zemininde politika yaptı Aymasan direnişi. Siyasal yapıların direnişi sahiplenme çabası ve bizzat tarafı olmayı başarması onun bu yanını güçlendirdi. Kendi çıkarlarının, işçi sınıfının genel çıkarlarıyla bütünlüklü olduğu gerçeği zamanla direnişçilerde daha ileri bir bilince dönüştü. Bu yolda ciddi mücadele ve kendini eğitime deneyimi geliştirdi Aymasan işçisi.

Aymasan öncüsünün yaptığı çıkış ekonomist, sendikalist çerçeveyi kırarak, hem tekil direnişi genelleştirme, hem de iç dinamiği politikleştirme amacını başarmaya dönüktü. Çerçeve zorlandı, fakat tam olarak da kınlamadı.

Bu engelin aşılmasına dönük atılan her somut adım, her mücadele kararlılığı, fiili olarak hareketin daha ileri noktalara taşınmasında itici bir güce dönüştü. Aymasan öncüsü de, tam da kendisine fiilen dayatılan dar kalıpları zorlayarak derleyebilmiştir. Ancak ekonomist, sendikalist duruşu tamamen aşamayışı zaman içinde onu da sınırlandırmıştır.

Yine de bilertmeliyiz ki, işçi sınıfının tekil bir direniş bölümü olarak Aymasan, mücadeledeki ısrarı ve iddiasındaki kararlılığıyla sınıfın onurlu sesini gür bir şekilde yükseltebilmiştir. Kıvılcık

cımlara her zamankinden daha çok ihtiyaç var. Ve alevlenen, ancak yakıp kavuramayan bir kıvılcım olarak Aymasan, öncü iradenin oynayacağı rolün ne denli belirleyici olduğuna işaret edebilmiştir.

Sendikalı Ama Örgütsüz

Aymasan işçisi bir yerden bakıldığında sendikalıdır, bir başka yerden bakıldığında ise “örgütsüz”. Çünkü işçiler; fabrikadaki alevi/sünni, Türk/Kürt, kadın/erkek ayrımının bilinçsiz parçası olmuştur. İşçiler arası rekabetin patronun çıkarlarına denk düştüğünü çoğunluk göremez. Görenler de müdahil olamaz. Dedikoduculuk ve kişisel çatışmaların işçiyi böldüğünü hisseder, ancak bu değiştirici bir sınıf bilincinin etkinliğinde kırılmaz. Aymasan’da kimi işçiler ihbarcılık sisteminin ayakları olurken, kimi de, üretim sınırını sürekli yükselterek kendi kuyusunu kazdığını dahi anlayamamıştır.

Tam da buradadır örgütsüzlük. İşçiye sınıf bilinci taşıması gereken ‘sendika’nın bürokratik anlayışlarla nasıl da kötürümleştirildiği tam da burada çıkar karşımıza. Öncü işçilerin, ya da tek tek devrimci sendikacıların bireysel çabası da bu somutu değiştirmeye yetmemiştir.

Aymasanda gününbirlik saldırılarla boğuşan öncü işçiler, sorunu genel olarak görse de bütünlüklü bir çözüm üretememiştir. Bu da öncünün politikleşme düzeyiyle doğru orantılıdır. Açıktır ki, sınıf sendikacılığı anlayışının fabrikalarda hakim kılınamayışı, bu olgunun derinleşmesinde etken oluyor.

Sendikal bürokrasinin ücret sendikacılığıyla sınırlı perspektifi, öncü işçilerin öngörü ve politik refleks zayıflığı, bir de sosyalist hareketin işçi sınıfıyla güçlü ve yaygın örgütlü bağlar kuramayışı, beklenen saldırılara karşı hazırlık ve güç biriktirme zorunluluğunun kavranamamasıyla sonuçlanmıştır.

Aymasan, direnişten önce, daha fabrika çalışırken kazanılamamıştır. Ve objektif olarak Aymasan işçisi muharebeye zayıf başlamıştır.

Öncünün Niteliği Ve Hedefleri

İşe nasıl başladığınız oldukça önemlidir. Bu, beraberinde geleceğin nasıl örgütleneceğinin de sinyallerini verir. Aymasan’da her şeyden önce direnişi başlatan kuvvetler bakımından fabrikayı aşan amaçların varlığını tespit etmek gerekiyor.

Bu amaç, bir tekil direnişin geliştirilmesi ihtiyacıdır. Ve hatta bu, direnişin klasik bir işçi eyleminden ziyade yöntem olarak politik bir kampanyayı andırırçasına planlanmıştır. Ve konjonktür bakımından önemli olan, ayırıcı olan da bu yandır. Direniş kendi temel hedef ve talepleriyle, güncel talep ve sorunlar arasında (olması gereken kadar güçlü yaşanamasa da) bir bağ kurabildi. Ve bu onun, bütünün parçası olmakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda genel olanla canlı bir ilişkilene sağlmasına neden oldu. Sermayenin ısrarla yalnızlaştırmaya, kitlelerden yalıtılmaya çalıştığı tekil direnişlerden biri olan Aymasan, izlediği hatta, sınıfının siyasi iktidar karşısında tutunduğu bir dayanak noktası oldu.

170 gün süren direnişe, 152 kurum temsilcisinin (34 fabrikanın işçisi de dahil) ziyaretinin kendisi bile, onun yalnızlığını kırmadaki başarısını gösterir. Sorun, bunun üretimden gelen güçle desteklendiği bir dayanışma ağıyla örülebilmesindedir.

Sınıf dayanışmasını; ziyaret, maddi destek, basın açıklaması gibi pasif bir duruşla sınırlayan sendikalist, ekonomist anlayışlar etkili oldu. Aymasan işçisi, sınıf dayanışmasını güçlendirmede, bilinciyle orantılı olarak üzerine düşeni yaptı. Güncel olanla ilişkileneşinde kendine bir rol biçti. IMF protestosundan, kültür merkezi konserlerine, Hacı Bektaş şöleninden, belediye etkinliklerine, mitinglerden, ölüm orucu direnişçileriyle dayanışmaya, diğer fabrika direnişlerinden, kadın eylemlerine kadar toplumsal mücadelenin hiçbir eylemini kaçırmamaya özen gösterdi. Aynı zamanda kendini de üretecek araçları geliştirdi; işçi korusu, tiyatro grubu, folklor ekibi, komiteler, kermes, halk günü, gece gibi etkinliklerde kendini de örgütledi. Aymasan işçisinin dinamizmi, gittiği yeri de olumlu etkileyen, tetikleyen bir rol oynuyordu. Bu hattın örgütlü bir sınıf dayanışmasına çevrilemeğinde sorumluluk Aymasan işçisinde değildir.

Mekan Ve Avantajları

Direnişin en büyük avantajlarından biri de mekanıdır. Aymasan Ayakkabı Fabrikası bir yanda büyük fabrikaların, diğer yanda da geniş bir işçi emekçi bölgesi olan İstanbul Kartal/Topselvi’de bulunuyor. Mahalle halkının ve çevre fabrikaların işçilerinin direnişe duyarlılığı, ziyaretler ve

maddi destekle sınırlı olsa da, bu 'yalnızlaştırarak yalıtma' saldırısını kıran bir olguya dönüştü. Topselvi halkı Aymasan işçisini hiç yalnız bırakmadı. Topselvi esnafı direnişe maddi destek vererek dayanışma geliştirdi. Bunda Aymasanlı birçok işçinin bu mahallede oturması da çok etkili oldu.

Bütün bunlar devletin direnişe müdahalesini daraltan bir olgu olarak da karşımıza çıkar. Kitlelerden kopuk, yalıtılmış/yalnızlaştırılmış işçi direniş ve grevlerinde çadırları yıkan polis ya da jandarma, Aymasan işçisinin ne çadırına, ne de çadır önündeki eylemlerine müdahale edebilmiştir.

Direniş etrafında her geçen gün biraz daha genişleyen sosyal çevre, onu koruyan bir zırha dönüşmüştür. Bulunduğu alan bakımından tekil direnişlerin toplumsallaşabilmesi önemlidir ve büyük olanaklar doğurur. Aymasan'da bu başarıldı, ancak genel bakımından bu politika yeterince etkin kılınamamıştır.

Kulübelerin İsyanı Saraylara

Direnişin, sermaye ve devletle çatışması düzeyindeki en özgün yanı Duran Akbulut'un başkanı olduğu Büyük Klüp ve yalı eylemidir. İdeolojik boyutuyla ayırıcı bir noktada duran her iki eylem, işçinin özel mülkiyete olan tepkisinin fabrika dışına taşırılması bakımından anlamlıdır. Özellikle 'sosyal patlama kapıda' tartışmalarının yoğunluk kazandığı günlerde yapılan eylem ve polisin saldırısına karşı geliştirilen militan tutum kamuoyunda 'sosyal patlamanın' bir parçası biçiminde yankı yapan bir role bürünmüştür. Patronun yalısının basıldığı eylem o günün politik koşullarında işçi ve emekçilerin tepkilerini temsil etmesi bakımından oldukça anlamlıydı.

Burjuva basının sansürü delinince Aymasan direnişi milyonlar tarafından duyuldu. Bu eylemler aynı zamanda işçi sınıfına kazandırılmış direniş deneyimleri olarak da ayrı bir değere sahiptir.

Yalı eylemi sermaye güçleri için de özel bir noktada duruyor. Açıkçası Aymasan işçisinin Duran Akbulut'u ve diğer sermaye sahiplerini en çok korkutan eylemidir yalı baskını. Bu, 'direnemez' denilen açların, sadece 'direnmekle yetinmeyeceklerini, aynı zamanda 'aç' bırakınlara karşı isyanı büyütebileceklerini de gösteriyordu.

Direnişin Zenginlikleri Üzerine

Aymasan direnişi, tekil direnişlerin kazanımında iç dinamiğin örgütlülüğünün bilincinde hareket eden öncü işçilerin müdahaleleriyle geliştirildi. İlk günden başlayarak komiteler örgütlendi. Direniş komitesi, kadın komitesi, mali komite, haftalık nöbetçi ekipleri, basın komitesi, tiyatro grubu gibi oluşumlar direnişin iç dinamiğinin daha sağlıklı örgütlenmesini sağladı.

Altı ay süren direniş ilk andan itibaren kitlelere ulaşma ve etki gücünü artırmak için 'daha yeni mücadele araçları ve biçimleri' arayışlarına sahne oldu. Direnişin başından sonuna kadar araçların taleplerle doğru orantılı bir bütünlük sergilediğini söylemeliyiz. Tabii ki, bu araçların çoğu önceki işçi deneyimlerinin kazanımlarıdır. Ancak o deneyimler somut yaşamda uygulanmaya başladıklarında bir güce dönüşebildiler.

Örneğin Aymasan direniş çadırının mekansal düzenlenişi bile iç dinamiğin pekiştirme ihtiyacının pratik görüngülerini yansıtır. Çadırda bir işçi kütüphanesi, gazete kütüphanelerinin asıldığı pano, etkinlik fotoğrafları, işçilerin büyük puntolarla yazılmış şiirleri, sosyalist basının güncel sorunları tartıştıran afişleri ilk göze çarpan ayrıntılardır.

Aymasan'da yemek yenilen masa ayrı bir çadırda, mutfak ayrı bir çadırda, ziyaretçi kabulü ayrı bir çadırdaydı. Voleybol sahası, araçların park etmesi için çakıl dökülmüş alan, el yıkamak için kullanılan bölüm, organizasyondaki inceliği yansıtır. İşçiler her sabah yoklama yaparak güne başlıyor. Gazeteler toplu okunuyor, günün eylemlerine bağlı olarak görev dağılımı yapılıyor. Bu disiplin, direnişin kendisini üretmesinde günlük müdahale bakımından önemlidir. Politik yapıların ilk günden itibaren direnişe yaptıkları bilinçli müdahalenin buradaki etkisini belirtmeliyiz. Özellikle de işçiler arası küskünlüklerin giderilmesi, günlük tartışmaların çözümlenmesi ve sorunların kişiselleştirilmemesi yönündeki müdahaleler işçileri birbirlerine daha sıkı bağlamıştır. Bunun işçiler tarafından sahiplenilmesi ayrıca değerlidir. Buradan çıkan sonuçlardan biri de öğrenen bir işçi gerçeğidir. Öğrenmeye aç, uygun yöntemler geliştirildiğinde hızla öğrenen, harcanan emeği değerlendiren ve politikleşen bir işçi gerçeği var karşımızda.

Aymasan'da işçiler tek tek ve birlikte inisiyatif geliştirebilecekleri alanlara sahip oldular. Dire-

niş çadırı işçi okulu oldu. Çadır ve fabrikayla sınırlı kalmayan direniş, 24 saat üretmeye dayalı bir faaliyetin, yaratıcı ve geliştirici yanlarını da gözler önüne sermiştir.

Diğer Direnişlerle İlişkisi

Aymasan işçisi, işçi ve emekçilerin olduğu her yerde olmaya çalıştı. Bu tavrı diğer direnişlerin de örgütlenmesini, tekil direnişleri birleştirme eğiliminin açığa çıkmasını ve hatta somut bir yönelime dönüşmesine neden oldu. Bir yandan bölgedeki fabrika sahiplerinin karşısında cephe oluşturduğu bir direniş olan Aymasan, diğer yanda bölge işçisinin de danıştığı, öğrendiği bir sınıf mücadelesi okulu oldu.

Göktaş, Aktif ve Aymasan işçisinin kurduğu komite bir yönelimi ifade etmesi bakımından anlamlıdır. Yine, Göktaş, Aymasan, Tekstil,

Belediye ve Tersane işçilerinin kurduğu, İşçi Direnişleri Dayanışması Komitesi direnişin genelleşmesi eğilimini yansıtan bir diğer somut adım oldu. Bu adımın, somut sonuçları da olmadı değil. Ancak bu birkaç panel, ziyaret ve maddi destekle sınırlı kaldı.

Bütün bunlar anlamlıdır. Örgütlü öncü iradenin zayıflığından ve kitle hareketiyle bağlarının zayıf olmasından ötürü daha da ileriye sıçrayan adımlara dönüşemedi.

Aymasan kendi direnişini genelleştirmeye çalışırken, diğer direnişlerin kendini örgütlemesinde yol gösterici olurken, kendi işkolunda aynı yakınlışmayı ve dayanışmayı sağlayamadı. Türk-İş konfederasyonunun bürokrat ağalarının yönetimi direnişe kayıtsız kaldı. Türk-İş'e bağlı sendika genel merkezleri dayanışmayı birkaç ziyaret ve maddi destekle sınırladı.

Aymasan Öncü İşçileriyle Röportaj: Direniş Deneyimlerini Birbirimize Aktardık

Sevgül Oğuz, yedi yıldır Aymasan'da çalışıyor. Deri-İş üyesi. Dört yıla yakın bir süredir sendikalı. Kadın işçi temsilcisi. Aymasan direnişinin örgütleyicisi öncü işçilerden biri... Aymasan direnişinin sınıfın genel durumu içerisindeki yerine, direnişin örgütlenmesi ve deneyimlerine ilişkin düşüncelerini aldık.

Direniş başladığında Aymasan'dan dünya nasıl görünüyordu? Genel koşulların çerçevesi nasıldı sizce?

Aymasan'daki mücadelemiz altı ay kadar yaşadığımız bir direnişti. İşverenin krizi bahane ederek başlattığı, 246 işçiyi işten atıp, üretimi durdurduğu ve bunun sonucunda işçilerin direnişe başladığı bir süreçti. Sorunlarımız ülke genelinde yaşanan, diğer işçilerin yaşadığı sorunlardan bağımsız değildi. Özellikle Ağustos içerisinde tüm ülke genelinde işten çıkarmaların yaşandığı, fabrikaların kapatıldığı, kriz bahanesiyle işçiler üzerindeki saldırıların yoğunlaştığı bir süreçti. Aymasan işçileri, yapılan bu saldırıya sessiz kalmadı. Tam tersine, örgütlü karşı duruşu, direnişi esas aldı. Aymasan direnişinin başladığı süreçte ülke ve dünya genelinde çeşitli saldırı politikaları üretiliyordu. Yani işçi ve emekçiler üzerinde yoğun baskıların ve örgütlü olan tüm kesimlere saldırının alabildiğine yoğunlaştığı bir süreçti.

IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla yürütülen bu saldırıların amacı daha fazla sömürü daha fazla tahakküm elde etmektir tabii ki.

Yani küreselleşme diyoruz, dünya bankası, IMF politikaları diyoruz. Hükümetin politikaları var. İşçiler bu politikaları somut olarak nasıl yaşıyorlardı?

Bu politikaların işçilere yansıması; özelleştirme, taşeronlaştırma, hatta son dönemde esnek çalışma tüm işverenlerin artık genel politikası haline gelmeye başladı. Bunları hayata geçirmek için fabrikaların kapatılmasına, kriz bahanesiyle ücretsiz izin kullanılmaya çalışılıyordu. Yeni haklar elde etmeyi bırakın, daha önce kazandığımız haklar tek tek ellerimizden alınıyordu. Fabrikaların kapatılmasıyla, işçilerin sokağa atılmasıyla işsizler ordusuna her gün yenileri katılıyordu.

Bu dönemde kitle hareketi nasıldı? Yani çok yoğun bir saldırı tablosu var ortada. İşte 2001 yılında toplam 60 bin sendikalı işçi işten atılmış. Sendikalı işçilerin dışında ise 1.5 milyon işçi işini kaybetmişti. Bunun yanında esnek üretim ve ücretsiz izine ayrılanlar var. Taşeronlaştırma sonucu işten atılıp yeniden işe alınanlar var. O kadar fazla ki, bu sayıyı sen ikiyle katlayabilirsin.

Evet bu saldırıların yaşandığı, fakat ciddi anlamda tepkilerin oluşmadığı bir süreçti. Örgütsüz kesimleri bırakın, örgütlü olan kesimlerde bile, özellikle sendikalı olan, örgütlü çalışan iş yerlerinde bile işverenler kriz bahanesini bir kenara bıraktılar. Çünkü sendikalar ve işçiler bunu kabullenmeye başlamışlardı. Yaşanan tüm saldırılar karşısında artık kendileri bile kriz gerekçesini öne sürerek karşı duruş sergilemiyorlardı. Tüm yaşanan antidemokratik uygulamaları kabullenir hale gelmiştik. Sessiz, tepkisel çıkışların olmadığı, suskun bir süreçti Aymasan direnişinin başladığı dönem .

Direniş, daha çok genel sorunlardan bağımsız bir direniş olarak başlamıştı. Çok fazla işçinin bilincine yerleşmemişti genel sorunlar. Sadece işlerine geri dönmek ya da orada kazanılmış haklarını almak, işverenin kendilerine karşı yaptığı bu haksızlığı dile getirmeyi esas amaçları.

Fakat bir de somut olarak yaşanan direniş süreci vardı. Burada işçiler birçok şeyin farkına vardılar ve artık bu direniş sadece bizim değil işçi sınıfının demeye başladılar.

Aymasan tekil bir direniş mevzisi olarak kendi "yalnızlığını" aşma bakımından önemli deneyimler bıraktı.

Direnişçi işçiler, dediğim gibi, sorunlarının genelden bağımsız olmadığını farkettiler süreç içerisinde. Buna uygun davranmaya çalıştık. Kazanmak için direnişimizi mümkün olduğunca yaygınlaştırmaya çalıştık. Çünkü bu artık, süreç açısından önemli bir direnişti ve bunun sadece Aymasan işçilerinin değil, genel anlamda sahiplenilmesi gereken bir direniş olduğunu düşünüyorduk. Çünkü direniş hepimizin sesiydi.

Özellikle sendikalara tabanlarını harekete geçirmeleri konusunda çağrılarda bulunduk. Genel anlamda demokratik kitle örgütlerinden talebimiz hep şu oldu; gerçekten bu sadece kendi direnişimiz değil, genel anlamda yaşanan bu olumsuz sürece karşı bir tepkidir ve bunun sahiplenilmesini istiyoruz. Bir kıvılcım çaktık ve alevlendirilmesi gerektiğini düşünüyorduk. Çağrılarımız hep bu yöndeydi, fakat bunun gerektiği gibi sahiplenildiğini düşünmüyoruz. Tabii ki destekler, dayanışma ziyaretleri oldu süreç içerisinde, ama ciddi anlamda bu karşı koyuşu yaygınlaştırmak, genelleştirmek gibi bir düşünce vardı. Çünkü artık bu sadece işçilerin işe geri dönüş talebi değil, sesimizi duyurmak ve genel

tepkileri yaygınlaştırma çabasına dönüşmüştü, ama bu böyle şekillendirilmedi.

Direniş öncesinde ne gibi avantajlarınız vardı? Bunlar direnişe ne ölçüde yansıtılabildi? Çünkü hemen hemen aynı dönem içinde gelişen bir dizi tekil işçi direnişleri içinde siz öne fırladınız.

Bunun birçok sebebi var. Aymasan, direniş öncesinde anlamlı bir süreç yaşadı. Bir örgütlenme süreci ve sonra örgütlülüğün dağıtıldığı fakat yine buna rağmen toparlandığı bir süreç yaşadık. Tam fabrika içerisinde işçiler arasında bir örgütlenme, toparlanma süreci yaşanırken böyle bir saldırıyla karşı karşıya kalındı. Geçmişte yaşanan bu deneyimin etkisi olduğunu düşünüyorum. İşçiler artık doğruyu yanlış farkedebilecek bir düzeye gelmişlerdi. Örgütlü davranmaları gerektiğinin farkındaydılar. Çok bilinçli olmasa bile bu deneyimin bir etkisi olabileceğini düşünüyorum. Ayrıca bu süreç içerisinde biraz daha şekillendi işçiler, öncü denebilecek işçiler oluşmaya başlamıştı.

Öncü olan işçilerin çok fazla sınıf bilinçli olduğunu söyleyemeyiz, ama bir mücadele deneyimi vardı. Ayrıca direniş öncesinde de bir hazırlık vardı. Yani kendi içimizde bir örgütlenme çabası vardı. Direnişin yaşanabileceğine ilişkin düşüncelerimiz oluşmuştu ve buna ön bir hazırlık çabamız vardı. Bunun da bir kolaylaştırıcı etkisi olabileceğini düşünüyorum. Ayrıca öncü işçiler dışında fabrikanın konumu, sendikanın durumu da önemli.

Sendikanın avantajı, olumlu ve olumsuz yanları neydi?

Sendikanın diğerlerinden çok ayırıcı bir özelliği olduğunu düşünüyorum. Çünkü sendika, genel anlamda bilindiği gibi, mücadeleciler ve direnişçi çizgiye sahip. Bu yönüyle diğerlerinden ayırabiliriz. Tabii olumlu olumsuz birçok şey yaşandı. Sendikanın da muhakkak eksikleri vardır, ama genel anlamda değerlendirildiğinde bu yönüyle olumlu olduğunu düşünüyorum. Özellikle direniş süresince Aymasan'la diğer direnişler bütünleştirilmeye çalışılmıştı. Bu süreç içerisinde bugünüyle çok ayrılıklar olduğunu farkettiler. Bizim farkımız, özellikle öncü konumda olan işçilerin, biraz daha sınıf bilinçli olan işçilerin, sendika ile ilişkilerinin olumlu olduğu ve bu yönüyle yönlendirilmeye çalışmalarının etkisi olduğunu düşünüyorum. Diğer direnişlerde gördüğümüz

kadarıyla böyle bir şey yok. Tam tersine özellikle öncü görünen işçilerin daha keskin olduğu düşüncesiyle sendikalarla sorun yaşadığını görüyorduk. Fakat bizde bu yönüyle, sendikanın ve sendikacı arkadaşların genel yapılarıyla birlikte yürütülmesinin direnişi olumlu etkilediği düşüncesindeyiz.

Bir yanda direnişin örgütlemesi konusunda, onunla dayanışan, ona destek olan bir sendika ve sendikal yönetim var. Ya da diyelim sendikal yönetimin içinde ilerici, devrimci, gerçekten işçinin sorunlarına daha duyarlı sendikacılar var. Ama aynı zamanda Tuzla deri gibi çok yaygın bir sendikal örgütlenmenin olduğu bir havza var ve aynı iş kolundasınız. Ama ilginçtir Aktif'le dayanışma içerisindeydiniz, Göktaş'la dayanışma içerisindeydiniz. Hatta yeni direnişe çıkacak iş yerleri gelip sizlerle konuşuyordu, farklı bölgelerden insanlar geliyordu. Ama Tuzla deri, kendi iş kolundaki Aymasan direnişine sahip çıkmadı. Aymasan aynı etkiyi kendi iş kolunda yaratamadı. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Tabii ki eksiklik var. Biz kendi sendikamıza da, kendi sendikamıza bağlı olan şubelere de sürekli bu tür taleplerde bulunuyorduk. Öncelikle kendi sendikamıza bunun bütünleştirilmesi gerektiğini söylüyorduk. Fakat diğer bölgelerin biraz uzak olmasından kaynaklı böyle bir iletişim kurulamayabilir diye düşündük. Ama özellikle Tuzla'nın hem konumundan kaynaklı hem geçmişten bugüne gelen yapısı nedeniyle onların direnişimizi sahiplenebileceğini ve yönlendireceğini düşünüyorduk, ama ne yazık ki bunu göremedik. Yaptığımız eleştirilere cevap olarak sürekli yönetimle ilişkilerinin olumsuzluğundan, şube başkanından kaynaklı olduğuyula ilgili açıklamalar yapıyordu. Neyle ilgili olursa olsun, tabii ki Tuzla Deri'nin ve orada ileri konumda olan kişilerin bireysel bile olsa böyle bir çabalarının olması gerektiğini düşünüyorum. Bu muhakkak ki Tuzla Deri açısından, özellikle geçmişten gelen mücadeleciler çizgisine rağmen yaşanan büyük bir eksiklik.

Oranın özellikle bu süreçte olumsuzluk yaşadığını biliyoruz. Kendi iç sorunlarından kaynaklı veya yaratılması gereken örgütlülük belki tam olarak yaratılamamış olabilir. Ama tabii ki olması gereken bu değil. İstenen Tuzla Deri işçilerinin böylesi bir direnişi sahiplenip genelleştirilmesi çabası olmalıydı, ama bu yaratılamadı.

Aymasan, Tuzla Deri'yi harekete geçirebilir miydi? Böyle bir potansiyele ya da olanağa sahip değil miydi sence?

Aymasan direnişinin böyle bir etkisi olabileceğini düşünmüyorum. Aymasan bir çağrıda bulunuyor kendisi dışındaki çevrelere, ama kendisini aşırı farklı örgütlülükleri toparlayabilecek bir güce sahip olduğunu düşünmüyorum. Sadece Tuzla'ya da değil birçok kesime örgütlü, örgütsüz birçok kesime çağrıydı bu. Ama Aymasan'ın bunu kendi başına yaratabilecek kadar gücü olduğunu düşünmüyorum. Tuzla derinin geçmişteki çizgisini devam ettirmesi halinde, öyle bir sürece denk gelmiş olması halinde tabii ki birlikte yapılabileceğine inanıyorum.

Aymasan direnişi fabrika ile yaşam alanlarının iç içe bulunduğu bir mekanda gerçekleştirildi. Topselvi'nin ortasında bir direniş. Nasıl etkiledi süreci?

Zaten Aymasan direnişinin diğer direnişlerden farklarından biri de, bulunduğu yer. Özellikle aynı dönemde direnişe geçen diğer yerler daha çok sanayi bölgeleriydi. İş sahalarının olduğu bölgelerde yaşanan direnişler. Aymasan bu dönemde çok olumlu bir yerdeydi. Bir tarafında Topselvi halkı; işte emekçilerin, işçilerin oluşturduğu bir bölge burası. Bir tarafında sanayi bölgesi; fabrikaların olduğu bölge ve özellikle de yol üzerinde olan bir yer. Sürekli insanların gelip gittiği, kolay ulaşım sağlanan bir yerdeydi. Özellikle daha önceki direnişlerde yoğun saldırılar yaşandı, çadırlar sürekli söküldü. Fakat Aymasan'da bu yönüyle çok fazla saldırı yaşanmadı. Belki bunu da bulunduğu yere bağlayabiliriz. Kitlelere ulaşma açısından, bölge halkıyla dayanışma ilişkisi kurma anlamında olumlu bir yerde olduğunu düşünüyorum.

Aymasan, kampanyavari bir çalışma yürütme, politik bir odak gibi davranma becerisi gösterbildi mi sence?

Kendi içerisinde aslında çok da fazla politikleşmiş değil. Çağrılar buydu, hedefler buydu, ama bir taraftan da kendini örgütlemeye, biraz daha politikleştirmeye çalışıldı. Ama bunu da tam anlamıyla oturtabilmiş değildi. Onu oturtabilmiş olsaydı sonucu çok daha farklı olabilirdi.

Böyle söylenebilir, ama biraz, altı çok fazla dolu değildi aslında. Yani, öncü işçiler vardı, ciddi hedefler vardı, ama bir taraftan da kendisinde bulunan eksikler vardı. Özellikle, öncü diyebile-

ceğimiz, biraz daha önde olan, direnişi yönlendirmeye çalışan işçilerin kendi aralarında kolektif çalışmayı biraz daha harekete geçirmesi ya da biraz daha bilince çıkarması gerekiyordu. Bu yönüyle eksiklikler vardı. Öncü denebilecek işçiler biraz daha politikleşip, ilişkileri gerçekten daha organize, daha disiplinli bir şekilde hayata geçirmesi gerekirken, bu çok fazla başarılamadı, bunun çok büyük etkisi olduğunu düşünüyorum.

Aymanın'da zengin sayılabilecek bir komiteleşme düzeyi yakalandı. Bu süreci biraz anlatır mısınız?

Komiteler zaten direniş öncesinde vardı. Hedef, var olan ya da oluşturulmaya çalışılan örgütlülüğü daha sağlam ayaklar üzerine oturtmak ve daha merkezi bir örgütlülük yaratma çabasıydı. İş yerinin genelini kapsayan bir komitenin oluşturulmasıyla başladı. Bu komitenin amacı, tüm işçileri, özellikle eylem dönemlerinde, işverenin yaptığı herhangi bir saldırı karşısında ortak hareket ettirmek, birlikte yönlendirme çabasıydı. Fakat bunun dışında ayrıca yine bunun üzerinde olan, bunu yönlendirebilecek, biraz daha politik olabilecek kişilerden oluşan bir komite gerekiyordu. Bunu da direniş öncesinde yaratmaya çalıştık. Tam oturtulamamış olmasına rağmen direniş öncesinde böyle bir komitenin oluşturulmasının olumlu bir etkisi olmuştur. Bunun yaşanacak saldırılar karşısında politikalar üretmek açısından olumlu olduğunu düşünüyorum. Öncesinde zaten böyle bir çalışma yapıldı. Ve bu komiteler aracılığıyla tüm işçiler yaşanabilecek saldırılar karşısında yapılması gerekenler konusunda yönlendirilmeye çalışıldı. Genel anlamda işçiler üzerinde etki yaratılmaya çalışıldı.

Direniş başladıktan sonra, yine direnişi yönlendirebilecek ve direnişi yaygınlaştırabilecek komiteler oluşturuldu. Direniş komiteleriydi bunların adı. Bunun dışında genel bir komitemiz halen vardı ve ayrıca dar bir komitemiz vardı. Komitelerin oradaki çalışmayı hayata geçirmede olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Komitelerin olmaması halinde dağınık, kendiliğinden bir örgütlülük yaratılmış olurdu.

Direniş komiteleri kendi içerisinde bölünüyordu. Hem direnişe katılan işçiler arasında örgütlülüğü sağlamlaştırmak; mümkün olduğunca katılımı sağlama çabası, ailelere ulaşmak gibi hedefler önüne koymuştu. Bunun dışında sadece içeriği değil dışarıyı da hedef alan, direnişi yay-

gınlaştırmaya çalışan, anlatan ve direnişle birlikte bütünlüğü sağlama çabası içinde olan bir komite vardı. Burada işçilerin, özellikle bu komitelerde çalışan işçilerin gerçekten bir çabası vardı. İyi niyetli çabaları vardı. Sürekli koştu- ran, bir şeyler yapmaya çalışan işçilerdi bunlar. Mümkün olduğunca tüm çevrelere yaygınlaştırmaya çalıştık.

Var olan diğer direnişlere katılım sağlamaya çalıştık. O süreç içerisindeki tüm etkinliklere, eylemliliklere katılmaya çalıştık. Farklı etkinliklerde yine Aymasan direnişini anlattık.

Hacıbektaş'a gittiniz, Sarıgazi Belediyesi'nin kültür etkinliklerine gittiniz, bütün kültür merkezlerinin panellerine katıldınız, gecelere katıldınız. Ölüm orucu direnişiyle ilgili toplan- tılara, panellere katıldınız. Aymasan devletin basın üzerindeki sansürünü delmeye dönük, ama aynı zamanda medyanın kendi sansürünü de delmeye dönük eylemler yaptı. Birçok televizyon kanalına gitti, gazetelere gitti, basından yazarlarla görüştü. Bunları niçin yaptı Aymasan? Neden ısrarla o kitle iletişim araçlarını delme çabası içerisinde oldu?

Direniş başladığı süreç içerisinde özellikle sosyalist basın sürekli bizimle beraberdi. Fakat boyalı basın, bildiğimiz medya çok fazla duyarlı davranmamıştı. Artık biz süreç içerisinde kendimiz onları dolaşarak direnişimizi anlattık. Bunun yayınlanması konusunda ısrarcı olduk. Ve direnişimizi buralarda anlatmaya çalıştık. Bunun dışında, yine yapılan eylemliliklerde özellikle işverenin kendi başkanlığını yaptığı klüp önünde bir oturma eylemimiz oldu. Orada emniyet güçlerinin saldırısıyla karşı karşıya kalmamıza rağmen daha kararlı davrandık. Bunun olumlu bir başlangıç olduğunu düşünüyorum. Daha sonra işverenin yalısı önüne gittik. Burada bir eylem oldu. İşverenle görüşme talebinde bulunduk. Fakat yine emniyet güçlerinin saldırısıyla karşı karşıya kaldık. Burada daha ciddi bir karşı koyuş sergiledi işçiler. Saldırı başlamadan önce boyalı basından gelenler olmuştu. Özellikle işçilerin tepkileri oldu onlara karşı. Siz, bizim direnişimizi yansıtmazsınız, siz gidip "sanatçıların" hayatını anlatırsınız gibi tepkilerle cevap verdiler.

Aymasan'ın kamuoyuna mal olmasını sağlayan biraz da o eylem ve etkinliklerdi. Mesela, işçiler patronun yalı sini bastı, işçiler ağız diye bağırdı, bu ülkenin işçileri aç diye yansıtıldı televizyon-

lara, sansür böyle delindi. Tam krizin üstüne gelmişti çünkü.

Bunun basında değerlendirilmesi sadece Aymasan üzerinden yapılmamıştı, özellikle sosyal patlama tartışmalarının yoğunlaştığı günlerdi. İşte sosyal patlama olur mu, olmaz mı tartışmaları yapılırken Aymasan direnişindeki o eylemlilik gösterilerek değerlendirme yapılıyordu. Bu da şunun göstergesiydi ki Aymasan işçileri sadece kendi direnişlerini anlatmamışlardı orada, genel anlamda var olan tepkilere tercüman olmuş, tepkileri bir karşı koyuşla eylemliliklerle göstermiş oldu. Bu eylemliliklerle özellikle Aymasan direnişi tüm basına, tüm kamuoyuna yansdı.

Patronlar en çok o eylem üzerinde durdular ve tepki gösterdiler. Niye en çok bu eylemden korktular?

Bu eylem ve Büyük Klüp eylemi de kamuoyu oluşturamadığı için gündeme gelmedi, ama onun da önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü orada yine işverenlerin ve zenginlerin olduğu bir klüp. Ayrıca bunun sonrasında yalı eylemi yine şu yönüyle önemliydi, yakın çevresi patron ile aynı konumda olan insanların oturduğu bir bölgeydi. Duran Akbulut şahsında tüm işverenlere karşı yapılmış bir eylem olarak kabul edildi ve bu yönüyle değerlendirildi. Özellikle kendi işverenimiz bile bunu dile getirdi. Farklı bir eylemlilikti. Sadece bildiğimiz basın açıklamaları, bir yerlere gidip yapılan tepki gibi eylemlilikler dışında özellikle kendi işverenimiz üzerinden diğer işverenlere yönelen bir eylemlilik olduğunu düşünüyorum. Bu yönüyle de önemlidir, farklı bir eylemliliktir.

Devrimci sosyalist çevrelerin direnişinizle ilişkilenişini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Başından sonuna dek sosyalist basının, sosyalist çevrelerin sürekli yanında olduğu bir direnişti. Sürekli katkılar sunmaya çalıştılar, direnişi değerlendirip zaman zaman ivmenin düştüğü dönemlerde yeni çabalarla ayakta tutmaya çalıştılar. Bu direniş muhakkak ki onlara da bize de birçok şey öğretti. Ama şu yönüyle önemli, gerçekten birlikte bir şeyler yapılmaya çalışıldı. Birlikte üretilmeye çalışıldı. Başlangıç aşamasında direnişçi işçiler, sosyalist çevrelerle çok fazla muhatap değillerdi, tam tersine bir tepki vardı, bir korku vardı onlara karşı. Fakat süreç içerisinde bu paylaşımlar üretime dönüşmeye başlamıştı. Bu yönüyle de olumluydu.

Aymasan'ın sonu başka türlü olabilir miydi sence?

Aymasan'ın sonu başka türlü olamazdı. Şöyle olamazdı yani: Muhakkak ki çaba vardı, bir örgütlülük oluşturulmaya çalışılıyordu, bunun dışarıya açılması çabası vardı. Ama kendi özeledeki sorunları ve genel anlamdaki sorunları değerlendirsek Aymasan'ın kendi özgül koşulları farklı bir sonuca çok uygun değildi. Direnişimizin daha da yaygınlaşması ya da direnişin kazanımla sonuçlanması, işe geri dönüşle sonuçlanıp da o şekilde bir mesaj vermesi, işverenler açısından da egemen sistem açısından da bir tehlike oluşturabilirdi. Nasıl ki bizim açımızdan işçi sınıfının kazanımı olacaksa sermayenin de büyük bir kaybı olacaktı. Muhakkak ki izin verilmemesi için saldırılar artacaktı ve gereken ne ise yapılacaktı. Bu yönüyle çok farklı bir şekilde sonuçlanabileceğini düşünmüyorum. Ama kazanımsız sonuçlandığını da söylemiyorum, muhakkak kazanımları da vardır. Böylesi bir süreçte ciddi ve olumlu bir direniş olduğunu düşünüyorum.

Göktaş işçileri, "Aymasan işçiler bize çok şey öğretti. Slogan atmıyorduk, slogan atmaya onlardan öğrendik, birlikte komiteler kurduk" demişlerdi. Hatta direniş sürerken direnişe çıkmayı düşünen ya da işten atılan başka işçiler de Aymasan'dan fikir alıyorlardı. Bunları nasıl değerlendiriyorsun?

Evet, Aymasan direnişi başladıktan sonra farklı yerlerde başka direnişler başlamıştı. Dediğiniz gibi işte direnişe başlayacak olan ya da saldırıyla yüz yüze kalmış olan işçiler, 'artık biz sizden öğrenmeye geldik' diyorlardı. Bu bizim için hem umut vericiydi hem de özgüven kazanmamız açısından önemliydi. Ayrıca yaşadığımız süreci farklı yerlere özellikle de işçilere aktarma anlamında çok mutluluk verici olduğunu düşünüyor u m .

Aymasan direnişi başladıktan sonra özellikle son sürecine yaklaşırken diğer direnişlerle birlikte direniş komitesi oluşturulmaya çalışıldı. Fakat tüm çabalara rağmen bu ciddi bir ortak eylemlilik ya da ortak bir direnişe dönüştürülemedi, ama yine de olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum. Çünkü biraraya gelerek direniş deneyimlerini birbirimize aktardık. Özellikle bu biraraya gelişin başlangıcında Göktaş işçileri yeni işçilerdi ve sendikalarıyla da çok fazla bütünleşmemişlerdi henüz. Böyle bir birlikteliğe

daha çok ihtiyaçları vardı. O arkadaşlara da yaşadığımız süreci aktardık, yapılabilecekler konusunda fikirler verildi. Bu bakımdan onların da büyük bir atılım gösterdiğine inanıyorum, kendileri de bunu ifade ediyorlar zaten.

Aymanın'da kadın işçilerin rolüyle ilgili ne düşünüyorsun?

Direnış öncesi dönemde örgütlülüğün dağılma süreci yaşanmıştı. O süreç içerisinde de kadın işçilerin olumlu bir etkisi vardı. Örgütlülüğün toparlanması anlamında kadın işçiler büyük bir çaba sarf ettiler ve çok duyarlı davrandılar. Daha sonra direniş sürecinde kadın işçiler öndeydi. Hatta direnişe ziyarete gelen birçok kişi bize, burada kadınlar çoğunlukta çalışıyorlar galiba diye soruyorlardı. Hayır diyorduk biz de; direnişe en çok kadınlar sahip çıktıkları için böyle bir görünüm oluşuyordu. Kadınlar daha çok sahiplenip direniş sürecine yaşanan etkinliklere katkıda bulunmaya çalışıyorlardı.

Direnışe ezici bir çoğunluğu katıldı değil mi? Aynı zamanda direnişin öncüleri de kadındı.

Bir başına erkeklerin yönlendiremeyeceği ya da harekete geçiremeyeceği alanlar vardı. Katkı sunmayı bırakalım artık kadınlar yönlendirmeye başlamışlardı. Öncü işçiler arasında da kadınların sayısı fazlaydı. Ayrıca Aymaşan'ın dışındaki etkinliklerimizde, gittiğimiz direnişlerde ya da farklı etkinlik ve eylemliliklerde kadın sayıları yoğunlukta ve özellikle görünür bir çaba içerisindeydi kadınlar. Hatta gittiğimiz direniş yerleri genelde erkeklerin olduğu direnişlerdi zaten. Bizim dışımızdaki direnişçiler de bunu dile getiriyorlardı. Kadın olmalarına rağmen bizden daha cesur ve daha kararlı görünüyorlar diyorlardı. Bu yönleriyle de olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum kadınların. Kendi dışındaki çevrelere yansıması da olumluydu.

İşçi eşleriyle ilgili neler söyleyebilirsin? Onların katılımının avantajlarını yaşadınız mı?

Direnışin devamı açısından aileleri ve işçilerin eşlerini etkileme anlamında bizim bir çabamız oldu. Birkaç arkadaşın eşi sürekli olarak direniş yaşayan işçilerle birlikte hareket edebiliyorlardı. Hatta onları yönlendirebiliyorlardı zaman zaman. Ama aileleri genel anlamda çok fazla harekete geçirebildiğimizi düşünmüyorum. Böyle bir çaba vardı, olumlu etkileri de vardı, ama genelinde tüm işçilerin aileleri direnişe katılmıyordu. Bu da bir eksiklikti bizim açımızdan.

Aileleri ve özellikle eşleri ya da çevre halkını katmak için halk günü etkinliklerimiz oldu. Hatta bunu yaparken bir kadın komitesi oluşturduk ve bu kadın komitesi organizeli bir şekilde evlere işçilerin eşleriyle, aileleriyle konuşmaya gidiyordu. Bunun da olumlu etkileri olduğunu gördük. Sonrasında yine bir etkinliğimiz oluyordu ve onlar da gelip katılıyorlardı. İlişkilerimizi böylece geliştirmeye çalışıyorduk.

Bu etkinlikler, hem direnişin sahiplenilmesi açısından olumlu etki yaratmıştı, hem de işçilerin birlikte ortak şeyler üretebilip bunu ailelerle, çevrelerle paylaşması anlamında da olumlu etkileri oldu.

Direnışin 46. gününde kadın komisyonu yoktu hâlâ.

Direnış sadece son günlerine gelirken değil, başlarında bile belli kişilerin omuzundaydı. O yüzden yapılan komitelerde yer alan işçiler ayrıca yeni bir komite oluşturmak zorunda kalıyorlardı. Bunun dışında diğer işçileri bunun içine katmak çok fazla mümkün olmuyordu. Bunun gecikmesi biraz da genel komite üzerinden bu çalışmayı yürütmeye çalışmamızdandı. Böyle bir çağrıda bulunduk işçilere. Fakat işçiler kendileri böyle bir girişimde bulunmayınca, bunun için özel bir çaba gerektiğini düşünerek, kadın komisyonu oluşturarak, bunun üzerinden çalışma geliştirmeye çalıştık. Gecikmiş oldu belki, ama böyle bir ihtiyacın bu şekilde karşılanabileceğini düşündük.

Fiili Ve Meşru Mücadele Çizgisinde Israr

'87 NETAŞ greviyle tetiklenen ve '89 “Bahar Eylemleri” olarak tarihe geçen büyük işçi kitle hareketi, 12 Eylül 1980 sonrası sınıf hareketinde yeni bir dönemin kapısını aralıyordu. Emekçi memurların son bir iki yıldır zaten az çok hareketli olan kitlesi üzerinde önemli yansımaları olan bu büyük işçi kitle dalgası, somut etkilerini göstermede gecikmedi. Emekçi memurlar önce yaygın olarak dernekler aracılığıyla örgütlendiler ve sonra da hareketi hızla sendikalaşma mücadelesi eksenine yerleştirip kendi yollarını açarak ilerlediler. Yasal dayanaktan yoksun olmasına rağmen fiili ve meşru mücadele çizgisinde kurulan emekçi memur sendikaları iradelerini devlete dayattılar. 1995'te KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu) kurulduğunda, bünyesinde yüz binlerle ifade edilen dinamik bir emekçi memur kitlesini toplamış bulunuyordu.

Başından itibaren “grevli, toplu sözleşmeli sendika hakkı” talebiyle yola çıkan emekçi memurlar bugün gelinen noktada “sendika hakkı”nı devlete kabul ettirdi, ancak diğer iki temel talep olan “grev ve toplu sözleşme” hakkı devletin hazırladığı yeni yasal düzenlemenin dışında bırakılmış bulunmaktadır. Sendikal hak ve özgürlüklerin kazanılması hedefiyle yola çıkan emekçi memurların, dinamik ve militan karakterli bir kitle hareketinden pasif ve uzlaşmacı bir çizgiye evrilen dönüşümünün serüvenine ve belirleyici etkenlerin neler olduğuna geçmeden önce şunu belirtelim: Değişen koşullar altında “grev ve toplu sözleşme” hakkı, daha uzun erimli bir mücadelenin konusu haline gelmiştir.

Hareketin Tıkanması Ve Reformizm

'95 baharıyla birlikte başlayan gerileme kitle dinamizmini önce gevşetmiş, sonra da fiili doygunluk eşiğine sürükleyerek hareketi bugünkü koşullar altında kendi limitine dayandırmış durumdadır. Bu süre içerisinde yer yer ileri çıkışlar yapmış ve kritik muharebelere girişmişse de, ilerleme çizgisindeki kırılma eksenini değişmediği oranda hareketin bünyesinde biriken çürüme öğeleri yaygınlaşmış ve derinlik kazanmıştır. Bunun siyasi dildeki karşılığı reformizmin güçlenmesinden başka bir şey değildir. Gelişiminin belli bir aşamasından sonra reformizmin, hareket bünyesindeki devrimci dinamikleri sendika yönetimlerinden açıktan tasfiye etmeye yönelmesi ve bunu zaman içinde önemli ölçüde başarması, KESK'e egemen anlayışların gerçekte nasıl bir sendika hedefine sahip olduklarını açığa çıkaran temel verilerden biri olmuştur. Bu anlayış, hareketin daha ilk mayalanma dönemlerindeki dünya koşullarınca beslenmeye başlamış ve palazlandığı oranda

da kendini emekçi memur hareketine dayatmıştır. '89/'90'larda Sovyet revizyonizminin emperyalist rekabet ve hegemonya mücadelesi karşısında tutunamayarak iflas etmesi ve SSCB, Doğu Avrupa blokunun çökerek dağılması, sosyalizme karşı uluslararası bir karşıdevrimci propaganda kampanyasının önünü açmıştı. Emperyalist propagandanın ana hedefi, sosyalist ideoloji; onun değer ve sembollerini genel olarak sömürülen ve ezilen yığınların belleğinden sil-

mek, özel olarak ise devrimci politik hareketleri reformize edici kesintisiz bir baskı altında tutmak olmuştur. Emekçi memur hareketi bu “reformize edici” baskıdan doğrudan etkilenmiştir. Bunu kolaylaştıran iki temel unsur, hareketin önderliğini elinde tutanların zaten reformizme yatmaya hazır olan ideolojik/politik yapılanmaları ve devrimci, sosyalist politik damarın hareket içinde zayıf olan kökleridir. Bu dengesizlik tüm süreç boyunca memur hareketinin iç çatışmalarının kaynağı olmuş ve genel bir eğilim olarak “dengesizlik” hep reformizmin lehine bozulmuştur. Hareketin kendi hedeflerine ulaşmadan doygunluk limitine dayanmasının genel nedenlerinden biri budur. Fakat, özellikle vurgulanmalıdır ki, hareketin doygunluk limitine ulaşması, diğer bir anlatımla ilerleyememesi reformizmi üreten ve güçlendiren gerçek temeldir.

İkincisi ise, doğrudan KESK’in kitle gücüyle ilgilidir. Son tahlilde KESK’in harekete geçirebildiği kitle gücünün, temel taleplerin tümünü devletten kopartıp almaya yetmediği görülmektedir. KESK’in emekçi memurların geniş bir kesimini kucaklayamadığı, yani başka bir deyişle onları devletten koparamadığı için de bir tıkanma yaşadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bunun bir ayağını doğrudan devletin memur hareketini bölmeye dönük stratejisi belirlemiştir. Devlet sendikaları biçiminde örgütlenen bu yapılanmalar, emekçi memurların temel hedef ve çıkarlarına bağlanmamış bir truva atı olarak kullanılmışlardır. Büyük ölçüde MHP aracılığıyla hayata geçirilen bu strateji önemli bir kesimi mücadelenin dışında tutmayı başarabilmiştir.

Fakat yine de ağırlıklı etken bu değil; KESK ve ona bağlı sendika yönetimlerinde egemen olan anlayışların örgütlenmeyi tabana oturtma ve yaymadan kaçınan bürokratik zihniyetleri ve kendiliğindenci pratikleridir. Sınıf görüş açısı darlığı, hareketin tabanında atıl kalan dinamiklere ve büyük genişleme olanaklarına sırtını dönmeye yol açmış, derdi tasası kontrolü altında (ya da tahakkümü mü demeli!) tutabildiği kadar “küçük”, ama işe yarayabilecek kadar da “büyük” bir kitle üzerinden dar grupçu politik hesaplar yapmak olmuştur. Bu zihniyet ve pratik, emekçi memur hareketini içe döndüren, onları temel taleplerine kitlenme bilincini ve pratiğini zayıflatan ve kaçınılmaz olarak hedef kitesinden uzaklaştıran/yabancılaştıran sonuçlara yol açmıştır.

Emekçi memur hareketinin sendikal hak ve özgürlükleri kazanma mücadelesinde tıkanmasında üçüncü etken ise işçi hareketiyle birleşilememiş olmasıdır. Sendikal önderliğin sınıf sendikacılığı perspektifinden uzak politikaları, “görüş açısının darlığı”nı buraya da taşımış ve pek çok fırsat ve olanak heba edilmiştir.

’89-’90 olaylarınca belirlenen frenleyici genel konjonktürün yanı sıra emekçi memur hareketi, bizzat devletin etkin müdahalesine maruz kaldığı iki tarihsel moment üzerinden geriye doğru çekilmiştir. Birincisi 28 Şubat’tır ve ÖDP aracılığıyla gerçekleşmiştir. Yer yer açık, yer yer örtük biçimler altında MGK’ya yedeklenme siyaseti güden reformizm, emekçi memur hareketini faşist legalitenin sınırlarına hapsedmenin yollarını aramaya koyulmuştur. Fiili ve meşru mücadele hattında yaşanan kırılmanın nedenlerinden biridir bu. İkincisi İmralı sürecidir ve yurtsever emekçiler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Devletle stratejik uzlaşma arayışlarının mantığına bağlı olarak yurtsever hareketin reformizme yatması, emekçi memur hareketinin en dinamik unsurlarından birini fiili ve meşru mücadelenin merkezinden uzaklaştırmıştır. Emekçi memur hareketinin bu en kitlevi iki bileşeninin süreç boyunca yaşadıkları kırılma, geriye düşüş ve evrimlerinin toplam marifeti grevsiz, toplu-sözleşmesiz sendikaya fit olmak olmuştur.

Devrimcilerin Temel Yanılgıları

Emekçi memurların fiili ve meşru mücadele anlayışına dayalı örgütlü bir kitle hareketi olarak oluşumu, gelişimi ve ilerleyişinde başından itibaren etkin bir rol oynayan devrimci dinamiklerin yetmezlik ve zaaflarının atlanması büyük bir eksiklik olur. Bunların başlıcalarını ana hatlarıyla ele almak gerekirse şunlar söylenebilir.

Birincisi; yüzünü emekçi memurların geniş kitlesine dönememe; pratik olarak dar kesimsel hesapların peşine düşerek, örgütlenme menzili içindeki geniş kesimlere ilgisiz kalma. Kendilerini “bir avuç” gösterme kaderciliğinden kopamadıkları için, devrimcilerin emekçi memurlar içindeki faaliyeti, “içe kapanma” zaafının etkilerini hep taşımıştır. Burada bir iddia ve ufuk sınırlılığından, büyük kitlelere güven eksikliği ve yabancılaşmadan rahatlıkla söz edilebilir. Ki bu, çalışma tarzını ve kitlelere yönelimi, kitlelerle ilişkilenişi derinden etkilemektedir.

İkincisi; küskün, kronik muhalefet tutumudur. Özellikle kongreler sırasında ve sonrasında depren bu tutumlar yer yer inkarcı yaklaşımlara dönüşebilmekte, daha çok sorunları omuzlamakta kaçınma ve sendikayı bir bütün olarak sahiplenmedeki bilinç ve yönelim zayıflığı olarak yaşanmaktadır.

Üçüncü bir etken de, devrimcilerin sendikalarındaki kuvvetlerinin sınırlılığına rağmen bunları birleştirmedeki siyasal beceriksizlikleridir. Kendi aralarındaki ilişkileri uygun bir sisteme bağlama ve kopukluğa meydan vermeyecek tarzda canlı tutmayı başaramamışlardır. Geniş kitlelerde güven yaratamamalarının temel sebeplerinden birisidir bu.

Dördüncüsü ve hareketin tüm süreci boyunca sonuca en çok etkide bulunan etken, reformizme karşı mücadele anlayışı ve pratiğindeki sorunlardır. Reformizmle mücadeleyi çok genel geçer laflar ekseninde yürütme alışkanlığı bu sorunların en yaygın yansıma biçimidir. Böyle olunca, reformizmle mücadelenin içeriğinin çok somut ve güncel olması başarılammakta ya da es geçilmektedir. Reformizme mücadeleyi her aşamasının özellik ve ihtiyaçlarına göre somutlaştırmak yerine bilinenlerin tekrarlandığı kısır bir pratik ortaya çıkıyor.

Reformizmle mücadeleyi düello şeklinde algılayan zihniyet ise emekçi memur hareketi içinde devrimci çalışmaya en çok zarar veren pratiği inşa etmektedir. Reformizmle mücadelenin hedefi kitlelerdir, kitleleri kazanmaktır. Bu görüş açısından uzak her ele alış reformizmle mücadeleyi bir “horoz döğüşüne” çevirecek ve aydınlanmayı, ikna edilmeyi bekleyen kitlelerin tutumunda en küçük bir pozitif değişiklik yaratamayacaktır. Hatta belki de kitlelerin devrimci çalışmadan uzaklaşmasına bile yol açacaktır.

Yeni Dönem Genel Perspektifler

Sendika yasasıyla birlikte emekçi memur hareketi yeni bir döneme girdi. Dolayısıyla bunu reformizmle mücadelenin koşulları ve içeriği bakımından bizi bir “değişim”in beklediği yeni bir dönem şeklinde tercüme edebiliriz.

Birincisi, her şeyden önce reformizm tehlikesinin daha büyük hale geldiğinin apaçık görülmesi gerekiyor. Çünkü atık şimdi bir “sendika düzeni” olarak karşımızda. Yani “bürokrasi” daha köşeli işleyecek, reformizmle mücadelenin meş-

ru kanallarının kullanılması ve korunması için daha çok ter akıtmak gerekecek.

İkincisi; devletin, sendikaları kendine uydurma çabasına (yeni yasanın mantığı gereği) bağlı olarak (ki bunu etkin olarak yürüttüğü bir sürecin içindeyiz) fiili-meşru mücadele hattını yok etmeye çalışacağı açıktır. Bu zeminin sivri ucu hareketin militan radikal unsurlarını hedef alacağı için, reformizmin etkinlik ve manevra alanını geliştirecektir.

Üçüncüsü; artık profesyonel sendikacılık var. Emekçi memur hareketinin bünyesinde yer alanların dışında, reformizmin menziline içinde yer alan, ancak daha önce çok da aktif olmayan başkaca eğilim ve çevreler de sendikalara asılacaktır.

Dördüncüsü; bütün bu gelişmeler reformistler arasındaki çelişkilerin derinleşmesine; yönetimlere kimin sahip olacağı üzerine yürütülen hesapların ve kavgaların iç kirlenmeyi daha da kolaylaştıran bir atmosfer yaratmasına neden olacaktır.

Beşinci olarak, sosyalist ideolojinin etkilerinin oldukça zayıflamış ve büyük ölçüde tasfiye edilmiş olması, işçi ve emekçi memur sendikalarını takatsiz düşüren temel etmenlerin başında gelmektedir. Burjuvazi, “ideolojisizleştirme” adı altında burjuva ideolojisini toplumun bütün hücrelerine ve emekçi örgütlerine zerk etmiş ve ideolojik olarak teslim almıştır. Kuşkusuz bu, sendikalarda reformizmin, sınıf uzlaşmacılığı ve işbirlikçiliğinin ana kaynaklarından birisidir. Sermayeye ve onun sendikalar içerisindeki reformist işbirlikçi ve uzantılarına karşı sınıf mücadelesinin başlıca alanlarından birisidir bu. Sendikaları sosyalist ideoloji ile doyurmak bu dönemin asla ihmal edilemez en yaşamsal süregelen görevidir .

Ele almaya çalıştığımız bütün sorunlarına karşın, bugünkü koşullar altında emekçi memurların yine de tek temsilcisi

KESK'tir. Çünkü o, fiili ve meşru mücadele çizgisinin gücüyle kendini var etmiş tek memur sendikasıdır. KESK'i bekleyen tehlikelerin tamamen farkında olarak söylüyoruz, bundan sonrası bakımından da -hatta daha belirleyici biçimde fiili ve meşru mücadele çizgisinin korunması ve sürdürülmesi merkezi sorun olmaya devam etmektedir. Sınıf Sendikacılığı Hareketi'nden memurların, önümüzdeki süreçte, çözü-

münde kendilerini birinci dereceden sorumlu görmeleri ve buna uygun bir mevzilenme yaratmaları gereken temel pratik görevdir.

Genel olarak, yasalarla kendini sınırlamamaya dayanan fiili ve meşru mücadele anlayışı, geçmiş dönemden farklı olarak, mevcut yasayla birlikte yeni bir somutluk kazanacaktır. Fiili meşru mücadele çizgisi, hareketin en önemli kazanımıdır. Devletin getirdiği sendikal düzen ve reformizm her şeyden önce bu geleneği tasfiye etmek istiyor. Emekçi memur hareketinin halen dikkat merkezinde bulunan “grev ve toplu sözleşme” hakkı için mücadelede, hareketin temel kazanımı olan fiili meşru mücadele geleneğine dayanmak, bu geleneği diri tutmak ve hareketin amaçlarına ulaşması bakımından olduğu gibi, reformizmin sınırlandırılması ve yenilgiye uğratılması bakımından da büyük bir öneme sahiptir.

Daha baştan “toplu görüşme” dönemleri, “grev ve toplu sözleşme” hakkı için mücadelenin sıçrama noktaları olarak öngörülebilir. Fakat, öncelikle bütün süreçler boyunca grev ve toplu sözleşme hakkı için mücadelenin hareketin dikkat merkezine yerleştirilmesi görevinin sıkıca kavranmasının belirleyici önemi vurgulanmalıdır.

“Grev hakkı”nı tecrit halde emekçi memur hareketinin sorunu gibi ele alan egemen yaklaşımın aşılabilmesi için, esasen emekçi memur hareketinin de bir parçası olduğu işçi hareketinin gündemine sınırsız grev hakkı için mücadele getirilmelidir. Faşist 12 Eylül cuntasının 1982 Anayasası’nın yalnızca toplu sözleşme görüşmelerinde uzlaşmazlık durumu için grev hakkını kabul ettiği, yani siyasi grev, genel grev, hak grevi, dayanışma ve sempati grevleri hakkını reddetmesine karşı mücadeleyi ateşlemek ihmal edilmiş bir görevdir.

“Grev hakkı” için mücadele bu bütünün bir parçasıdır, işçi ve emekçi memur hareketinin ortak sorunudur. Demek ki, sınırsız grev özgürlüğü için mücadelenin işçi sınıfının ve işçi sendikalarının gündemine getirilmesi de, bu yoldan birleşik mücadelenin geliştirilmesi KESK’in başta gelen görevlerinden birisi olmalıdır.

Sınırsız grev hakkı için mücadele, politik özgürlük sorununun bir parçasıdır. Politik özgürlük, tüm ezilenlerin ve sömürülenlerin en yaşamsal ortak talebi ve birleşme merkezidir. O halde emekçi memur hareketi ve sendikaları politik

özgürlük için mücadelede etkili biçimde yer almak, politik özgürlük talep eden diğer toplumsal sınıf ve kesimlerin mücadelesini enerjik biçimde desteklemek, işçi sendikaları ile birlikte politik özgürlük mücadelesinin birleştirilmesi için çalışmaya yönlendirilmelidir. Mevcut koşullar altında işçi ve emekçi memur sendikalarının, ekonomik sendikal mücadelede temel rollerini oynayabilmeleri, politik mücadeleye ilgisizliklerinin, sınırlılıklarının aşılmasına bağlıdır. Politik özgürlük talebi, bugün işçi ve emekçi memur sendikalarının ekonomik-sendikal mücadele ile politik mücadeleyi birleştirme halkasıdır. DB ve IMF’nin dayattığı ve yönettiği özelleştirme, taşeronlaştırma, esnek üretim, sendikasılaştırma vb. neoliberal saldırılar, sermayenin yürüttüğü sınıf mücadeleleridir. Neoliberal saldırı programı ancak politik savaşla durdurulup, püskürtülebilir.

Yukarıda parmak basıldığı gibi, “toplu görüşme” dönemleri fiili, meşru mücadele çizgisinin uygulanması, grev ve toplu sözleşme hakkı için mücadelenin özel sıçrama anları haline getirilebilir ve getirilmelidir. “Toplu görüşmelerde ileri sürülecek taleplerin, iş yerleri merkezli ve iş yeri kitle toplantıları temelinde, kitle tartışmaları ve kitle iradesiyle belirlenmesi ve iş yerlerinden başlanarak genel grev hazırlığı, fiili ve meşru mücadele geleneğine denk düşmektedir. Devletin emekçi memur hareketini Türk Kamu-Sen aracılığı ile bölme tehlikesi de reformistlerin masa başı uzlaşmalara yatma olasılığı da bu zeminde bertaraf edilebilir. Kaldı ki, devrimci politik kuvvetlerin emekçi memur kitleleriyle ilişkilmesi bakımından da gereklidir bu. Buradan kendiliğinden anlaşılması gerekir ki; Sınıf Sendikacılığı Hareketi’nden memurlar, reformizmin emekçi memur kitlelerini politikaların belirlenmesi ve karar alma süreçlerinin mümkün olduğunca dışında tutma manevralarını boşa çıkarmakla yükümlüdürler. Bu sadece dar anlamda bir eylem/tepki sorunu olarak algılanmamalı; emekçiler için emekçilerle birlikte somut politikalar üretmek, bu politikaları kitleler arasında her biçim ve araçla yaymak ve en geniş kitleyi bu politikalar çerçevesinde örgütleyip harekete geçirmek anlamında bütünlüklü bir kitle faaliyeti olarak düşünülmelidir. Bu bakımdan hemen yukarıda işaret ettiğimiz hareketi propaganda, ajitasyon ve örgütlenme çalışmasını işyerlerine taşıma ve kitle politikası, öncülük ve önderlik iddiasını sınavdan geçirecektir.

Önümüzdeki süreç içerisinde emekçi memur hareketinin bürokratik, reformist unsurları ile devrimci dinamikleri fiili ve meşru mücadele içinde yan yana yürüyecektir. Dolayısıyla her somut durumda ortaya çıkan çatışma ve ayrışmanın gerilimi emekçi memur kitlesinin olduğu her yere yansiyacak ve o alan mücadelenin bir mevzisi haline gelecektir ya da getirilmelidir. Demek ki başta işyerleri olmak üzere, emekçi memurların yaşam alanları (ikamet ettikleri yerler/mahalleler), sendika binaları (toplantılar, eğitim çalışmaları, sendikal yayınlar, panel ya da seminerler) ve eylem alanları, SSH'lı memurlar tarafından kuşatma altına alınmalı; aydınlatma ve örgütlenme çalışmasının sinir uçları kitlelerle temas edilebilecek her noktaya kadar yaygınlaştırılmalıdır. Birarada mücadele yürütmek zorunda olduğumuz, ancak bizim gibi düşünmeyen emekçilerle birlikte çalışma, ortak mücadele içinde değiştirme, dönüştürme ve örgütlenme faaliyeti bir bütünlük içinde yürütülmelidir. Neoliberal ekonomi politikalarının gereklerine bağlı olarak sermaye, üretim alanlarını giderek daha küçük parçalara ayırmaktadır. Sömürüyü daha da yoğunlaştırmak ve kâr oranlarını artırmak amacıyla yönelik bu neoliberal saldırı dalgası, emekçi sınıfların hem mevcut örgütlenmelerini tasfiye etme hem de örgütlenme faaliyetlerini minimum düzeyde sınırlama hedefine bağlanmış bulunmaktadır. Mevcut yasalar-

ca zaten keyfi olarak bölünmüş; gerek üretim alanında gerekse de sendikal örgütlenmede, atomize edilmiş ücretli çalışanlar kesimi işçi, memur, taşeron işçi, sözleşmeli personel, kapsam dışı memur vb. biçimlerde parçalanmıştır. Dolayısıyla, KESK'in bu parçalanmaya tabi olmayan bir örgütsel yapılanmaya kavuşturulması için mücadele yürütülmesi önem kazanmaktadır. "Tek bir çalışanlar sendikası" ya da "ortak çalışanlar yasası" gibi taleplerin git gide öne çıkarılması ve bu yolda birleşik mücadele olanaklarının her biçimde zorlanması temel bir sorun olarak hareketin önünde durmaktadır.

Parçalanmışlığa son verme ya da aynı anlama gelmek üzere işçi ve memur hareketinin birleştirilmesi mücadelesi, tabana yayılmış bütün örgütlenmelerin/yapılanmaların fiili ve meşru olarak inşa edilmeye başlanmasıyla ilerletilebilir. İşyerlerinde başlayarak yaşam alanlarına uzanan tarzda geliştirilebilecek bu ortak taban örgütlenmeleri, emekçi sınıfın üyelerinin birbirlerinin sorunlarını tanıma, sahiplenme, ortak düşünme ve çözüm üretme kültürlerini geliştireceği gibi, onların politikanın üretim süreçlerine doğrudan katılmalarının araçları olarak da işlev görecektir. Sınıf Sendikacılığı Hareketi'nden emekçi memurların planlanmasına, örgütlenmesi ve yürütülmesine öncülük edecekleri temel görevlerden birisi de budur.

Neoliberalizmin Ana Çizgileri

"Kamu politikasının tüm içeriği, gerçekte yaşam sınırlarının sonuna ulaşmış olan bir kültürü, bir toplumsal sistemi, bir ekonomik düzeni ayakta tutma girişiminden ibarettir. Bunu farketdiğimde, aklıma şu çifte kaçınılmazlık geliyor: Bu düzen sona eriyor ve onun geride kalan tüm güçleri, tüm politik oluşumları bu düzeni yeniden inşa etmek, yeniden kurmak için sonuna kadar tüm güçleriyle savaşıyorlar ve alışageldikleri dünyayı yeniden elde etmek için yaptıkları tüm bu imkansız girişimlerle sürekli krizden krize sürüklenecekler. Ve o çifte kaçınılmazlık: Başaramayacaklar, ama sürekli aynı şeyi deneyecekler." (Raymond Williams, *The Fight for the Manod*, sf 181)(1)

Kapitalist toplum, 1970'lerin ortalarından başlayan ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle hızlanan bir dönüşüm süreci yaşıyor. Belli başlı tüm politik kuvvetlerin dikkatleri, uzunca bir süredir bu dönüşüm sürecinin üzerinde yoğunlaşmış durumdadır: Çünkü dünyayı doğru algılamak, ona yön vermenin ön koşuludur. Çeşitli toplumsal sınıfların ideologları arasında en öne fırlayanlar, tekeli burjuvazinin ideologları oldu. Dünya kapitalist sisteminin yakıcı iç çelişki ve tıkanıklarının bilincine varan ve kapitalizmin sürdürülebilmesinin zorunlu kıldığı dönüşümleri formüle edenler onlar oldu. Bir iktisat doktrini olarak neoliberalizm, dünya kapitalist sisteminin dayattığı yapısal dönüşüm zorunluluğunun te-

kelci burjuva ideoloğunun zihnindeki yansımasıdır. Şikago Üniversitesi İktisat Bölümü'nde kendi ekibini biraraya getiren Friedrich von Hayek ve öğrencileri (ki bu öğrencilerden en meşhuru Milton Friedman'dır) bu burjuva ideologların öncü gruplarındandı. '60'ların sonları ve '70'lerin başlarında monetarist (parasalcı) iktisadi formüle eden bu ekipti. Sonradan bu proje 1973'ten itibaren sığağı sığağına Şili'de uygulama ya geçirilecek ve Pinochet'nin kanlı pençelerinin arasında sıkışmış Şili, "Şikago'lu çocuklar"ın iktisadi soykırımıyla tanışacaktı. Kuşkusuz bir iktisat akımı olarak neoliberalizmin tarihi daha eskilere de götürülebilir. Ancak bunun bir toplumsal projeye dönüşmesinin ve pratik politika olarak hayata geçirilmesinin ideolojik öncüsü bu ekiptir.

1945-'75 Dönemi Ve Sosyal Devletçilik

"Neo" ön eki, önceden var olan bir olgunun yeni bir biçimde ortaya çıkışını ifade eder. Peki, neoliberalizmde yeni olan ne? Ya da, neoliberalizm, kendini önceleyen dönemin kapitalizminden hangi özellikleriyle ayrılır soruları, bizi tarih içinde kısa bir yolculuğa çıkarıyor ve geçmiş yüzyılın başına götürüyor.

20. yüzyılın başı, üretimde ve ticarete muazzam bir yoğunlaşmanın yaşandığı, bu yoğunlaşmanın ifadesi olarak serbest rekabetin bağrından tekellerin fişkırdığı, banka ve sanayi tekellerinin fi-

nans sermayesi öncülüğünde kaynaşarak ekonomiye ve giderek tüm dünyaya yön verdiği bir dönüşüm sürecine tanıklık ediyordu. Lenin, yaşananların adını "serbest rekabetçi kapitalizmden tekelci kapitalizme/ emperyalizme geçiş" olarak koyduğunda yıl 1916'ydı ve dünya, emperyalist paylaşım savaşıyla sarsılıyordu.

1870-1914 arasında büyük oranda uluslararasılaşmış bir ekonomi söz konusuydu. 1860'larda denizaltı telgraf kablolarının bulunması, kıtalararası piyasaların birleşmesine götürüyor, yeni buharlı gemilerle uluslararası ticaret tam bir atılım yapıyordu. Meta ve sermaye ihracı büyük boyutlara varıyor, dünya kapitalist ekonomisinde bütünleşme eğilimi ağır basıyordu. Örneğin, dış ticaretin Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYİH) oranı, 1913 İngiltere'sinde yüzde 44.3'tü, ki uzun süreli bir düşüşten sonra, 1973'te bu oran yüzde 39.3'e ancak geri çıkabilmişti. 1993'te ise bu oran yüzde 40.5'e varmıştır. Bu durum İngiltere'ye özgü değildi kuşkusuz. Veriler Fransa, Almanya, Japonya, ABD için de aynı duruma işaret ediyor. 1870-1915 döneminde, uluslararası yatırımlarla yapılan üretim, toplam dünya üretiminin yüzde 9'una ulaşmıştı. Kapitalizm, bu düzeyi ancak 1991'de yeniden yakalayabildi: yüzde 8.5(2) Kapitalizmin, sanayi devrimi ve buna paralel yürüyen ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler tarafından körüklenen uluslararasılaşma eğilimi, mali ve ticari serbestlik ve emeğin sınırsızca sömürsüyle el ele yürüyordu. Uluslararası tröstler belirlemeye başlıyor, şimdi on binlercesi yer kürede cirit atan çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) ilk örnekleri ortaya çıkıyordu.

İki dünya savaşı, 1929 krizi ve bunlara eşlik eden proleter devrimler dalgası, dünyanın çehresinde belirgin değişimlere yol açtı. İkinci Savaş'ın ardından ortaya çıkan dünya tablosu ve gelişmenin yönü, 1914 öncesi kapitalizmine göre farklılıklar taşıyordu.

1917 Ekim Devrimi ve onu takip eden devrimler dalgası, kapitalist dünya sisteminin bağrında derin bir yarıklık, bir kırılma yaratmıştı. Militan proletaryanın bir güç olarak dünya sahnesine çıkması ve bazısı başarısız kalan, bazıları ise iktidarın fethiyle son bulan bir dizi devrime imza atması, 1945'e gelindiğinde "iki kutuplu" bir dünya gerçeği yaratmıştı. Belli başlı kapitalist ülkelerdeki işçi hareketlerine, sömürge ülkelerin ulusal kurtuluş hareketleri eşlik ediyor ve gele-

neksel sömürgeci sistem kökünden sarsılıyordu. Sosyalizm, dünya burjuvazisinin öncelikli düşmanı ve baş kabusu haline gelmişti. Dünya proletaryası için, kapitalizmin dışında somut bir alternatif ortaya çıkmıştı; dolayısıyla proletaryayı bir biçimde kapitalist sistemle uzlaştırmak, sorunu burjuvazinin gündeminin ilk sırasına oturmıştı.

Savaşın derinlemesine tahrip ettiği kapitalist dünya, yeniden inşa ediliyordu. Savaş yıkımının da belirleyici etkisiyle işsizlik azalmış, ekonomik yaşama belirgin bir genişleme eğilimi damgasını vurmuştu. Sanayi üretiminde büyük bir sıçrama yaşanıyor. Belli başlı emperyalist ülkelerin toplam sanayi üretimi 1953-1972 arasında 2.7 kat (yüzde 170) artıyordu(3). Bu genişleyen üretim, teknolojiye bağlı gelişmeler ve yeni, ucuz enerji-hammadde kaynaklarının bulunmasıyla birlikte üretkenlikte büyük bir artışa yol açtı. Kâr oranları yükseldi. Ücretlerin genel düzeyinde de -bu üretkenlik artışına oranla çok cüzi kalsa dahir artış oldu.

İşçi sınıfının giriştiği ücret ve sosyal haklar mücadeleleri, bu genişleyen pazar ve burjuvazinin korkularıyla birleşti, bu özgün koşullar altında bir dizi sosyal hakkın ve daha yüksek bir ücret düzeyinin kurumlaştırılması mümkün oldu. Ücret düzeyinin yükselmesi, yığınların alım gücünü artırıyor, böylece kitle tüketimi ve sanayideki büyüme daha da pompalanıyordu.

1929 dünya ekonomik kriziyle birlikte tüm itibarını yitiren "görünmez el" in piyasayı düzenlemesi şiarı artık gündemden düşüyor, kapitalizmin dönemsel ihtiyaçlarını formüle eden Maynard Keynes'in iktisadi teorileri hakim hale geliyordu.(4) Kapitalizmin kanunlarının serbest hareket etmesi halinde krizlere ve "toplumsal kargaşa"ya götürdüğünü gören burjuvazi, ekonomiye devlet müdahalesini devreye sokuyordu. Kapitalist devlet, geçmişe oranla çok daha yoğun biçimde ekonomik işlevler üstleniyor ve tekellerin hizmetine koşulluyordu: Tekelci devlet kapitalizmi. Devlet müdahalesinin ekonomide bir denge faktörü olacağı ve krizleri önleyeceği düşünülüyordu. Bu süreçte, burjuva devlet, işçi sınıfına verilen bazı ödünlerin ekonomik yükünü, tüm kapitalistler sınıfı adına üstlendi: Parasız sağlık-egitim, kitlesel sosyal güvenlik, fiyat kontrolleri, tarımda destek kredileri vb. Aynı zamanda, burjuva devlet, kapitalist gelişmenin de ihtiyaçlarına daha aktif biçimde

yanıt vermeye yöneliyor ve özel şirketlerin savaşın yıkımından dolayı henüz altından kalkamayacağı yatırımları, elinde merkezileştirdiği sermayeyle yapmaya girişiyordu (ağır sanayi, demiryolları vb.).

1945-1974 döneminin sermaye birikim modeli bu koşullar altında ortaya çıktı: Uzun yıllar boyunca istikrarlı bir genişleme eğilimi gösteren üretim, pazara sürekli yeni ürünlerin sürülmesine yol açıyordu. Ücretlerdeki görece artış, alım gücünü yükselterek, bu artan üretimin tüketilmesini sağlıyordu. Böylece kitle üretiminin sürekliliği güvenceleniyordu. Kuşkusuz işçi sınıfı bu ücret artışlarını elde etmek için grevlere, direniş ve mücadelelere girişmek durumundaydı. Ama üretkenlik artışıyla ücret artışı az çok paralel gittiği sürece, sınıf hareketini ödünlemek ve düzen sınırları içinde tutmak mümkün olabiliyordu. (Burada ücret artışını geniş anlamda kullanıyoruz: Sadece işçinin eline geçen nakit ücreti değil, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık ve işçi sınıfının kolektif olarak yararlandığı hakları da kapsayacak biçimde. Zira bunlar da nihayetinde işçi ücretine eklenen sosyal kalemlerdir.)

"Sosyal devlet" kavramı ve uygulaması, bu tarihsel koşullar altında ortaya çıkmıştır. "Sosyal devlet", SSCB ve Doğu Avrupa'daki rejimlerden çalınma bazı sosyal kuramların kapitalist sisteme yamanmasıyla oluşturulmuştur. Arka planında; sürekli genişleyen üretimin ücretlerdeki görece artış sayesinde uzun süre bir krizle karşılaşmadan emilebildiği uzun genişleme yıllarının; burjuvazinin yoğun sosyalizm korkusunun ve Soğuk Savaş'ın ihtiyaçlarının yattığı bir burjuva devlet modelidir bu. Kapitalist devletin, sosyal ve ekonomik alanda yaptığı yatırımlar ve ekonomi üzerindeki kontrolü sayesinde, kapitalizmin yıkıcı kanunlarının işleyişini kısmen de olsa törpülediği, dolayısıyla sınıf çelişkilerini görece yumuşattığı bir model.

Kuşkusuz kapitalist dünya, kendisine taktığı isimle; "hür dünya" olmaktan her zaman fersah fersah uzak kaldı! Tüm bunlar, özellikle '50'li yıllarda yoğun bir antikomünist histeriyle el ele yürütüldü, işçi hareketine ve onun içinden fıskıran devrimci ögelere karşı Soğuk Savaş'ın koşulladığı bir terör, resmi komünist partilere karşı dahi tahammülsüzlük vb. birlikte yürütülüyordu. "Refah devleti" ve "fırsatlar ülkesi" olarak "hür dünyanın timsali olmaya soyunan ABD, McCarthy'cilik ve "Amerika Karşısı Faaliyetleri

Soruşturma Komisyonu"yla, proletaryanın kabus ülkesi oluyor, Rosenbergler'in idamı ve toplumsal muhalefet üzerindeki devlet terörüyle "Amerikan hürriyetinin sınırları çiziliyordu. Dolayısıyla burjuvazi, ekonomik alanda işçi sınıfına kısmi ödümler verirken, politik alanda da yine Soğuk Savaş durumuna uygun olarak, burjuva şiddetini bir yana itmiyordu. İşçi hareketi ve komünist hareket içinde reformizmin, revizyonizmin güçlenmesi için çabalarken, militan işçi hareketlenmelerine ve devrimci, komünist partilere karşı fiili devlet terörünü sürdürüyordu.

Emperyalist ülkelerdeki "sosyal devletçi" paradigma, yeni sömürgelerde de bir biçimde yansımaları buluyordu. Bu ülkelerde, devletin kurduğu ya da yoğun biçimde himaye ettiği, iç pazara dönük üretim yapan bir sanayi yapılanması gözleniyordu. "İthal-ikameci sanayileşme" denilen bu modelde, yeni sömürge ülkeler, dışarıya hammadde ve tarım ürünü satıyor, bunun karşılığında üretim aracı satın alıyor ve bu üretim araçlarıyla iç pazarda yabancı mallarla rekabet edecek bir "yerli sanayi" kuruyordu. İthalata konulan yoğun vergiler ve korumacılık önlemleri sayesinde dış rekabetten korunan bu sanayi, geniş-ölçekli istihdamı gerçekleştiriyor, iç pazarı geliştiriyor, sermaye birikimini sağlıyordu. Fiyat kontrolleri, köylüye sübvansiyonlar, sosyal güvenlik vb. "sosyal devlet" uygulamaları, rejimin toplumsal tabanını genişletiyordu. O dönem dünyaya damgasını vuran "ulusal kalkınmacı" görüşlerin, iki kutuplu dünyanın sağladığı kısmi hareket alanının ve bu ülkelerdeki iç pazarın gelişme eğiliminin emperyalistlerin çıkarlarıyla uyuşmasının ürünü olarak, yeni sömürge ülkelerde, görece içe kapalı sanayi yapılanmaları oluşuyordu.

Kapitalizmin bu birikim modeli, çok özel tarihsel koşulların ürünüydü ve ilelebet sürmesi de mümkün değildi: Er ya da geç, üretkenlik artışıyla ücret artışının örtüşmeyeceği bir noktaya ulaşılabilecekti. Bu noktaya '70'lerin başından itibaren adım adım gelindi. Üretkenlik artışı ve sanayideki sürekli genişleme eğilimi teklemeye başladı. Kapitalistler, bu yavaşlamanın üstesinden gelmek için yeni teknolojileri (otomasyon) daha yoğun biçimde üretime soktular. Bu otomasyon dalgası yaygın bir işsizliğe yol açtı. Ama otomasyon da kâr oranlarını yükseltmiyordu ve artık kurulu sermaye birikim modeli, işçilerin yüksek ücret düzeyini kaldıramaz hale

gelmişti. Böylece yaygın bir rasyonelleştirme ve ücret düşürme dalgası, işsizlik dalgasına eşlik etti. Nihayetinde, ücretlerin genel düzeyinde ciddi bir düşüş oldu: Bu ise, kitlelerin görece yüksek kalan alım gücüne ve bunun pompaladığı tüketime dayanan modelin iflası demektir. Artık üretimin sürekli genişlemesi, ürünlerdeki bolluşma, kendine alıcı (pazar) bulamıyordu; çünkü alımgücü düşmüştü ve düşmekteydi. Ancak, alım gücündeki düşmeye rağmen, kapitalist sanayi, aynı hızla pazarları ürüne boğmaya devam ediyordu. Bu durumun bir satılmayan ürün fazlası yaratması ve fazla üretim krizinin patlak vermesi kaçınılmazdı: Arap ülkelerinin petrol ürünlerine yaptıkları zam, krizi tetikledi ve '74-'75 yıllarındaki fazla üretim krizi kapitalist dünyayı sarsmaya başladı. Kapitalizmde genel ve kural olan, yine hükmünü konuşurdu. 1945'ten '74'e değin bir dünya krizi yaşanmamasından cesaretlenen "krizsiz", "dengeli" kapitalizm teorilerini çöpe atarcasına, milyarları daha derin bir sefalete, fabrikaları kapanmaya, şirketleri iflasa götüren fazla üretim krizi bir kez daha patlak verdi.

Yeni Uluslararası İşbölümü

Savaş sonrası dönemin bu ilk dünya kriziyle, bu döneme özgü birikim modelinin iflası örtüşüyordu. Dolayısıyla, '74-'75 krizi, uzun süredir birikegelmiş çelişkilerin patlak verdiği bir an olarak, kapitalist dünyanın bir yapısal dönüşüm sürecine girmesinin dönüm noktası oldu.

Pazarın daralması, yeni teknolojilerin devreye girmesi ve hâlâ görece yüksek düzeyde seyreden işçi ücretleri sonucu emperyalist ülkelerin sermayedarları, "kendi" ülkelerinde yeterince kâr elde edememeye başladılar. Kâr oranları düşmeye başladı. Bu durum emperyalist sermayeyi daha kârlı koşullarda yatırım yapabileceği yeni sömürge ülkelere yönlendirdi. Emperyalist ülkelerde sanayi yatırımları durağanlaşmaya başladı. Ama bu ülkelerin tekelleri yurtdışında yaptıkları yeni yatırımlarla sürekli genişliyorlardı. Bu eğilim, giderek belli sanayi kollarının emperyalist ülkelere doğru kaydırılmasına doğru ilerledi: Özellikle de emek-yoğun sanayiler, örneğin konfeksiyon, metal eşya, elektroteknik vb.

Emperyalist sermaye, "kendi" ülkelerinde ise, daha ziyade rasyonelleştirme yatırımlarına gidiyordu: Birleşmeler, devralmalar, işçi çıkarmalar

vb. Yurtdışındaki rasyonelleştirme ile, üretimin yurtdışına kaydırılması el ele gidiyordu.

Federal Almanya burjuvazisinin bir sözcüsü, bu süreci şöyle açıklıyordu:

"Üretimi kaydırmamızın en önemli nedeni, işçi ücretlerinin Federal Almanya'ya oranla çok düşük oluşudur. Geri kalmış ya da düşük ücret ülkeleri denilen bölgelerde acemi işçilik alanında ücret farklılığı yüzde 1200 düzeyindedir."(5)

Alman Ekonomik İşbirliği Cemiyeti'nin yaptığı bir hesaplamayı da burada aktaralım. Günde bin çift, yılda 220 bin çift kundura imalatı için F. Almanya'yla Tunus'un karşılaştırılması:

Bu üretim için Almanya'da 100, Tunus'ta ise - çok düşük üretkenliğe rağmen 93 işçiye gereksinim var (çalışma saatleri çok uzun).

Bir çift kunduranın maliyeti: Almanya'da 12.20 DM, Tunus'ta 4.13 DM. Hammaddenin Tunus'a, ürünlerin de geri Almanya'ya taşınmasının maliyeti: kundura çifti başına 1.10 DM. Böylece, Tunus'ta imal edilen kunduranın maliyeti, 5.23

DM oluyor; ki bu, Almanya'daki maliyetin yüzde 42.8'ine denk geliyor.(6)

Bu yüksek kâr oranının cezbedici gücü, emperyalist ülkelerin üretken-sermayesini hızla kendine doğru çekecekti. Böylece, giderek, yeni sömürge ülkelerin, dünya sanayi üretiminin belli kollarını üstlendikleri; belli sektörlerdeki üretimin bu ülkelerde yoğunlaştığı bir noktaya gelinecekti.

Öte yandan, yeni sömürgelerdeki ithal-ikameci sanayileşme modeli de bir tıkanma noktasına gelmişti. Belli başlı kapitalist ülkeleri kısılcasına alan ve yapısal dönüşümü dayatan krizin, bu ülkeler üzerinde etkide bulunmaması beklene mezdi. Yeni sömürge ülkeler, birbiri ardına, ithal ikameci, iç pazara dönük sanayileşmeyi terketmeye, ihracata dönük sanayileşme denilen yeni bir modele geçmeye zorlandılar. Bu ülkelerdeki görece içe kapalı sanayi yapısı, emperyalist dünya sisteminin yapısal ihtiyaçlarıyla çelişmeye başlamıştı: Artık eğilim, sanayi üretiminin uluslararası düzeyde bütünleşmesi yönündeydi ve bu eğilim, önündeki tüm engelleri yıkmaya hazırlanıyordu. Böylece, ileride daha ayrıntılı biçimde göreceğimiz üzere, yeni sömürgelerin ekonomileri "dışa açıldı"! Dünya pazarında rekabet edebilecek, emperyalist sermayenin de yatırım yapacağı sektörlerde (kim-

ya, tekstil-konfeksiyon, metal eşya, elektroteknik vb.) üretim desteklendi, teşvik edildi. Üretim araçları üretimi ve genel olarak "ağır sanayi" tabir edilen sektörler ise yıkıma uğratıldı. Bir yandan da iç pazarı koruyan tüm himayeci tedbirler lağvedilerek, ticari ve mali serbestleşme sağlandı.

Böylece, dünya kapitalist sistemi içerisinde, yeni bir uluslararası işbölümü şekillenmeye başlıyordu. Eski işbölümünde, geri ülkeler, dünya pazarına hammadde ve tarım ürünleri satıyor, geleneksel sanayi ülkeleri ise üretim araçlarıyla, tüketim malları üretiyordu. Marks, içinde yaşadığı dönemin kapitalizmde uluslararası işbölümü sorununa dair şunları söylüyordu: "Büyük sanayi, işçilerin bir kısmını sürekli bir şekilde 'fazlalık' haline getirerek, kök saldı ve bütün ülkelerde, büyük çapta göçlere ve yabancı toprakların sömürgeleştirilmelerine yol açar, ve bu ülkeleri anayurt için hammadde yetiştiren yerleşme yerleri haline getirir; örneğin Avusturalya'nın yün yetiştiren bir ülke haline sokulması gibi. Yeni ve uluslararası bir işbölümü, büyük sanayi merkezlerinin gereksinmelerine uyan bir işbölümü ortaya çıkarır, ve yeryüzünün bir bölümünü temel olarak sanayi alanı halinde kalan, öteki bölümünü hammadde sağlayan tarımsal üretim alanı haline getirir." ve "Doğu Hindistan, bu yolla, Büyük Britanya için pamuk, yün, kenevir, jüt, indigo üretmek zorunda kalmıştı."(7) Marks'ın ortaya koyduğu tarzıyla geleneksel işbölümü, eski sömürgelerde ve tarım ülkelerinde yaşanan kapitalist gelişmeyle birlikte yeniden örgütleniyor, ilk kapsamlı değişmesini yaşıyordu. Yeni sömürgeleri de kapsayan yeni bir sınıai işbölümüyle birlikte, üretim dünya ölçeğinde yeniden örgütleniyordu. Yeni sömürgelerin daha ziyade emek-yoğun sektörlerde uzmanlaştığı, emperyalist ülkelerin ise daha ziyade üretim araçları üretimi, üretim sürecinin planlanması ile kontrolü ('know-how') ve sermaye-yoğun sektörlerde uzmanlaştığı bir işbölümüdür bu.(8)

Ulaşım ve iletişim sanayiindeki gelişmeler, üretimin dünya çapında örgütlenmesinin teknolojik altyapısını ördü. Böylece, üretim sürecinin birçok parçaya bölünmesi ve bu parçaların birbirinden çok uzak ülkelerde gerçekleştirilmesi olanaklı hale geldi. Bir malın, son şeklini alana kadar bir dizi ülkeyi dolaşmasının maliyeti düştü. Üretim sürecinin, kâr oranını en üst düzeyde

tutacak biçimde yeniden örgütlenmesidir bu: Ki pratikte, emperyalistlerin son montaj ve teknik bilgiyi tekellerinde tuttukları, parça imalatı ise yeni sömürgelere yaydıkları bir sanayi modeline götürmüştür. Hatta o kadar ki, bugünün ABD'sindeki endüstriyel faaliyetin yüzde 75'i, dışarıdan gelen parçaların montajından ibaret hale gelmiştir.(9) Fairchild Semiconductors adlı yarı-iletken imalatçısı bir ABD şirketi, 1972'de toplam üretiminin yüzde 90'ını Asya'da gerçekleştiriyordu; Asya'da gerçekleşen üretimin yüzde 85'i ise geri ABD'ye ihraç ediliyordu. (10)

Bu süreç, emperyalist metropollerde yaygın işsizliğe ve ücretlerin düşmesine yol açıyordu. Federal Alman imalat sanayiinde çalışan sayısına dair veriler, 1974 kriziyle birlikte, işçi sayısının adeta sabitlendiğini, hatta düşme eğilimine girdiğini gösteriyor.(11) Kuşkusuz bu sayı sonraki yıllarda artmıştır. Ama, Alman sermayesinin giderek artan bir bölümünün yurtdışı yatırımlarına yöneldiği düşünülürse, yine de görece bir düşüşten söz etmek gerekir. Alman sermayesinin yurtdışında istihdam ettiği işçi sayısı daha 1975'te 1.5 milyonu aşıyordu; yurtiçi istihdamın yüzde 20'sinden daha fazla bir rakamdı bu. Yine aynı yıla ait bir resmi açıklama, ABD imalat sanayiinin yurtdışı istihdamının 3 milyon 293 bin olduğunu söylüyor -ki bu rakam, yurtiçi istihdamın yüzde 17.1'ine tekabül ediyordu. Bu durum, emperyalist ülkelerdeki işsizliğin süregelen biçimde kitleselleşmesine yol açan nedenlerden birisi olacaktı.

Aynı tablonun diğer izdüşümü, yeni sömürge ülkelerin durumuydu. Bu ülkelerin girdikleri kapitalist gelişme süreci, emperyalist sistemin ihtiyaçlarına eklemlenerek, yeni uluslararası işbölümünün içine çekilmişti. "Altmışlı yılların ortasında geri kalmış ülkelerde, sanayi ülkeleri piyasası için üretim yapan hemen hemen hiçbir imalat sanayii olmadığı halde, (yani bu ülkelerin sanayii iç pazara dönük ürettiği halde -bn.) daha on yıl geçmeden, yetmişli yılların başlarında en az 39 geri kalmış ülkede (...) imalat dalında binlerce fabrika birden işletmeye koyuldu. Ve bunların hepsinde sanayi ülkeleri piyasası için üretim yapılmaya başlandı" ve "imalat sanayii alanında, gelişmekte olan ülkelerdeki merkezler, kapitalizmin tarihinde ilk kez, kısmi veya tam üretim açısından kârlı ve dünya pazarında rekabet edebilecek duruma ulaşıyorlar."(12) Bu ülkeler, dünya pazarına "ucuz üretici" olarak çık-

mak zorundaydılar: Dünya pazarındaki keskin rekabet içinde, onları ayakta tutacak faktör, ücretlerin ve üretim maliyetlerinin düşüklüğü idi. Böylece, bu ülkelerdeki ücret düzeyinin en düşük düzeyde kurumlaştırılması, işgücü piyasasının kuralısızlaştırılması, var olan sosyal hak ve kazanımların ortadan kaldırılması, yabancı sermaye akışını sınırlayan tüm engellerin ortadan kaldırılması, yeni uluslararası işbölümünün dayattığı bir zorunluluk olarak gündeme geldi.

Türdeş biçimde, emperyalist ülkelerde de, geçmişte sermaye birikiminin ihtiyaçlarına denk düşen, ama artık bununla çelişen, büyük kaynakların emekçi sınıflara geri dönmeye yol açan sosyal kuramların tasfiyesi; ücret düzeyinin düşürülmesi; devlet harcamalarına giden kaynakların sermaye birikiminin hizmetine girmesi vb. gündeme geliyordu.

Neoliberalizm, dünya kapitalist sisteminin girdiği bu yapısal dönüşüm sürecinin iktisadi politikasıdır. Kapitalist sistem, dünya pazarının daha da ileriden bütünleşmesine doğru evrilmektedir: Neoliberalizm, mali ve ticari serbestlik politikasıyla bu sürecin önünü açıyor. Kapitalist sistem, üretimin dünya ölçeğinde yeniden örgütlenmesine, yeni bir uluslararası işbölümünün oluşmasına doğru evrilmektedir: Neoliberalizm, ihracata dönük sanayileşme politikasıyla, yeni sömürgelerdeki görece içe kapalı sanayi yapılaşmasını yıkıyor, gümrük duvarlarını yerle bir ediyor, bu ülkelerin üretimini kapitalist dünya üretiminin bir parçası olarak yeniden örgütleyiyor. Sermaye birikimi tıkanmıştır: Neo liberalizm, kaynakların 'yukarıya doğru' yeniden dağılımını örgütleyiyor, özelleştirmeye sosyal kurumları tasfiye ediyor, devlet harcamalarına giden kaynakları sermayenin elinde yoğunlaştırıyor, küçük köylü tarımını yıkıp, tarımı tekelleştiriyor. Böylece, ortaya çıkan yeni koşullarda sermayenin birikimine uygun bir toplumsal çerçeveye yaratıyor.

Sermaye uluslararasılaşmaktadır ve önüne çıkan engellere karşı ekonomik (kredileri kesme vb.); politik (darbeler, beyaz terör); ve ideolojik bir savaş yürütmektedir. Şimdi bu savaşın son 25 yılına, öne çıkan bazı örnekler üzerinden göz atalım.

Neoliberalleşirmenin Kısa Tarihçesi

"İthal-ikameci" olarak anılan model, en ileri uygulamasına Allende dönemi Sili'sinde ulaştı.

Seçimle iş başına gelen Halk Cephesi (Unidad Popular) hükümeti, burjuva ulusalcı bir iktisadi politika izlemiş, işçi sınıfının yükselen mücadelesiyle birlikte, ücretlerde ciddi iyileştirmeler ve belli başlı sosyal haklar kazanılmıştı. Allende hükümeti, başarılı olmasa da, ekonomiyi devlet kontrolüne alma politikası gütmüş, kimi yabancı şirketleri millileştirmişti. Tabii, bu sürecin kapitalizm altında bir sınırı vardı: Ya işçi sınıfının öncülüğünde burjuva devlet aygıtı yıkılacak ve sosyalist devrime yürünecek, ya da uygulanan politikayla sermayenin çıkarları arasındaki çelişki karşıdevrimci bir bastırma hareketına götürecekti. Nitekim sınıf mücadelesinin şaşmaz mantığı işledi ve iktidarı almayan işçi sınıfı, burjuva iktidarının kanlı darbesi tarafından korkunç biçimde ezildi. 1973 Eylül darbesi, aynı zamanda neoliberalleşirmenin de başlangıç tarihi oluyordu. Şikago Üniversitesi'nde kümelmiş burjuva ideologlar guruğu (bunlara "Chicago boys"-Şikago'lu çocuklar deniliyordu ve bugünkü 'yuppie'lerin ilk temsilcileriydiler) ve IMF'nin iktisatçıları, darbenin yarattığı terörize ortamı kullanarak, neoliberal programı ilk kez Şili'de hayata geçirdiler. Şili, neoliberalizmin deney laboratuvarı oldu. Ve neoliberal model, uygulandığı tüm ülkelerde aşağı yukarı aynı sonuçları verdi.

Cuntanın ilk ekonomik tedbirleri şunlar oldu :

1-Fiyat kontrolü politikası terkedildi, fiyatlar serbest bırakıldı. Bunun sonucu olarak, Eylül 1973'ten Ağustos 1974'e kadar (cuntanın ilk altı ayı) fiyatlar ortalama 5 kat arttı.

2-Temel gıda maddelerine uygulanan devlet sübvansiyonları (desteği) kaldırıldı. Böylece, ilk altı ayda gıda maddeleri 10-15 kat, ekmek 22 kat pahalılandı.

3-Devalüasyon. Mart 1975'e kadar esküdonun dolar karşılığı 280'den 3250'ye fırladı.

4-Her türlü sendikal faaliyet yasaklandı.

5-Allende'nin devletleştirdiği işletmeler özel sektöre devredildi.

6-Gümrüklerde büyük oranda indirim yapıldı.

1974 Mart'ında M. Chossudovsky cuntanın ilk 6 ayının sonuçlarını şöyle özetliyordu: "1) En alt gelir kesiminin gerçek geliri yüzde 60'ın üzerinde düşmüştür. 2) Orta gelir kesiminin geliri yüzde 75 oranında düşmüştür. (...) Ücretli ve maaşlı kesimlerin satınalma gücünde Cunta'nın

fiyatları serbest bırakıp, ücretleri dondurma politikası sonucunda en az yüzde 60-65 civarında bir gerileme olmuştur. (...) Şili nüfusunun yüzde 85'i 1974 Martında yoksulluk düzeyinin altındadır (...) toplam gelirin en az yüzde 25'i aşağı ve orta gelir kesimlerinden nüfusun yüzde 5'ini oluşturan üstteki gelir dilimine aktarılmıştır."(13)

Bir hiper enflasyon ortamı oluşmuştu (1973'te yüzde 640, 1974'te Dünya Bankası rakamlarına göre yüzde 600). Cunta, "enflasyona karşı mücadele"yi ekonomik programının temeline oturttu. Enflasyonun sebebi kamu harcamaları idi; çözüm ise, devlet harcamalarının kısılması ve özelleştirme! ("Enflasyonu dizginlemek için kamu harcamaları kısıtlanmak ve devlet işletmeleri özel sermayeye aktarılmalıdır"(14); Şili tekelci burjuvazisinin görüşlerini ifade eden, El Mercurio gazetesi böyle yazıyordu.) Enflasyona karşı mücadele, neoliberal programı gerekçelendirmenin araçlarından biri oluyordu. Hızlı bir özelleştirme yaşandı. Eylül 1973'te devlet denetimi altında bulunan 480 işletmeden; 31 Mart 1974'te 120'si, Aralık '74'te ise 276'sı özel şirketlere devredilmişti (Eski sahibine iade edilen: 220, satılan: 56). 59'u ise satışa sunulmuştu.

1974'e gelindiğinde işsizlik oranı yüzde 10'u bulmuştu. Tüm bunların sonucunda, ücretlerin toplumsal gelirden aldığı pay ve genel ücret düzeyi ciddi biçimde düşmüştü. (15)

Kuşkusuz cuntanın ekonomik politikasının yegane amacı 'halkı yoksullaştırmak' değildi. Ücretlerdeki erimeyle, özelleştirmelerle vb. bütünsel bir dönüşümün ilk adımları atılıyordu. Cunta'nın ilk dönemlerinde El Mercurio gazetesi, devlete şu 'öneri'lerde bulunuyordu:

"Bugünkü hükümetin ekonomik politikası, üretimimizi ülkenin rekabet açısından nispeten avantajlı olduğu alanlarda uzmanlaştırma zorunluluğunu gündeme getirmiştir. (...) Bu alanlardaki maliyetlerimiz dünya pazarlarında rekabet etmemize izin verecek düzeydedir. (...) Esas mesele verimsiz (sınai) üretim alanlarını yavaş yavaş ortadan kaldırmaktır. Bu alanların kuruluş amacı, iç pazara dönük bir gelişme modeliydi ve ülke için yararlı olmayan faaliyetlerin haksızca korunmasına dayalıydı."(16)

Şili işbirlikçi burjuvazisi, emperyalist dünya sistemi içinde kendine yeni bir yer arıyor; ABD emperyalizmi ve IMF'nin güdümünde, iktisadi

yapıyı bu doğrultuda dönüşüme uğratiyordu. Bir yandan ücretler düşürülüp, düşük maliyetli üretimin toplumsal çerçevesi oluşturulurken, bir yandan da ihracata yönelik sanayileşmenin gereği olarak, ekonomi yabancı sermayeye tamamen açıldı. Gümrükler ve ithalatı zorlaştıran vergiler adım adım kaldırıldı. Kur politikası ve devalüasyonlarla ihracat teşvik edildi. Temmuz 1974'te açıklanan yatırım tüzüğüyle, yabancı şirketlere kârlarını sorunsuzca ülke dışına transfer etme serbestisi tanındı. Bir yandan da, Şili burjuvazisi bir iç dönüşüm yaşamakta; sürece ayak uyduran, ihracata dönük üretime yönelen kesim ile finans burjuvazisi güçlenmekte, iç pazara dönük geleneksel sanayi yapısı ve bu üretime endekslenmiş tekeller yıkıma uğramaktaydı.

Nisan 1975'te "şok politikası" ilan edildi:

a-Kamu harcamaları yüzde 25 düşürülüyor,

b-Gelir vergisi ve lüks tüketim vergisi yüzde 10 yükseltiliyor,

c-Çeşitli ürünlere uygulanan devlet sübvansiyonunu kaldırılıyordu.

Paketi formüle eden bizzat M. Friedman'dı. Bir "anti-enflasyon programı" olarak sunulan paket, yeni modelin oturtulması yönünde keskin bir adımdı. Kamu harcamalarının düşürülmesiyle, iç talep keskin biçimde düştü. Buna paralel olarak iç pazar ciddi biçimde daraldı ve iç pazara dönük üretim yapan sanayi tam bir yıkım yaşadı. (1975'te üretim yüzde 25, yatırımlar yüzde 40 oranında düştü.) İşsizlik büyük oranda arttı. Küçük ve orta boy şirketlerde bir iflas dalgası yaşandı. Yaşanan mali tikanıklık ve para darlığı, finans burjuvazisinin gücüne güç kattı. Cuntadan bu yana Şili burjuvazisi içinde öne çıkmakta olan ihracatçı ve finans burjuvazisi "şok politikasından en büyük faydayı sağladı. Bu dönemde bir yandan da özelleştirmeler hızlandırılarak, çok sayıda devlet işletmesi özel şirketlere devredildi. Şok politikası iki yıl süren bir iktisadi bunalım yarattı; ekonomi iki yıl boyunca mutlak olarak küçüldü. Ama, yeni modelin oturması uğruna bu kriz göze alınmıştı. Zaten ihracatçı ve finans sermayesi, bizzat bu kriz döneminde güçlerini misliyle artırıp semirdiler.

Bir yandan da düşük maliyetli üretim için gerekli işgücü piyasası koşulları yaratılıyordu. Şimdilerde çokça bahsi geçen esnek çalışmanın ilk adımları atılıyordu. Friedman, "işgüçlerinin is-

tenildiğinde işe alınıp, istenildiğinde çıkarılmasını sağlayacak mekanizmalar yaratılmalıdır"(17) sözüyle, yeni işgücü piyasası modelinin çerçevesini çiziyordu. Çalışma mevzuatında bir biçimde işçiyi koruyan ve sermayenin hareket alanını kısıtlayan tüm uygulamalar kaldırılıyor; ücretsiz izinler, keyfi işten çıkarmalar gündeme geliyor; iş güvencesi kavramı çöpe atılıyordu. Şok politikasıyla birlikte başkent Santiago'da yüzde 22.5'e, fiili genelinde ise yüzde 17.4'e çıkan işsizliğin ve cunta terörünün sağladığı uygun ortamda, işgücü piyasası kuralısızlaştırılıyordu.

1978'den itibaren, yeni modelin rayına oturtulduğu yeni bir sürece girildi. Gümrük duvarları Haziran 79'da tamamen kaldırıldı. Bunu iflaslarda bir sıçrama ve sermayenin merkezleşmesinde hızlanma takip etti. Ekonomi, '77'den itibaren canlanmaya başlamıştı, 78-'80 döneminde büyümesini sürdürdü.(18) Sınai üretimdeki büyümeye rağmen, işsizlik oranları ciddi bir düşme göstermedi. Kitlesele ölçekte kronikleşmiş işsizlik, düşük maliyetli üretimin olmazsa olmaz bir parçası olarak, sanayideki büyümeyle eşlik etti.(19)

Tarımda, neoliberal program, toprağın merkezleşmesine, kır nüfusunun şehirlere akarak işsizler ordusunun saflarını doldurmasına dayanıyordu. 1976'dan itibaren, toprağın merkezleşmesini sağlayacak bir dizi yasal düzenlemeye gidildi. Neoliberal program, tarım üretiminin de dünya pazarına eklenmesine götürdü: Geleneksel tarım (buğday, sebze, vb.) gerilerken; ihracata dönük tarımsal üretim artmıştır. Toprağın az sayıda elde merkezleşmesi, geleneksel tarımdan ihracat-tarımına geçişin sosyal temeli oluyordu.

Bu dönem boyunca, yabancı yatırımlar da artma eğilimi gözlenmiştir. Ekim 1974 Mayıs 1978 arasındaki dört yılda, 450 milyon dolarlık yabancı yatırım gerçekleşmiştir. Mayıs 78'den Ağustos '80'e kadarki iki yıllık sürede ise 488.8 milyon dolarlık yabancı yatırım yapılmıştır. Yani modelin oturmasını takip eden iki yıllık dönemde, geçmiş dört yıldan daha büyük bir yatırım olmuştur. Emperyalist sermayenin ülkeye akmak için, istediği koşulların gerçekleşmesini beklediği anlaşılıyor.

Şimdi, tüm bu süreci özetleyen gelir dağılımının evrimi tablosuna göz atalım (Tablo 1)(20):

Aileler(%20'lik gruplar)	1969	1972	1978
I (En fakir)	7.7	9.5	5.2
II	11.8	14.6	9.3
III	15.6	18	13.6
IV	20.5	23.8	20.9
V (En zengin)	44.5	34.1	51.0

Bunlar resmi verilerdir; ama fiili burjuva devletin resmi verileri dahi durumu tüm çıplaklığıyla ortaya koymadan edemiyor. En zengin yüzde 20 dışındaki tüm nüfus, bu süreç boyunca gelirden bir şeyler yitirmiştir. En büyük kaybı ise en fakir yüzde 20'lik kesim yaşamıştır -ki bunlar, söz konusu yıllar boyunca işsizlik ve sefalet içinde kıvranan sanayi proleterleri, toprağını yitiren ve proleterleşen küçük köylülük, tarım işçileri vb.dir. Modelin baş destekçisi ve arkasındaki temel toplumsal kuvvet olan emperyalist ABD burjuvazisi ve işbirlikçi fiili tekelleci burjuvazisi (özellikle de banka-finans burjuvazisiyle ihracatçı burjuvazi) muazzam kârlar elde etmişlerdir. Neoliberal program, toplumsal gelirin tekelleci burjuvazi lehine yeniden dağılımını sağlamıştır. (Ki neoliberal iktisat doktrininde bu durum bir hedef olarak açıkça betimlenir: Zenginlerin daha büyük gelirler ve daha yüksek kârlar elde etmesi ve toplam zenginlikten daha büyük bir pay almaları, daha fazla yatırıma, kaynakların daha rasyonel kullanımına, dolayısıyla daha fazla istihdam oluşmasına ve tüm toplumun daha fazla refaha kavuşmasına götürür. Bu kaynaklar "aşağı sınıfların" eline geçtiğinde ise, bireysel tüketime harcanmakta ve yatırıma dönüşmemektedir! -Oysa biz, neoliberalizmin yarattığı bu zenginlik yoğunlaşmasının her yerde daha fazla sanayi yatırıma değil, daha fazla rantiyeye faaliyetine ve borsa çılgınlığına yol açtığını biliyoruz. Bu durumu ileride ele alacağız.)

Şili laboratuvarında denenen ve emperyalist dünya sisteminin yapısal dönüşümüne yanıt olan neoliberal program, ABD'de Ronald Reagan ve İngiltere'de Margaret Thatcher yönetimlerinin ekonomi politikalarıyla dünya çapında tanındı. Sıkı bir Fredrich von Hayek hayranı olan M.Thacher'in "TINA" (There Is No Alternative Hiçbir Alternatifi Yok) şiarıyla İngiliz proleteriyasına dayattığı neoliberal program; özelleştirme, mali serbestleşme ve sosyal programların imhasına dayanıyordu.(21)

Reagan-Thatcher dönemiyle birlikte, neoliberalizm, emperyalist burjuvazinin "resmi ideolojisi" haline geldi. Serbest rekabet! Pazarın egemenliği! Özelleştirme! Devlet, ekonomiden elini çekmeli! Yabancı sermayeyi ürkütmeyelim! Rekabet gücümüzü yükseltelim! Belki de dünya tarihinin tanık olduğu en uzun süreli ve en yaygın ideolojik bombardıman kampanyası yaşandı ve yaşanıyor. Giderek kendisi de bir uluslararası tekel gücü haline gelen büyük medya, bu bombardımanın en aktif kuvveti olarak konumlanıyordu. Özellikle SSCB'nin ve Doğu Bloku'nun yıkılmasından bu yana, bu propaganda yoğunlaştırılmış ve adeta 'piyasa tanrısı'na tapınmaya dönüştürülmüş durumda. Serbest rekabetin her şeyi yoluna koyacağı dogması o denli yaygın ve sistemli biçimde propaganda edildi ki, bu yalanı ortaya atanlar bile giderek ona inanmaya başladılar. Bu dogmanın vardığı sonuçlar trajikomiktir: Örneğin eskinin ulusal kalkınmacılarından, şimdinin neoliberalerlerinden Gülay Gökürk, evliliklerdeki "kalitesizlikten" yakılarak, aşkta serbest rekabet önermektedir! Evliliğin/aşkın serbest rekabete açılması, ya da (kendi deyimiyle) "yuva yıkma serbestisi!" ilişkilere kalite getirecektir!(22)

Serbest rekabet ve pazarın egemenliği, evet, büyük sermayenin ve çok uluslu tekellerin kârlarını olağanüstü artırmaktadır. Neoliberal iktisadın dünyaya bakış açısı da büyük tekellerin penceresinden olduğu için, piyasanın egemenliğine yapılan övgü, aslında tekellerin sınırsız hareket serbestisinin kutsanması oluyor. Dünyanın sosyal devletçi ekonomik politikası, kapitalizmin ekonomik kanunlarının kör işleyişini ödünlüyor, kapitalizmin yıkıcı sonuçlarını törpülüyordu. Bu ödünleme, o günkü iktisadi ve politik koşullara uygundu ve denk düşüyordu. Kapitalist sistemin gelişim süreci, bu ihtiyacı ortadan kaldırıncaya, hatta bu "sosyal" kurumlar sermaye birikiminin ihtiyaçlarıyla açık biçimde çelişmeye başlayınca; "serbest piyasa" tanrılaştırıldı ve kapitalizmin hareket yasalarını etkileyen tüm "sosyal" bariyerler bir kenara fırlatılıp atıldı. Böylece dünya, tekelci sermayenin sınırsız hareket alanı haline geldi/geliyor.

Kuşkusuz, burjuvazi, dünya proletaryasını neoliberalizme "ikna" etmek için ideolojik bombardımandan daha fazlasına ihtiyaç duydu. Neoliberal programın tarihçesi; iktisadi terör ve yıkıma eşlik eden insanlık dışı baskıların, askeri

darbelerin, işkence, katliam ve kayıpların, sansürün, tutuklama ve zindan katliamlarının, grev yasakları ve işçi katliamlarının vb. tarihçesidir de aynı zamanda. Sınıf mücadelesinin mantığı açısından anlaşılmaz bir durum değil bu: Sınıflar, temel ekonomik çıkarlarını ancak politika yoluyla gerçekleştirebilirler; ve zor, başlı başına bir ekonomik güçtür. Tekelci burjuvazi de neoliberal programı, her şeyden önce politik silahlarıyla uygulamaya sokmuştur. Neoliberalizmin attığı her adımda kan izi vardır. Dünya burjuvazisinin, tıkanan kapitalist sistemi yeniden yapılandırmak için giriştiği neoliberal taarruz, emekçi insanlığa tarifsiz acılar çektirmiştir.

Şili'de uygulanan ekonomik program, ilk gününden itibaren faşist Pinochet cuntasının pençelerinin açtığı yoldan ilerledi. Milyonların işkenceden geçirilmesi, on binlerin zindanlara tıklanması ve en az üç bin kişinin kaybedilerek, yüzlercesinin kurşuna dizilerek katledilmesini, yıllar süren koyu bir faşist diktatörlük dönemi izledi -ki bu diktatörlük rejimi bugün de yeni bir biçim altında sürmektedir. Şili darbesini, tüm Latin ve Orta Amerika'yı kaplayan bir darbeler dizisi izledi. Sadece Arjantin'de Videla diktatörlüğünün 30 bin muhalifi uçaktan denize atarak 'kayıp' ettiğini hatırlatalım. Uruguay, Brezilya, El Salvador... liste uzatılabilir.

IMF, yeni bir uluslararası işbölümü ve dünya pazarının bütünleşmesini isteyen emperyalist burjuvazinin iradesinin cisimleştiği kurum olarak, neoliberal programı dünya çapında uyguladı. IMF programının Türkiye'deki izdüşümü 1980 24 Ocak kararları oldu. Bu kararlar, 12 Eylül faşist darbesine kadar ancak çok kısmen uygulanabildi. Eylül darbesiyle birlikte, '80'li yılların ilk yarısını kaplayacak muazzam bir iktisadi ve siyasal şiddet dalgasının tetiği çekilmiş oluyordu. Bu dönemde, ihracata dönük sanayileşmeyle dünya pazarına açılan işbirlikçi Türk burjuvazisi, yoğun siyasal şiddete eşlik eden devalüasyonlar ve enflasyon sayesinde ücretleri neredeyse yarı yarıya aşağıya çekiyor, 'ucuz üretici' olmak için gerekli toplumsal çerçeveyi örgütleyordu. 1980'in ilk altı ayında, 24 Ocak kararlarına rağmen, yabancı sermaye yatırımlarında ciddi bir artış olmamıştır. (1979'a göre sadece 2.6 milyon dolarlık [yüzde 15'lik] bir artış). Tüm teşviklere rağmen ciddi bir artış olmamasını Turgut Özal şöyle açıklıyordu: "Yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye'de

gelişmesi, büyük çapta politik stabilitenin temin edilmesine bağlı gözüküyor."(23) Zira, fiilen yatırım olmasa da, dev miktarda yatırım izni alınmıştır. Ocak-Temmuz dönemi içinde Devlet Planlama Teşkilatı'ndan alınan yatırım izni toplamı 280 milyon doları buluyordu; ki bu, 1950 ile 1970 arasında yatırım izni alan toplam sermayeye denk gelen bir rakamdı.(24) Emperyalist sermayenin "istikrar"ın sağlanması için pusuya yattığı görülüyor; ve bu istikrar uğruna akıtılan kanlar onların kasalarına dolar olarak girecekti... Emperyalist sermayenin bir kuruluşu olan Business International Corporation'ın bir açıklamasından şunları okuyoruz: "Başkan Marcos'un 1972 Eylül'ünde sıkıyönetim ilanından ve Yeni Toplum Düzeni'ni beyan edişinden bu yana, Filipinler'deki yatırım havası günden güne iyileşti. (...) Yabancı yatırımlara yapılacak yasal işlemler ve tanınacak ayrıcalıklar ilan edildi, çoğu durumlarda daha liberal bir politikaya geçildi. (...) Girişimcilerin güvenle yatırım yapacakları bir iklim yaratılmıştır. (...) Bir yanda hammaddelerin bolluğu, bir yanda istihdam dışı kalmış işgüçleri yatırımcılar için ayrı bir özendiricilik arz etmektedir"(25)

Aynı Business International Corporation, 23 Temmuz 1976'da, "Tayland'da Sürekli İş Huzursuzlukları Yatırım Havasını Zehirliyor" başlıklı bir haber yayımlıyor (Business Asia dergisinde). Bu süreçte Tayland'da bir grev dalgası yaşanmaktadır ve yazı, bu grev dalgasının vereceği zararlar konusunda Tayland burjuvazisini "uyarıyor". Nitekim pek çok işkoluna yayılan, ama özellikle ihracat-sanayisinin iki ana dalında -tekstil ve elektro-tekniğe yoğunlaşan ücret grevleri, ücret düzeyinde kısmi bir iyileşme sağlamaya başlar başlamaz, emperyalist tekeller yatırımlarını ülkeden çekmeye başlıyorlar. Durulmayan ücret-grevlerini Ekim 1976 askeri darbesi izliyor. Darbe hükümetinin ilk tedbirleri: Ücret anlaşmazlıklarına ilişkin görüşmeler kesiliyor, grevler yasaklanıyor, sendika konfederasyonu dağıtılıyor, sendikacılar tutuklanıyor. Bu esnada işçiler yığınlar halinde işten atılırken, fazla mesailerde de büyük bir artış yaşanıyor.(26) Yeni uluslararası işbölümü ve bu işbölümünün yeni sömürgelere yüklediği "düşük maliyetli üretim" misyonu o denli katı ki; sistem, cüzi ücret artışlarını dahi kaldıramayabiliyor.

Bolivya... 1985 Eylül'ünde açıklanan Yeni Ekonomik Politika'yla neoliberalleştirmede

önemli bir adım atıldı. Amaç: "enflasyonla savaşmak" ve "iç ve dış ekonomik dengesizlikleri ortadan kaldırmak". İstikrar paketi ('Decreto Supremo') şunları içeriyordu: Devalüasyon. Döviz kurlarının tekleştirilmesi ve bir döviz borsasının kurulması. Devlet harcamalarının yüzde 15 kısılması. 50 bin kamu çalışanının işten atılması. Fiyat denetiminin kaldırılması. Ücretlerin enflasyondan bağımsızlaştırılması. İş güvencesinin kaldırılması ve işgücü piyasasının liberalleştirilmesi. Gümrüklerde indirim. Pek çok madenin kapatılması, 23 bin işçinin sokağa atılması. "İstikrar paketi"ne proletaryanın yanıtı on gün süren genel grev oldu. Burjuvazi ülkede olağanüstü hal ilan etti, sendikacılar sürüldü, grev ezildi. Eylül 1985'ten önce yüzde 24 bin düzeyinde seyreden enflasyon düşürüldü; ama bunun tüm yükü işçi-emekçi yığınların omuzlarına bindirildi.(27)

Bu bölümden çıkan sonuçları kısaca toparlarsak: Emperyalist burjuvazi, yapısal uyum programları ve silahlı şiddet eşliğinde, kapitalist sistemde kendi ihtiyaçlarına denk düşen bir yapısal dönüşümü adım adım örgütlemektedir. Bu dönüşüm süreci, yeni sömürgelerdeki işbirlikçi burjuvazilerin de çıkarlarına hitap ediyor ve bu konuda bir irade birliği sözkonusudur. Yeni sömürge ekonomileri dünya pazarıyla daha ileri düzeyde bütünleşiyor, bu ülkelerdeki sanayi üretimi de emperyalist tekellerin yönetimindeki dünya sanayi üretiminin bir parçası haline getiriliyor. Bu sürecin başlangıçtaki siyasal sonuçları askeri darbeler vb. eşliğinde yürütülen yoğun bir siyasal şiddettir; ancak bu şiddet, kısa dönemli ve geçici olmayıp, yeni modelin ayrılmaz bir parçası olarak kurumlaşır. M. Chossudovsky; "Yapısal uyum programı, iç güvenlik aygıtının güçlendirilmesini gerektiriyor: Siyasal baskı... paralel bir 'ekonomik baskı' sürecini destekliyor". Ekonomik reformların doğası, bunların uygulanabilmesi için "her zaman ordunun ve otoriter devletin desteklenmesini gerektiriyor" diyor. Güney Kore üzerine bir çalışmadan da şunları okuyoruz: "G. Kore gibi bir ihracat ekonomisinde siyasal sistemin temel işlevi, bütün ekonomik ve ekonomi-dışı araçları kullanarak ülkenin uluslararası işbölümü bağlamında üstlendiği yeni görevleri yerine getirmesini sağlamaktır. Yani siyasal sistem, öncelikle ihracat sektörünün ihtiyaç duyduğu ucuz işgücü akışını güvence altına almakla yükümlüdür. Bunun için, daha yüksek ücretler talep eden sendikalara boyun

eğdirmek ve bu kurumları sistemli olarak devletin birer denetim aygıtı haline dönüştürmek gerekir. Ayrıca devlet, sermaye birikiminin bu yeni biçimine uyarlı siyasal, yönetsel ve hukuki koşulları yaratmalı ve bunların uygulanırlığını da güvence altına almalıdır." Ve; "(General) Park Çung Hi ve haleflerince uygulanan ve Kore'de günlük yaşamın her alanında hissedilen bu yoğun baskı ortamı, periferi (çevre -bn.) ülkelerde uygulanan kapitalist kalkınma stratejisinin zorunlu bir ögesidir." (28)

Yoğunlaştırılmış siyasal baskı rejimlerinin, uzun vadede, darbelerin veya sıkıyönetimlerin yerini biçimsel parlamenter rejimlere bırakmasıyla sürdürülmesi mümkündür. Ki bu, burjuvazi bakımından bir tercih de olur. M. Chossudovski, Brezilyalı bir banka yöneticisiyle yaptığı röportajdan şunları aktarıyor: "Bizim Brezilya'da gereksindiğimiz, 'yumuşak bir Pinochet hükümeti'dir, bunun sivil olması tercih edilmeli, Fujimori'ninki gibi bir şey olmalı, askeri yönetim bir seçenek değildir."(29) Böylece, neoliberal programın kendine koşut biçimde yarattığı burjuva şiddet rejimi, uzun vadede, "istikrar" adına, yeni bir biçime bürünmekte ve yüzüne parlamenter maske takmaktadır. "Yapısal uyum, ekonomik yeniden yapılanma sürecini destekleyen sahte kurumları ve sahte bir parlamenter demokrasiyi destekliyor."(30) Bu eğilim, bir yandan burjuva demokrasininin biçimsel bazı kuramlarının (seçimler, çok partili rejim, parlamento vb.) yaygınlaşmasına götürürken, bir yandan da bu kuramların içinin aynı oranda boşalmasına yol açıyor. IMF'nin ekonominin yönetimini üstlendiği, ordunun ise emperyalistlerin güdümünde iç siyaseti yönlendirdiği 'yumuşak Pinochet hükümeti' modeli yeni sömürgelerde genelleşiyor. Emperyalist ülkelerde de biçimsel burjuva demokratik hak ve kuramların içinin giderek daha fazla boşaldığı paralel bir süreç yaşanıyor. Yüzyılın başından bugüne seslenen Lenin'e kulak kabartalım: "Emperyalizm, her yere, özgürlük değil, egemenlik götüren mali sermayenin ve tekellerin çağıdır. Bu eğilimin sonucu ise şöyle olmaktadır: siyasal rejim ne olursa olsun, her planda gericilik ve bu alanda mevcut uzlaşmaz karşıtlıkların aşırı ölçüde yoğunlaşması."(31)

İç Pazarın Dönüşümü

Yeni uluslararası işbölümünün kökünde, yeni sömürgelerdeki düşük ücret düzeyinin yattığını

görmüştük. Öyleyse, emperyalist dünya sistemi yeniden örgütlenirken, bu düşük ücret düzeyinin kurumlaştırılması ve sürekli kılınması gerekiyordu. Bu olgunun yansıması olarak, neoliberalizmin temel ayaklarından birisi de işgücü pazarına ilişkindir. İşgücü pazarında bir biçimde işçilerin lehine olan yasal-kurumsal düzenlemeler "hür teşebbüs" ve "girişimci ruh"u öldürmektedir ve bu pazara tam bir kuralsızlık hakim olmalıdır. Dünya pazarında kendilerine bir yer bulmak isteyen yeni sömürge burjuvazileri var güçleriyle "kendi" işçilerinin elindeki tüm kazanımlara saldırdılar. Bu ülkelere akmakta olan emperyalist sermaye de bu saldırıyı yönlendiren ve örgütleyen güç oldu. Böylece, hiçbir sosyal güvenceye sahip olmaksızın çalışan, iş günü 15-20 saati bulan, tatil hakkından yoksun ve tüm bunlara karşın olağanüstü düşük ücretler alan bir işçi tipi tüm yeni sömürgelerde işçi sınıfının geneline damgasını vurmaya başladı.

Serbest bölgeler, bu yeni çalışma koşullarını örgütlemek için yaygınca kullanılan bir araçtı. Sınırları içerisinde işçilerin tüm haklardan yoksun bırakıldığı bu üretim adacıkları, emperyalist sermayeye ve yeni sömürgelerdeki işbirlikçi burjuvaziye sınırsız sömürü olanakları sunuyordu. Grevin yasak olduğu, işten çıkarmanın ve işe almanın hiçbir kurala bağlı olmadığı, işçilerin adeta yarı-işsiz durumda yaşadıkları düşük ücretli sanayi alanları, '60'ların sonu ve '70'lerin başlarında yaygınlaşmaya başladı. Serbest bölgeler ve nitelikçe onlara denk düşen ihracat sanayii merkezleri, giderek dünya sanayi üretiminin önemli bir yüzdesini üstleneceklerdi. 1975 yılında, doğrudan dünya pazarına dönük üretim yapan fabrikalarda 725 bin işçi çalışıyordu. (Bunların 500 bin kadarı serbest bölgelerde.) (32) 1998'e gelindiğinde, yalnızca serbest bölgelerde çalışan işçi sayısı 27 milyona ulaşmıştı. (33)

Ancak, gelişmenin yönü, kuralsız çalışmanın serbest bölgelerin de dışına taşmasına; ve yeni sömürgelerin tümünden serbest bölgelere dönüşmesine doğruydü. Esnek çalışma, neoliberal toplum projesinin temel öğelerinden birisi olarak, bu eğilimin ifadesiydi. Çalışma yaşamında işçiler lehine kurumlaşmış tüm hakların ortadan kaldırılması ve sermaye lehine bir yeniden düzenleme anlamına gelen esnek çalışma, yeni tipte bir işgücü pazarı yaratıyordu.

Bu yeni işgücü pazarını belirleyen bazı özellikler şunlardır:

İş saatlerinin sınırsızca uzatılması ("esnetilmesi"): İşgünü uzadığı oranda, artı değer oranının da yükseldiği, genel olarak bilinen bir olgudur. Ama bunun yanı sıra, olağanüstü uzun iş saatleri, işçi sınıfını düşünsel bakımdan sefilleştirmekte, onun tüm yaşamını makine başına hapsedmektedir. Dolayısıyla uzun iş saatleri, aynı zamanda, işçi zihnini de fakirleştirerek, uysallığı ve itaati koşullamaktadır. Bu uzun iş saatlerinin işçi sınıfına maliyeti, kısalan yaşam süreleri, artan hastalıklar ve düşen ücretler olmaktadır. Çünkü ironik biçimde, kapitalizmde, çalışma saatleri ne kadar uzun, ve böylece işçinin yıpranması ne denli şiddetli olursa, ücretler de o kadar düşük olmaktadır. Bir işgücünün yıllık çalışma saatleri, '70'lerin ortalarında şöyleydi: F. Almanya: 1860, G. Kore: 2800, Malezya: 2288, Tunus: 2226, Ekvador: 2152.

Ergin Yıldızoğlu ise, daha güncel veriler aktarıyor: 1994 yılı itibarıyla, Seul, Bangkok, Hong Kong, Singapur gibi şehirlerde yıllık çalışma süresi 2000-2300 saat, ücretli izinler ise yılda 8-17 gün arasında değişirken; Kopenhag, Düsseldorf, Madrid, Frankfurt ve Londra'da bu rakamlar 1660-1880 saat ve 22-32 gün arasında değişmektedir.(34) Bir işçinin iki, ya da üç işçinin işini yapmaya zorlandığı bu sistem, sınıfın bir bölümünü aşırı-çalışmaya mahkum ederken, diğer bir bölümünü de işsizliğe mahkum ediyor. Yaygın işsizlik, hem işçileri uzun iş saatlerine mecbur etmenin bir aracı, hem de bu durumun beslediği bir sonuçtur.

İş güvencesinden yoksunluk, ya da "sayısal esneklik": İşler geçici ya da yarı-zamanlı, işten atılma ve alınma hali süreklidir. Böylece yeni uluslararası işbölümü, işçinin elinden, geleceğe dair güvenin ve evcil bir rahatın son kırıntılarını da koparıp almaktadır. Geniş bir işsizler ordusu, çalışanlarla yıprananların sürekli yer değiştirmesini olanaklı kılmakta, uzun çalışma saatleri sonucu hızla yıpranan işçilerin yerini yenileri almaktadır. İşten atma, burjuvazinin elinde her işçi isyanını bastırmada olağanüstü etkili bir silah haline gelmiştir.

Nitelikli işgücünün ucuzlatılması: Sermayenin işçi üzerindeki kontrolü, geçmişte, işin parçalanmasına dayanıyordu. Yapılan üretim ne denli çok sayıda parçaya ayrılır ve tek işçiye düşen iş ne kadar parçalanırsa, iş verimliliği ve sermayenin işçi üzerindeki denetimi de o oranda artar. İşçi niteliksizleştikçe sermayenin üretim süreci

üzerindeki denetim ve iktidarı da o denli artar. Ama işin parçalanmasında öyle bir noktaya gelinir ki, işçinin yaptığı iş o denli küçük ve anlamsız parçalara ayrılır ki; bunun işçide yarattığı yabancılaşma, zihinsel yozlaşma ve ruhsal sakatlanma iş verimliliğini düşürmeye başlar. Bu durumda sermaye, işbölümünün parçalanmışlığını kısmen sınırlandırmaya ve nitelikli işgücünü de ucuzlatmaya yönelir. Özellikle yeni sömürgelerdeki ücret düzeyinin düşüklüğü ve işsizliğin boyutu, nitelikli işgücünün de ucuzca alınıp-satılmasına, en düşük ücretlere mahkum edilmesine olanak sağlıyor. Ayrıca bu ülkelerdeki eğitim sisteminde mesleki eğitimin öne çıkartılması, meslek okulu mezunluğunun yaygınlaşması; ücretler hemen hemen aynı kalmakla birlikte, ortalama işçinin nitelik düzeyinin yükselmesine yol açıyor. G. Kore burjuvazisi "kendi" işçilerini emperyalistlere şöyle pazarlıyordu: "...Geniş çapta bir eğitim sistemi, ülkenin yüzde doksanının okur-yazar olmasını sağlamıştır. ... Kore insanı çalışkan, bireyci ve yükselme çabası içindedir. ... Teknik ve mesleki eğitim kuramlarının hızla yaygınlaştırılması sonucu, her meslekten usta işçiler bulma olanağı artmıştır."(35) Böylece eğitim sisteminin bürünmesi gereken yeni işlev saptanmış oluyor: Okur-yazar, çalışkan, bireyci, yükselme çabası içinde ve teknik bilgiye sahip uysal köleler yetiştirmek.

Üretimin uluslararasılaşması, beraberinde, dünya ölçeğinde bütünleşen bir işgücü pazarı yarattı. İkili bir işgücü pazarıdır bu: Bir yanda uğradığı yoksullaşmaya rağmen hâlâ belli bir ücret düzeyini koruyan Batı Avrupa-ABD-Japonya işgücü, öbür yanda ise sefaletin, yoğun işsizliğin ve derin cehaletin kısılcığında, en ucuz işlere dahi razı gelen yeni sömürge işgücü. Böylece dünya işgücü pazarı, bir yandan bütünleşirken, diğer yandan da kendi içinde iki alt klasmana, iki 'lig'e ayrılmaktadır. 1994'te, bir saatlik emek maliyeti, Almanya'da 25, ABD'de 16, G. Kore'de 5, Meksika'da 2.4, Polonya'da 1.4, Çin ve Hindistan'da ise 0.5 dolardır.(36) Neoliberal iktisadın, "kaynakların rasyonel kullanımına götüreceği teziyle formüle ettiği ve aslında diğer örneklerdeki gibi proletaryanın aşırı yoksulluğuna götüren bu yeni işgücü piyasasının işleyişine dair şu kısa veriler bir fikir verecektir. Bunlar, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) anlaşmasının beş yılda yol açtığı sonuçlardır(37):

*Meksika'da saatlik işçi ücretleri: 1.21 dolar. ABD'de imalat sektöründe saat ücreti: 17.7 dolar.

*Meksika'da asgari ücret: Günlük 3.4 dolar. ABD'de ortalama ücret: Saatlik 5.15 dolar.

*1978'den bu yana General Motors'un Meksika'da açtığı fabrika sayısı: Minimum 50.

*NAFTA başladığında Maquiladora sanayi bölgesinde çalışan işçi sayısı: 546 bin 433. 1998 Nisan ayında Maquiladora'da çalışan işçi sayısı: 983 bin 272.

*NAFTA sonucu işinden olan ABD'li sayısı: 395 bin

*Yasal asgari ücretten daha az kazanan Meksikalı sayısı: 1993'te 6 milyon 186 bin 938, 1997'de 7 milyon 771 bin 600

*Meksika sınırındaki ABD kentlerinde işsizlik oranı: 1993'te yüzde 10.4, 1998'de yüzde 13.5

Emperyalist ülkelerin işçi sınıfı, yaygın, kitlesel ve kronik bir işsizlikle boğuşmakta(38) ; sanayi üretiminin büyük oranda yeni sömürgelere taşınmasıyla birlikte, artık daha ziyade hizmet sektöründe yoğunlaşmaktadır. Hizmet sektörünün düzensiz, geçici, yarı-zamanlı işleriyle birlikte, geçmişe oranla çok düşük bir ücret düzeyinde yaşamaktadır. İş güvencesine ve türlü sosyal güvencelere sahip, büyük sanayide çalışan işçi tipi giderek önemsizleşmektedir. Çeşitli emperyalist ülkelerin burjuvazileri de yüksek teknolojik yatırımları çekmek ve ağır sanayinin ürünlerini daha ucuza mal etmek için birbirleriyle rekabet içindedir; ve bu rekabetin yansıması olarak esnek çalışma, sosyal hakların gaspı, ücretlerin düşürülmesi vb. saldırılarla işçi sınıfına yöneliyorlar. Bu ülkelerdeki ücret düzeyi yeni sömürgelere nazaran görece yüksek kalmakla birlikte, sürekli düşmektedir.

Yeni sömürge ülkelerin proletaryası ise aşırı yoksulluk koşullarına mahkum edilmiştir; ve sistem bu koşulların sürekli daha da kötüleşmesi üzerine kuruludur.(39) "Kendi" proletaryasını en fazla sömüren, en düşük ücretleri ve en kötü çalışma koşullarını kabul ettiren burjuvazi, en fazla yabancı yatırımı çekiyor ve dünya pazarına en ucuz ürünle çıkmış oluyor.

Yaygın bir işsizlik, düşük maliyetlerin ön koşuldur. Tarımdaki kapitalistleşme tarafından kırdan koparılp şehirlere yaşam savaşı veren

yığınlar, daha düşük ücretlerle çalışmaya hazır bir yedek sanayi ordusu oluşturuyorlar. İşçilerin sürekli işten atılıp, geri alınmaları, onları en düşük ücretlere razı ediyor. Burjuva devlet aygıtı da işçilerin tepesinden sopasını hiç eksik etmeyerek, bu sistemin siyasi güvencesini oluşturuyor. "Tek tek gelişmekte olan ülkelerdeki ulusal ücret düzeyleri, tek başına ulusal emek piyasasının yapısına değil, aynı zamanda rakip ucuz-emek merkezlerinde geçerli olan ücret düzeyine de bağlıdır."(40) Dolayısıyla, bir ülkede ücretlerin sefalet koşullarında olması yetmiyor. Aynı 'lig'deki diğer ülkelerde ücretler daha da düşükse, o ülkenin burjuvazisi dünya pazarında yine dezavantajlı duruma düşüyor. Böylece her iki 'lig'deki burjuvalar, ama özellikle de yeni sömürge burjuvazileri, ücretleri düşürmek, çalışma koşullarını kötüleştirmek için birbirleriyle bitmek bilmez bir rekabete giriyorlar. Bu rekabet savaşının üzerinde cereyan ettiği savaş meydanı ise dünya proletaryası oluyor.(41)

Tarım Programı Ve Doğa Katliamı

Neoliberalizmin tarım programı, küçük köylü tarımının yıkımı ve toprağın merkezileştirilmesi üzerine kuruludur. Bu program, uygulandığı tüm ülkelerde, küçük köylülüğün binlercesinin sefaletten dolayı ölmesine, sağ kalanların ise yığınlar halinde şehirlere göçüne yol açmıştır. Şehirlere göç eden bu yığınlarca emekçi, düşük ücretli üretim için güçlü bir dayanak oluşturmuştur. Her yeni göç akımı, ücretlerin düzeyinin bir derece daha aşağıya çekilmesini sağlamıştır. Bu yeni, taze ve yıpranmamış işgüçleri, sanayi mekanizmasının içine çekilmiş ve adeta karın tokluğuna çalışacakları bir hayata adımlarını atmışlardır. Bazı örnekler üzerinden neoliberal tarım politikasını inceleyelim.

Güney Kore. Burjuvazinin 'düşük ücret' hedefine varmasının bir aracı da tarım ürünlerinin fiyatını düşürmekti. Çünkü temel besin maddelerinin fiyatları düştükçe, işçinin hayatta kalmasının maliyeti de düşer ve böylece ücretler de daha aşağı çekilebilir. ABD tahıl fazlası, "gıda yardımı" adı altında iç pazara pompalandı. Böylece küçük köylülük borçlarını ödeyemez duruma gelirken, besin fiyatları da ucuzluyordu. Yerli tahıl fiyatları endeksi 1956'da 100'den, 1959'da 73.3'e düştü.(42)

Bir tarım ülkesi olan G. Kore, sanayileştikçe, tarımda kendine yeterlik düzeyi düştü. Tarım-

daki durgunluk ve ucuz ithal tarım ürünlerinin rekabeti küçük tarımda bir yıkıma yol açarken, pirinç ve tahılda kendine yeterlik düzeyi 1961'den 1973'e yüzde 92'den yüzde 68.6'ya düştü, 1978'de hala yüzde 68'di. Bir yandan girdi fiyatlarının patlaklanması, diğer yandan da ürün fiyatlarının ucuzlaması, yoğun bir iç göçe yol açtı: 1955'te G. Kore nüfusunun yüzde 75.5'i kırdan yaşıyordu; 1975'te bu oran yüzde 51.5'e düşmüştü. Tarımsal üretimin Gayrı Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payı 1955'te yüzde 61.9'dan, 1975'te yüzde 37.3'e düştü.

Bir yandan geleneksel tarım gerilerken, diğer yandan, ginseng ve ham ipek üretimi gibi ihracata yönelik tarım giderek artıyordu. Devletin hedefi, büyük ölçekli tarım için gerekli olan toprak yoğunlaşmasını yaratmaktı. Tedricen de olsa, kentlerdeki sanayi ve finans burjuvazisinin gelişimiyle böyle bir yoğunlaşma yaratıldı. Kyunghyang Shinmun gazetesi, 27 Haziran 1972'de şöyle yazıyordu: "İki hektardan büyük tarımsal arazi sahiplerinin yüzde 65'i kentli kapitalistlerdir."(43)

Somali: Üst üste yaşanan kuraklıklara rağmen, 1970'lere kadar Somali'de gıda sıkıntısı yaşanmadı. Somali, kendine yeterli bir tarım ülkesiydi. '80'li yıllarda, IMF yapısal uyum programıyla birlikte, ülke kıtlıkla ve açlıktan ölümlerle tanıştı. Haziran 1981'de yapılan devalüasyonun ardından, tarımsal girdi fiyatları (gübre, vb.) yükseldi, hayvan ilaçlarının fiyatları arttı. Göçebe çobanlara verilen bedava veterinerlik hizmeti özelleştirildi. Diğer yandan, ABD tahıl fazlası ve AB hayvancılık fazlası Somali iç pazarına "gıda yardımı" adı altında akıtılmaya başlandı. Emperyalistlerin yaptığı "gıda yardımı", aslında bu ucuz ürünlerle tarım ürünleri fiyatını düşürmek ve artan maliyetler ile ucuzlayan fiyatlar arasında sıkışan Somali küçük köylüsünü yıkma amacını taşıyordu. 1975-'89 arasında, tarım için yapılan devlet harcamaları yüzde 85 oranında düşürüldü; sağlık harcamaları da yüzde 78 azaltıldı. Bu süreçte küçük köylü yıkıma uğradı, en verimli topraklar, bürokrat-subay-tüccar takımının elinde merkezileşti. IMF, bu verimli arazilerde ihracat için tarımı (meyve, sebze, pamuk, yağlı tohum) teşvik etti. Böylece IMF, göçebe çobanlarla küçük çiftçiler arasındaki basit meta değişimine dayanan kırsal Somali ekonomisine bir "kapitalizm aşısı" yapıyordu: Bu aşının sonuçları kısa sürede görüldü. Somali,

dünyada açlıktan ölümlerin timsali oldu; dış gıda yardımına bağımlı bir ülke konumuna gelmişti artık. Üstelik bu yardımların büyük bölümü de egemen sınıflarca gasp ediliyordu. Bu durumun ülkede toplumsal öfke ve kabarmaya götürdüğünü, emperyalist NATO'nun ise IMF programının tamamlayıcısı olarak ülkeyi işgal ettiğini sanırız hatırlamayan yoktur.(44)

Bangladeş: Ağustos 1975'te yönetimi eline alan ABD güdümlü askeri darbe ve darbenin ardından kurulan General Ziya-ur Rahman başkanlığındaki "istikrarlı siyasal geçiş" hükümeti, IMF programının uygulayıcısı oldu. 1990'a kadar süren cunta boyunca, Dünya Bankası nezdinde kurulan "yardım komisyonu", ekonominin iplerini elinde tutuyordu. IMF programıyla birlikte; tarıma verilen teşvikler kaldırıldı. Küçük çiftçilerin kullandığı ucuz krediler kaldırıldı. IMF, ülkedeki hint keneviri sanayiinin üçte birinin kapatılmasını ve 35 bin işçinin işten atılmasını buyurdu: Hint keneviri ekimi yapan 3 milyon köylü için bir yıkımdı bu. Tahıl piyasası kural-sızlaştırıldı ve ABD tahıl fazlası "gıda yardımı" olarak iç pazara sürüldü. Sonuç, diğer ülkelerdeki gibi, küçük köylünün iflası, arazilerin büyük toprak sahiplerinin ellerinde toplanması ve mülksüzleşen köylülerin bir kısmının şehirlere göç etmesi oldu. Kentlere yönelen bu yoğun işgücü göçü, ucuz işgücüne dayalı konfeksiyon sanayiinin sosyal temeli oldu. Toprağını yitiren köylülerin bir diğer kısmı, sel tehdidi altındaki verimsiz topraklara göç edip, burada yaşamaya çalıştılar. 1991'deki büyük sel baskını bu nedenle büyük can kaybına neden oldu: Tümü emekçi sınıflardan 140 bin ölü!(45)

Tüm bunları toparlarsak: Neoliberal program, yeni sömürge ülkelerin tarımında da kapitalist ilişkilerin derinlemesine nüfuz etmesini, köylülüğün sınıfsal ayrışmasının hızlanmasını ve giderek kırsal insansızlaşmasını öngörüyor. Kırsal sınıfsal ayrışmayı, küçük köylülüğün mülksüzleşmesini ve yıkıma uğramasını geciktiren, bu süreci görece yumuşatan devlet desteği, sübvansiyonlar vb. kaldırılmaktadır. Emperyalist ülkelerin geçen yüzyıllarda yaşamış olduğu bu süreç, şimdi neoliberal program aracılığıyla keskin biçimde hızlandırılarak yeni sömürgelere yaşıtılıyor. Tarım emekçileri yığınlar halinde kırsal kente sürülmektedir. Nüfusun yapısındaki büyük dönüşüm ve kentlere yığılan işgüçleri, düşük maliyete dayalı sanayinin gelişmesi için bir

sosyal taban olmaktadır. Diğer yandan ise, toprağın merkezileşmesiyle birlikte, ülkedeki tarım üretimini dünya kapitalist tarım üretimine bağlayacak olan, ihracata yönelik tarım olanaklı hale gelmektedir. Az sayıda toprak sahibinde yoğunlaşan büyük topraklar, makinalı, büyük ölçekli tarımı mümkün kılmakta; tarımsal üretim de dünya ölçeğinde bütünleşmektedir. Artık tarım üretiminde de kıstas, ülkenin kendini beslemesi değil, dünya pazarına yönelik üretimdir. Geleneksel tarımın gerilemesi ile, ihracata yönelik tarımdaki yoğunlaşma el ele yürüyor: "Senegal'de meyve plantasyonları tahıl üretimini; Bangladeş'te tatlı su karidesi üretimi pirinç tarımını; Mozambik'te pamuk, yerli küçük köylü ünitelerini yıktı."(46) Böylelikle, eskinin tarım ülkeleri, kendini beslemek için ABD gıda yardımına muhtaç hale getirilmektedir. İnsanların açlıktan öldüğü ülkelerde, Avrupalı beyefendilerin damak zevkine uygun tarım ürünlerinin üretiminde patlama yaşanabilmektedir örneğin.(47)

Diğer yandan; "kapitalist tarımdaki her gelişme, yalnız emekçiyi soyma sanatında değil, toprağı soyma sanatında da bir ilerlemedir"(48) ve kapitalizm, emekçiyi ve toprağı kurutarak, kendi damarlarını kanla doldurur. Bir yandan tarımdaki tekelleşmenin ve tek-tipli/monokültür tarımın (yukarıda sayılan ihracat ürünlerine bkz.) toprağın özünü kurutması ve fakirleştirilmesi; diğer yandan ise kapitalist sanayinin sınır tanımaz bir pervasızlıkla doğaya zehir saçması, dünyayı hızla yaşanılır olmaktan çıkarmaktadır. Yeni uluslararası işbölümünün bağımlı ülkelere biçtiği misyonun bir yüzü de çevreye ilişkindir. Emperyalistler, kendi ülkelerinde sıkı bir çevre koruma mevzuatı uyguluyorlar ve bu, kuşkusuz sermayeye bir dizi ek yükümlülük getiriyor; arıtma tesisleri, vb. Öyleyse yeni sömürgeler, "rekabet gücü" adına, çevre maliyetlerini sifira indirmeli, bu topraklar sınırsız doğa talanına sunulmalıdır. Çevre maliyetleri ne denli düşük, dolayısıyla, doğanın talanı ne denli olanaklı olursa, o ülke de o oranda yabancı sermaye yatırımı çekmekte ve o ülkenin burjuvazisi o oranda ucuza üretmektedir. Sonuçlar trajiktir: G. Kore'nin dillere destan 'kalkınma' süreci, daha 30 yıl öncesinde dahi, korkunç bir doğa katliamına yol açmıştı: "1970 yılında Seul il sınırları içinde kimyasal toz miktarı 38 ton ve şehir merkezinde 67.7 ton idi. (Sağlık sınırı kilometre kare başına 6.5 tondur). Seul'ün içme suyu kaynağı olan Han ırmağındaki kirlenme oranı 1970'de sağlık

sınırını yüzde 400 ila 800 arasında değişen ölçüde aşmış durumda. Ekim/Kasım 1975 tarihli Dong A İl-Bo gazetesinde İnçon sanayi bölgesiyle ilgili bir araştırmada şöyle deniliyordu: "Deniz sessizce ölmek te. Civardaki bir adada morina balıkları ölmeye başlamıştır. Denize akıtılan petrol ve kirli sular yüzünden, balık cinsleri doğal özelliklerini kaybetmektedir. Hükümet bile sadece bu bölgede çevre kirliliğine yol açan tam 718 fabrika bulunduğunu saptamıştır'. Özellikle Japonya, çevreye çok miktarda zararlı kimyasal atık yayan fabrikalarını Güney Kore'ye naklederek, çevre korumasına yönelik yasaların yokluğundan faydalanıyor. Aynı fabrikalar Japonya'daki çevre koruma yasalarına göre yasadışı sayılıyor."(49) Bugün de dünyanın havası en kirli 7 kentinden 5'i Güneydoğu Asya'dadır.

İnsanlık, "küreselleşme"yle birlikte, içme suyu kıtlığıyla tanıştı. Dünya içme suyu stokları, 1970'lerdeki düzeyinin yüzde 30'una kadar geriledi. Dünya nüfusunun yüzde 40'ını oluşturan 88 ülkede sürekli içme suyu sıkıntısı çekiliyor. Birçok ülkenin gecekondu bölgelerinde su, vesikayla satılmaktadır. Dünyada her gün 1762 çocuk, temiz su içemediği için ölüyor.(50) Bolivya, temiz içme suyu kıtlığını en yoğun yaşayan ülkelerden birisidir ve 2000 yılında Bolivya halkının su zamlarına karşı ayaklanmasının altında yatan etken de budur. Doğanın insana gani gani sunduğu içme suyu kaynakları, ya kapitalist sanayinin sınır tanımaz kar hırsıyla kirleniyor, ya da su tekelleri (Danone vb.) tarafından satın alınıyor.

Afrika'da, dış borç ödemeleri için yılda 4 milyon metreküp ağaç kesiliyor.(51)

Dev ormanların dış borç karşılığında satılması; ırmakların, göllerin ve denizlerin sanayi atıklarıyla doldurulması; neo liberalizmle önü açılan doğa katliamının güncel yansımalarıdır. Ergene Nehri'nin, Porsuk Çayı'nın, İzmir ve Kocaeli Körfezlerinin, Karadeniz kıyılarının durumu, Bergama'yı bekleyen gelecek, yeni uluslararası işbölümünden bağımlı ülkelerin payına düşenlerin çarpıcı görünümüdür aslında.(52)

Mali Serbestleşme Ve Borsa

1970'lerden bu yana dünya, üretken güçlerdeki muazzam bir atılıma tanık oluyor. Yeni teknolojiler devreye giriyor, üretimin yoğunlaşması görülmedik bir düzeye ulaşıyor. İnsanlık, belki

de tarihinde hiç rastlamadığı bir kaynak bolluğu içinde yüzüyor. Ancak kapitalist üretim ilişkileri, bu kaynak bolluğunun yanı sıra ve onunla birlikte derin bir yoksulluğa, yüz milyonların açlık içinde kıvrınmasına da yol açıyor. Dünya nüfusunun en tepesindeki burjuva elitin ellerinde toplanan başdöndürücü miktarlarda sermaye, iletişimdeki yeni gelişmelerle birlikte, kendisine akacak yeni bir kanal bulmuş görünüyor: Mali spekülasyon ve borsa.

Üretimin uluslararasılaşmasına paralel olarak, mali piyasa da uluslararası bir kimlik kazandı. Kapitalist dünyanın eski geleneksel borsalarına (New York, Londra, Tokyo, vb.) son yirmi yıl içinde onlarca yeni borsa eklendi. Yeni uluslararası işbölümüne eklenen bağımlı ülkelerde birbiri ardına borsalar kuruldu. (90'lı yıllar boyunca bu kapsamdaki ülkelere 70 yeni borsa açıldı; ki bunların 50'si 1990-'94 arasında kuruldu. Bu ülkelere net sermaye akımı, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından bu yana 15 kat arttı. Baring Securities adlı bir finans şirketine göre: "gelişmekte olan piyasalar"da, yabancıların elindeki kağıtların değeri, 1986'da 2.1 milyar dolardan, 1993'te 200 milyar dolara ulaştı.(53) Neoliberal programların tekellerin elinde yoğunlaştığı, üretimdeki yoğunlaşma ve teknolojik atılımlarla birlikte devasa boyutlara ulaşan bir para-sermaye miktarı, 'global' bir mali piyasa içinde hızlı biçimde hareket ediyor. En yüksek kârı vaat eden piyasada kısa süre konaklıyor; kârı tehlikeye düştüğünde ise aynı hızla bu ülkeyi terkedip, borsa çöküşlerine vb. neden oluyor. Bilgisayar ve elektronik alanındaki gelişmeler, paranın bir elektronik veri olarak saniyelik yolculuklarla dünyanın bir ucundan diğerine uçmasını sağlıyor. Bugünkü dünya iktisadi sistemi, milyarlarca doları diyelim salı günü Tayland borsasına, çarşamba oradan aniden çekip ABD hazine bonolarına, perşembe ise birden yükseliveren Belçika repo piyasasına yatırmayı olanaklı kılıyor. Bu temelde, sistem, hiçbir üretken faaliyetle uğraşmadan, salt bir-iki bilgisayar işlemiyle milyarlarca dolarlık gelir elde etmeyi olanaklı kılıyor. Dünya finans piyasalarındaki günlük değişim; 1986'da 290 milyar dolardan, 1990'da 700 milyar dolara çıktı, 1994'te ise, 1 trilyon doları aşkın bir meblağa ulaşmıştı. Döviz alım-satımı; 1995'te, günde 1.3 trilyon dolar, yılda 325 trilyon dolar idi. Ki bu rakam, dünya toplam gelirlerinin 10 katına denk geliyor! Kuşkusuz, ortada gerçekten böyle bir

para yok. Paranın hayali alınıyor-satılıyor-sonra tekrar alınıyor ve tüm bu işlemler sırasında kimse eli nakit paraya değmiyor. Mali piyasaların cirosunu bu kadar kabarıklaştıran bu. Yoksa, dünya merkez bankalarının toplam rezervinin (600 milyar dolar) neredeyse iki katı bir paranın her gün el değiştirmesi olanaklı olmazdı...(54)

Spekülasyon ve borsa çılgınlığı, kapitalist dünyayı sarmış durumda. Aşağıdaki çizelge bunu ifade ediyor:

Tahvil ve hisse senedi piyasalarındaki işlem hacminin GSMH'ya oranı(55) (Tablo 2):

TABLO 2		
Ülke	1980	1990
ABD	9	93
Almanya	8	85
Japonya	7	119
İngiltere	386*	690
*1985 verisi		

Toplam spekülasyon faaliyetlerinin yalnızca bir bölümünü ifade eden tahvil ve hisse senedi işlemleri, emperyalist ülkelerin ekonomilerine denk ya da onu aşan büyüklüğe ulaşmış durumda. Bu devasa büyüklükte para-sermayeyi bir mıknaş gibi kendine çeken; yüksek kâr oranıdır. Borsada yeni bir değer üretilmez. Bir oyuncunun diğer oyuncuların cebindekileri almaya çalıştığı bir alandır bu. Sonuçta ortada dönen para aynı kalır, ama bu paranın bölüşümü değişir. Her kapitalist, elindeki artı değer dilimini kullanarak, başkalarının artı değerinden parça koparmaya çalışır. Borsa vurgununun vaat ettiği kâr oranı, sanayi yatırımdan elde edilecek orandan yüksek ise, tüm risklerine karşın, sermaye bu alana hücum eder -ki pratikte de böyle oluyor. Teknolojik gelişme sonucunda, imalat sanayiinde kâr oranı düşüyor; sanayi yatırımları cazip olmaktan çıkıyor. Bu durum, tekellerin elinde biriken sermaye fazlasının yüksek kâr ihtimali olan borsaya akmasını getiriyor. Mali piyasanın uluslararasılaşmasıyla birlikte, sınai üretimde elde edilen artı değer, dünya burjuvazisinin çeşitli bölükleri arasında yeniden bölüşüldüğü global bir kumarhane oluşmuştur. Bu alandaki sermayenin sahibi, "rantiyeler" adında kimliği bulanık kişiler değil; finans, sanayi ve ticaret sermayedarlarıdır; büyük sanayinin ve banka tekellerinin başını çektiği dünya burjuvazisidir. Burjuvazi içinde kuşkusuz ki, ön planda olan

banka ve finans tekelleridir. Bunlar borsa ve benzeri spekülatif işlemler üzerinde tam bir hükümlerlik kurmuş durumdadır. Dünyanın en büyük 10 mali kuruluşunun toplam aktifleri, 1997 sonunda 4 trilyon 853 milyar dolar idi.(56) Yerkürenin dört bir yanına dağılmış milyarlarca para damlacığını her gün borsalara taşıyan 'küçük yatırımcı'lar ve ellerindeki sermayeyi, başka kapitalistlerden artı değer çalmak için kullanmak isteyen burjuvalar, mali piyasalarda buluşmakta ve yoğunlaşan bu para-sermaye finans sermayesinin gücüne güç katmaktadır.

Uluslararası ticaretteki artış da mali sermayeyi besleyen bir diğer faktör oluyor. Büyük çaplı ithalat ve ihracatı finanse eden dünya banka tekelleri ve uluslararası tüccarlar, sanayide üretilen artı değerden aslan payını alıyorlar. M. Chossudovsky'nin aktardığı bazı verilere bakalım. 1990'ların başında, kahvenin, çiftlik çıkışı 0.25 ila 0.5 dolar; dünya piyasası fiyatı 1 dolar, nihai perakende satışı ise 10 dolar idi (K. Amerika perakende piyasasında.) Bir diğer örnek: 1992 fiyatlarıyla, Bangladeş'te imal edilen bir düzine gömleğin fabrika satış fiyatı 36 ila 40 dolar (FOB). Aynı gömleğin ABD piyasasındaki satış fiyatı; tane 22 dolar, bir düzine gömlek ise 266 dolar.(57) Aradaki 226 dolarlık farkı kim almaktadır?

a) Gerçek dolaşım maliyetleri (depolama, nakliye vb.) b) Uluslararası dağıtımcılar, tüccarlar. c) Gümrük vergileri ve diğer vergiler. Bunlara bir kalem de biz ekleyelim: d) Uluslararası ticareti finanse eden bankacılık tekelleri ve uluslararası kreditörler. Chossudovsky'nin hesaplamasına göre; bu ticaretten aslan payını yüzde 71.8'le "brüt ticari kâr"a el koyanlar almaktadır. Yanı sıra, emperyalist devlet de vergiler aracılığıyla artı değerden payını almaktadır. M. Chossudovsky, bu durumu bir ironiyle, "ithalata dayalı büyüme" olarak adlandırıyor.(58) Bangladeş'li kapitalist, işçilerinin gece-gündüz canını çıkararak elde ettiği muazzam artı değeri bankalara feda ediyor. "Metanın fiyatının bir kısmı, emeğin fiyatını içerir. Emeğin fiyatında karşılığı ödenmeyen kısmın (yani artı değer, bn.) metanın fiyatında hesaba katılması gerekmez. Bu kısım alıcıya hediye edilebilir. Rekabetin yol açtığı ilk adım budur. Rekabetin attırdığı ikinci adım, işgününün uzatılmasıyla yaratılan anormal artı değer, hiç olmazsa bir kısmının metanın satış fiyatının dışında tutulmasıdır. Bu şekil-

de, metanın anormal derecede düşük satış fiyatı önceleri ara sıra görülür ve zamanla bu, yerleşik hale gelir, bundan böyle bu fiyat, fazla emek zamanının karşılığı olan acınacak derecede düşük bir ücretin değişmeyen temeli olur."(59) Olağanüstü ağır sömürü koşullarıyla elde edilen büyük artı değer kitlesi, yeni sömürge burjuvalarına çok düşük fiyatlarla dünya pazarına çıkma olanağı sunarken, fiyat düşürmek için "alıcıya hediye edilen" artı değer kitlesi de uluslararası tüccarların ve dünya finans tekellerinin kasasına akmaktadır. Böylece bu üretim dışı unsurlar, yeni sömürgelerdeki aşırı sömürünün kaymağını zahmetsizce yemektedir. Sermayenin uluslararasılaşmasıyla birlikte, mali sermaye, tüm dünyadaki sınai, ticari, tarımsal vb. faaliyeti haraca kesen dev bir haydutlar çetesine dönüşmüştür.

Finansal yağmanın bir boyutu da dünya borç piyasası ve burada dönen muazzam kredi hacmidir.(60) Dipnota aldığımız çizelgeden de görülebilecek iki olguya değinelim: Birincisi, dünya kredi piyasasının hacmi, sermayenin uluslararasılaşmasıyla birlikte muazzam ölçüde artmıştır. Bu, aynı zamanda, toplam global artı değerden bankaların faiz biçiminde sızdırdığı dilimin de büyüdüğü anlamına gelir. Zira, örneğin, dış kredi ödemeleri 7 büyük ABD bankasının kârlarının 1970'de yüzde 22'sini oluşturuyordu; 1982'de ise yüzde 60'ını.(61) İkincisi; yoğun dış borç ilişkisi, çizelgeye konu edilen ülkeler bakımından, sanayi üretiminin finansmanı için vazgeçilmez hale gelmiştir. Ki, bu durum sadece bu on ülke için değil, başta ABD olmak üzere kapitalist dünya ekonomisinin tüm bileşenleri için geçerli. (ABD 1 trilyon doları aşan borcuyla dünyanın en borçlu ülkesidir. ABD'de şirketlerin toplam varlıklarının finansmanında borçların payı 1980'lerin başında yüzde 37 iken, 1990'a gelindiğinde yüzde 45'e yükselmişti. ABD şirketlerinin gayri-safî kârının giderek daha büyük bir bölümü faiz ödemelerine gidiyor -1979'da yüzde 24, 1988'de yüzde 31-). Gelişen teknoloji, üretim araçları maliyetlerini akıl almaz düzeylere çekmiştir: Artık yoğun kredi kullanımı olmaksızın sanayi üretimi finanse edilemiyor. Geniş ölçekli uluslararası ticaretin de, krediler olmaksızın finanse edilemediğini belirtmiştik.

Böylece görüyoruz ki; üretim yoğunlaştıkça, üretici güçler geliştikçe, ürünlerin giderek daha büyük bir dilimine üretimle hiç ilişkisi olmayan

asalaklar el koyuyor. İnsanlığın evrensel üretici güçleri ne ölçüde ileriye doğru atılırlarsa, o denli büyük bir kaynak üretken faaliyetten tamamen koparak spekülasyona yöneliyor. Böylece kapitalist özel mülkiyet ilişkileri altında, üretken faaliyetteki her atılımın, üretim-dışı asalak sektörü misliyle büyüttüğü, böylece de üretime akabilecek devasa kaynakların sistemli biçimde üretimin dışına çekildiği bir noktaya gelinmiş oluyor. Böylelikle, kapitalist mülkiyetin ve onun bağrından fıskıran kar hırsının, üretici güçlerin gelişmesini sürekli biçimde sabote ettiği bir sistem kurgusuyla karşılaşılıyor: Kapitalist çürümenin son noktasına doğru hızla gerilen çelişkiler duruyor karşımızda. Mali serbestleşme, bu çelişkileri ketleyen tüm bariyerleri bir kenara süpürmüştür. Kapitalist ilişkilerin insanlığın üretici güçlerinin gelişimine çektikleri kalın sınır çıplak gözle görülür haldedir artık. Burjuva yazını dahi, rantıye faaliyetinden rahatsızlığını açıkça ifade etmekten çekinmiyor, ama kuşkusuz çelişkinin özünü gizleyerek. Bir BM raporu şöyle diyor: "Her yerde finans sanayinin, rantiyeler de yatırımcıların önüne geçmiştir. (...) Var olan men kul değerlerin el değiştirmesi, yatırım yoluyla servet yaratılmasına göre, çok daha kazançlı bir faali yet haline gelmiştir."(62) Burjuva yazın açısından bunun aksi mümkündür: Çokuluslu şirketlerin denetimi, borsa hareketlerine vergiler vb. rantıye faaliyetini geriletecektir. Oysa sistemin kendi gelişiminin doğurduğu ve aksi yöne saptırılmaz bir hareket sözkonusudur: Artık özel mülkiyet ile çürüme, birbirine ayrılmazcasına yapışmış ikiz kardeşler gibidir.

Neoliberalizm Ve Dünya Sistemi

"Burjuvazi, üretim araçlarını, ve böylelikle üretim ilişkilerini ve onlarla birlikte toplumsal ilişkilerin tümünü sürekli devrimcileştirmeksizin var olamaz. (...) Üretimin sürekli alt-üst oluşu, bütün toplumsal koşullardaki kesintisiz sarsıntı,

sonu gelmez belirsizlik ve hareketlilik, burjuva çağını bütün öncekilerden ayırt eder. Bütün sabit, donmuş ilişkiler, beraberinde getirdikleri eski ve saygıdeğer önyargılar ve görüşlerle birlikte çözüyorlar, bütün yeni oluşmuş olanlar kemikleşme den eskiyorlar. Yerleşmiş olan ne varsa eriyip gidiyor, kutsal olan ne varsa lanetleniyor, ve insan, kendi toplumsal durumlarına ve karşılıklı ilişkilerine sonunda ayık kafa ile bakmak zorunda kalıyor."(63)

Emperyalist dünya sistemi, büyük bir yapısal dönüşüm geçirerek, 1974-75 kriziyle açığa vuran derin bunalımını aşmayı başardı. Tam da bu başarıdır ki, onun yeni bunalımının kapısını araladı. Emperyalist dünya sisteminin aldığı yeni biçim, daha "kemikleşmeden eskidi". Neoliberal program, kapitalizmin kör kanunlarını kısmen törpüleyen, yıkıcı etkilerini ödünleyen sosyal devleti, ulusal himayeciliği, iş güvencesini vb. tasfiye ederek, sermaye birikimini bir üst düzeye sıçrattı. Ama tam da bunu yaparak, aynı zamanda kapitalizmin çelişkilerinin en çıplak ve yakıcı biçimde ortaya serilmesine yol açtı. Doğu Asya 1997 kriziyle dünyaya saçılan manzaralar, kapitalizmin insanlığa bunca teknolojik gelişmenin ardından 1800'ler İngiltere'sinden bir gram daha iyi yaşam koşulları sunamadığını tüm dünyaya ilan etti. İşte, üretkenlikteki tüm büyük sıçramalara karşın, dünya gelirinin dağılımı(64): Tablo 3

Dünya nüfusunun yüzde 78'inin, dünya gelirinin yüzde 17'sini paylaştığı; nüfusun yüzde 15'inin ise gelirin yüzde 78'ini aldığı bir sistem bu! Ve kuşkusuz ki gerçek tablo bundan çok daha vahimdir ve tek tek ülkelerin gelir dağılımı incelendiğinde açığa çıkabilir. Türkiye'ye ilişkin güncel bir tabloyu vermekle yetinelim. Yukarıdaki satırlarda Şili ve ABD'ye ilişkin aktardığımız dağılım verileriyle birlikte bu tablo bizi doğru sonuca götürecektir(65): Tablo 4

Ülke	Nüfus (milyon)	Dünya nüfusu-na oranı (yüzde)	Toplam gelir (Milyar dolar)	Dünya gelirine oranı (yüzde)
3. Dünya (toplam)	4.296,7	78,1	4.088,6	17,1
D. Avrupa ve Eski SSCB	392,3	7,1	1.045,5	4,4
Zengin ülkeler (toplam)	812,4	14,8	18.758,3	78,5
Afrika (Aşağı Sahra)	599,0	10,9	311,5	1,3
Güney Asya	1.194,4	21,7	370,3	1,5

TABLO 4		
Sosyal grup	Nüfus içindeki payı (yüzde)	Gelirden aldığı pay (yüzde)
Süper zengin (ayda 7.5 milyar)	1	16.6
Yüksek gelirli (ayda 1-2.1 milyar)	5	16.1
Üst-orta (501-999 milyon)	16	25.6
Alt-orta (200-500 milyon)	48	32.5
Düşük gelir (200 milyon ve altı)	30	9.2

Eğer kapitalizmin daha çıplak işlediği İstanbul'a bakacak olursak; yüzde 1'lik grup, ayda ortalama 27.5 milyarlık gelire sahiptir ve gelirin yüzde 29'una el koymaktadır.

Böylece tablo tamamlanmış oluyor: Emperyalistlerin dünya gelirinin büyük bir yüzdesine el koyduğu, yeni sömürgelere düşen küçük meblağın ise, bu ülkelerin burjuvazileri tarafından yağmalandığı; emperyalist ülkelerdeki işçi ve emekçilerin yoksulluğu, yeni sömürgelerdeki sınıf kardeşlerinin ise aşırı yoksulluğu yaşadığı bir dünya tablosu karşımızda. Emperyalist sermaye, işbirlikçi burjuvazilerle birlikte yerkünün her santimini pervasızca sömürüyor. Hiyerarşinin en tepesinde dünya finans tekelleri duruyor. Onların hemen yanında, sıkı sıkıya denetime aldıkları ve kaynaştıkları ticaret ve sanayinin dünya tekelleri duruyor. Yeni sömürgelerin işbirlikçi tekelleri de bu haydutların eteğine yapışmış, onlar adına kılıç sallıyor. Ve tüm bu tiranlar koalisyonunun altında, ezilen, yoksullaşan ve geleceksizleştirilen işçiler, küçük köylüler, emekçi kadınlar, şehir ve kırsal yarı proleter yığınları, kısacası yerküredeki tüm zenginliğin yaratıcıları...

Zenginliğin merkezileşmesi süreciyle, üretimin uluslararasılaşması süreci birbirine koşut biçimde ilerleyerek, dünya çapında faaliyet gösteren dev tekellerin doğuşuna götürdüler. Tüm dünya sanayi üretiminin birkaç yüz tekelin denetimine girdiği bir noktaya ulaştık. Üretken güçler, dünya ölçeğinde iç içe geçer ve toplumsallaşırken, sermaye bu süreci kendi güdümüne aldı, çarpıklaştırdı ve bir avuç dünya tekelinin sınırsız sömürüsü için kullandı. Üretimin uluslararasılaşması, sermayenin icat ettiği bir buluş değil, üretici güçlerin evrimiyle ortaya çıkan nesnel bir gelişmedir. Üretimin toplumsallaşmasında varılan yeni bir düzeydir.

Modern sanayinin ulaştığı düzey, teknolojik gelişme, ulaşım ve iletişimdeki ilerlemeler, üre-

timin uluslararası düzeyde örgütlenmesini hem mümkün kılıyor, hem de dayatıyordu. Sermaye, bu nesnel gelişmeyi kendi güdümüne aldı, yelkenlerini onun rüzgarlarıyla şişirmeye çalıştı. Tabii ki, bunu yaparken tek amacı, varlığı tarihin gelişimiyle zıt düşen özel mülkiyeti ayakta tutmaktı. Bu yüzden tüm bu sürece özel mülkiyet ve kâr hırsına özgü yöntemler damgasını vurdu: Proletaryanın korkunç sefilleşmesi, kriz ve yıkımlar, doğanın görülmedik ölçüde talanı, darbeler, katliamlar vb. Böylelikle burjuvazi, varlığı toplumsal üretimle çelişen özel mülkiyeti ayakta tutmak için, üretimi daha büyük toplumsal bir ölçekte; dünya ölçeğinde örgütlemeye girişti.

"Büyük bir işletme, dev boyutlara ulaştığı ve türlü verilerin tam hesabını yaparak plana göre on milyonlarca insan için gerekli hammaddenin üçte ikisini ya da dörtte üçünü sağlamayı örgütlediği zaman; hammaddeler sistemli ve örgütlü bir biçimde bazen birbirinden yüzlerce, binlerce verst uzaklıktaki en uygun üretim yerlerine ulaştırıldığı zaman; hammaddenin birbirini izleyen işlenme evreleri türlü mamul madde dizilerinin yapımına değin bir el tarafından yönetildiği zaman; bu ürünler tek bir plan içinde, on milyonlarca, yüz milyonlarca tüketiciye dağıtıldığı zaman (...) -bütün bunlar olduğu zaman, artık bellidir ki, ... üretimin toplumsallaşmasıyla karşı karşıyayız; özel ekonomik ilişkiler ve özel mülkiyet ilişkileri, artık içeriğine uymayan bir kabuktan, çıkarılması yapay olarak geciktirilirse kesinkes çürüyecek olan, belki bu çürüme durumunu oldukça uzun sürdürse de, ... sonuçta kesinkes atılacak olan bir kabuktan ibarettir."(66)

Kapitalizm koşullarında, üretimdeki toplumsallaşma arttıkça, doğru orantılı olarak, mülkiyetteki özelleşme de artar. Çünkü ancak merkezileşmiş büyük sermaye toplumsal ölçekteki üretimi kurabilir. Üretimdeki yoğunlaşmanın ve

üretim ölçeğindeki genişlemenin hem önkoşulu, hem de zorunlu sonucu mülkiyette daha fazla tekelleşmedir. Üretimin uluslararasılaşmasında ifadesini bulan bugünkü toplumsallaşma düzeyi de mülkiyetin dünya tekellerinde yoğunlaşmasına götürmüştür.

Üretimin toplumsallaşmasındaki her ilerleme, bir yandan özel mülkiyeti daha fazla anlamsızlaştırır ve gereksiz kılarken, öbür yandan da mülkiyetin özel karakterini daha fazla belirginleştirir. Yani; üretimin toplumsallaşmasında ileriye doğru atılan her adım, özel mülkiyetin krizini nihayetinde hafifletmez, ağırlaştırır. Üretimin dar ulusal kabuklarını kırarak uluslararasılaşması da, evrensel ölçekte işleyen dev bir sanayi mekanizması yaratarak, özel mülkiyeti daha da fazla gereksizleştirdi. Kapitalist üretim ilişkilerinin dünya sanayi sistemi üzerindeki yıkıcı ve sakatlayıcı etkileri de derinleşti. Görece ulusal kabukların içindeki üretimde dahi üretim anarşisi, fazla üretim ve krizler meydana geliyordu. Oysa şimdi beş-on büyük sanayi şehrinin, 150-200 büyük tekelin, 5-10 milyon işçinin yerini; yüzlerce büyük sanayi merkezi, dünya pazarı gibi dev bir alanda at koşturan onbinlerce çok uluslu şirket ve milyarlarca işçiden oluşan kocaman bir işgücü pazarı almıştır. "Hafif atlatılmış" bir kriz olarak '97-'98 Asya-Rusya krizi, üretimdeki uluslararasılaşmanın özel mülkiyetin sınırlarıyla ne büyük bir çatışma içinde olduğunun ilk sinyallerini vermiştir. Kriz dün kaçınılmazdı; bugün daha fazla öyledir. Üretimin toplumsal niteliği dün toplumsal mülkiyeti ve merkezi planlamayı zorunlu kılıyordu; bugün daha fazla öyledir. Komünist Manifesto, özel mülkiyetin kaldırılması konusunda şu sözleri dünyaya ilan ettiğinde 19. yüzyılın ortalarındaydı: "Özel mülkiyeti ortadan kaldırma niyetimiz karşısında dehşete kapılıyorsunuz, oysa özel mülkiyet sizin mevcut toplumunuzda nüfusun onda dokuzu için zaten ortadan kalkmıştır; birkaç bin kişi için var oluşu, tamamıyla, bu onda dokuzun elinde var olmayışından ötürüdür."(67) Bugün 21. yüzyıldayız; ve özel mülkiyet artık dünya nüfusunun yüzde 99'u için ortadan kalkmıştır. Bir yanda dünya tekellerinin kâr hırsıyla yönlendirdikleri sanayi üretimin dünya pazarı okyanusunda kayadan kayaya çarpması; diğer yanda kendi içeriğine uygun bir mülkiyet biçimini kuvvetli biçimde dayatan toplumsallaşmış dünya üretimi; beri yanda, devasa büyüklükte kaynakların asalak alanlara akışı ve üret-

ken faaliyetin gemlenmesi; öte yanda ise az sayıda elde sıkışıp kalmış ve tamamen gereksizleşmiş özel mülkiyet: İşte 21. yüzyılın dünyasında tüm çelişkilerin filizlendiği toprak budur .

Böylelikle burjuvazi, neoliberal program doğrultusunda, bir yandan kapitalizmin çelişkilerini tüm yıkıcılığıyla gelişmeye itip, diğer yandan ise bu çelişkilerin filizlendiği zemini, yani üretimin toplumsal niteliğini bir üst düzeye çıkararak, kendi sonunun tarihsel koşullarını daha ileriden örgütlüyor ve (Marks'ın deyişiyle) "tarihin kör aleti" rolünü oynamış oluyordu. Ayakta tutmak için çırpındığı özel mülkiyeti, şaşâli programlarıyla, niyetsizce daha fazla gereksizleştiren burjuvazi, bu tarihsel trajediye son verecek olan toplumsal devrimin koşullarını da kuvvetlendirmiştir.

Yeri gelmişken;

"küreselleşme karşıtı" yazına hakim olan ulusal kalkınmacı eğilim üzerine de kısaca duralım. M. Chossudovsky, Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Hans Luther, coğrafyamızda da Engin Yıldızoğlu vb. yazarlar bu kategoriye girer. Bu akım, sermayenin uluslararasılaşmasını şiddetle protesto etmekle beraber, bu sürecin alternatifini "ulusal, alternatif, bağımsız bir kalkınma"da, "tarımın desteklenmesinde" ve "pazarın egemenliğinin yerine demokratik egemenliği geçirmekte" bulur. Bu akımla geniş bir tartışma yürütmek bu çalışmanın kapsamını aşar. Ancak, ABD'de sözkonusu akımın temsilciliğini yapan yayınlardan Monthly Review'un genel görüşlerine yakın bir makalede öne sürülen fikirleri kısaca inceleyerek, görüşlerimizi özet olarak formüle edelim. Gregory Albo, bu derginin Aralık 1996 sayısındaki "Dünya Ekonomisi, Pazar Zorunlulukları ve Alternatifler" başlıklı yazısında, sermayenin uluslararasılaşmasını ve bunun savunucusu sosyal demokratları uzun uzun eleştirdikten sonra, alternatif projesini açıklıyor: Demokrasiyi topluma yayalım, üretimi ise ulusal sınırlara doğru geri yönlendirelim. Üretimin hacmini daraltalım, toplumsal kaygıları üretim hacminin önüne geçirelim. ("... mali sermayeyi ve üretim ilişkilerini global zeminden ulusal ve yerel zeminlere geri yerleştirmek" -sf. 19) Yeni uluslararası örgütler kurulmalı; bunların amacı, "kapitalist toplumsal mülkiyet ilişkilerini sınırlandırmak ve demokratik örgütlenme biçimleri ve olanaklarının alanını genişletmek" olacak. "Planlı ticaret, sermaye denetimi ve çevre stan-

dartlarının dayatıldığı" alternatif bir büyüme modeli. İş saatlerinin kısaltılması, işçilerin boş zamanlarında yönetime katılması vb. Tüm bunlarla birlikte, bu gelişme modeli, bir çeşit sosyalizme geçiş süreci başlatacak.

Tüm bunlar kapitalist dünya ekonomisinin ve burjuva devletin sınırları içinde yapılacak! G. Albo'nun "alternatif model"i, uluslararasılaşan üretimin karşısına, üretimin dar ulusal sınırlara yeniden hapsedilmesini koyuyor. Kapitalizmin üretim ilişkileri tarafından zaten fazlasıyla sınırlanan ve ketlenen üretici güçleri bir de "sosyalizm" adına geriletmeyi, üretimin ölçeğini küçültmeyi öneriyor. G. Albo'nun ufku, kapitalizmin bir adım ötesini göremediği için, üretimin uluslararasılaşmasının kapitalizm altında oynadığı işlevi, onun mutlak genel işlevi zannediyor. Sermayenin uluslararasılaşmasının yarattığı sonuçları, üretimdeki uluslararasılaşmaya mal ediyor. Oysa ikincisi, insanlığın üretici güçlerindeki nesnel bir gelişme eğilimine tekabül eder; birincisi ise, bu eğilimin kapitalizmin boyunduruğu altına alınmasına ve sermayenin kâr hırsı için sakatlanmasına tekabül eder. Üretimin toplumsallaşmasının karşısında durmak, üretimi dar ulusal kabuğuna zorla geri hapsetmeye çalışmak, tarihin tekerini geri çevirmeye çalışmak demektir: düpedüz gerici bir projedir bu. Albo'nun önerileri, kapitalizm ve kapitalist devlet altında gerçekleştirilemez olmanın ötesinde; onun iddiasının aksine, bir çeşit "sosyalizme geçiş süreci" de başlatmaz. Çünkü Albo, bizzat kapitalizmin zeminindeki derin fay hattını ortadan kaldırmaya çalışıyor. Onun önerdiği model sosyalist değil, kapitalisttir; üstelik de bugünkü kapitalizmden çok daha geri ve proleter devrimin koşullarının daha zayıf olduğu bir kapitalizm. Bu yanı sıra ulusal kalkınmacı akım, yüzyılın başında tekeller kapitalizminden serbest rekabetçi kapitalizme geri dönmeyi öneren sosyal reformizmin bugünkü türevidir diyebiliriz. İlginç ve ironik olan, yüzyılın başında Kautsky ve benzerlerinin emperyalizme karşı geliştirdiği taleplerin, yüzyılın sonunda, ulusal kalkınmacı yazarlar tarafından sermayenin uluslararasılaşmasına karşı önerilmesidir. Örneğin Hans Ulrich Luther, Güney Kore modelini eleştirdiği kitabında, bu modele karşı tarımın desteklenmesi, "ulusal sanayinin" dengeli ve eşit gelişimi, milli gelirin hakça paylaşılması gibi kapitalizm kapitalizm oldukça asla mümkün olmayacak bazı ütöpik talepler sıralıyor; ki bu taleplerin

bazıları (ör.: tarımın desteklenmesi, sanayinin dengeli-eşit gelişimi) bizzat Kautsky'nin projeleriyle bire bir örtüşmektedir. "Burjuvazi, dünya pazarını sömürsüyle, her ülkedeki üretime ve tüketime kozmopolit bir nitelik verdi. Gericileri derin bir kedere boğarak, sanayinin ayakları altındaki ulusal temeli çekip aldı."(68) Ufku kapitalizmden ötesini görmeyen bazı iktisatçıların, ilerici saiklerle yöneldiği ulusal kalkınma ya da "bağımsız gelişme" akımı, bugün için görece ilerici bir rol oynasa da, özü itibarıyla bugünkünden daha geri bir kapitalizme dönmeyi öneren gerici bir ütopyadır. Üretimin uluslararasılaşması, bunun sermayenin güdümü altında yol açtığı korkunç yıkımlar, özel mülkiyetin daha da gereksizleşmesi ve çürümesi, her yanda proletaryanın isyanını ve yeni bir proleter devrim dalgasını hazırlıyor. Bu dalganın ilk kıvılcıklarının ve derinden yürüyen hazırlığının mevsimindeyiz. Proletarya, neoliberalizme ve "küreselleşme"ye karşı uluslararası yığın hareketi içinde, kendisini sınıf olarak kuruyor. Bugün dünya proletaryasının da ufku henüz alternatif bir toplumsal sisteme uzanacak denli açık değil; bu yüzden "küreselleşme"ye karşı gelişen genel hareket içinde ulusalcı ya da reformcu akımların belirgin bir ağırlık taşınması anlaşılmalıdır. Ancak sermayenin uluslararasılaşmasının karşısında tek gerçek alternatif proletarya devrimidir; ve yüzyılımız, üretimin uluslararasılaşmasıyla birlikte artık tamamen gereksizleşmiş bulunan kapitalist özel mülkiyetin proleter devrimin yeni dalgası altında ezildiğine tanıklık edecektir.

Adı sıkça neoliberalizmle birlikte anılan "ulus-devlet" sorununu da kısaca ele almak gerekiyor. Neoliberalizmin çeşitli renk ve tondan temsilcileri, sermayenin uluslararasılaşmasıyla birlikte ulus-devletin önemsizleştiğini ve ölmeye başladığını öne sürüyorlar. Öyle ki, kapitalizm altında devletlerin sönmeye başladığı, sınırsız bir dünya toplumuna gidildiği anlatılmak isteniyor. Burjuva ulusalcı "bağımsız gelişme" yanlıları ise, bunun karşısına "ulus-devlet mevzisini savunma" şiarıyla çıkıyorlar. Proletaryayı emperyalizme karşı "kendi" egemen sınıflarının peşine takılmaya çağırıyorlar. Her iki görüşün de "sol" yelpazede azımsanmayacak etki ve yansımaları vardır.

Peki gerçekte hareketin yönü nedir? Üretici güçlerin gelişme düzeyi ve dünya ölçeğinde kaynaşmış bir bütün olmaya doğru yönelmeleri,

gerçekten de ulusal sınırları ve bu sınırlar üzerine kurulu devletleri tarihsel bakımdan gereksizleştiriyor. Ancak, kapitalizm bu tarihsel zorunluluğa direniyor ve sınırlara, devletlere sıkı sıkıya sarılıyor. Birincisi, "küreselleşme" denilen sürecin baş kahramanı olan dünya tekelleri, yer-kürenin kaç köşesinde faaliyet gösterirlerse gösterebilirler, muhakkak bir "ulus-devlet"in şemsiyesi altındadırlar. Burjuva devletlerin sağladığı diplomatik-siyasi ve askeri destek olmaksızın hiçbir tekel dünya pazarında bu büyüklükte bir faaliyete girişemezdi. İkincisi, sermaye uluslararasılaşırken, emeği "kendi" ülkesinde zaptetmenin yegane yolu ulus-devletleri ve ulusal sınırları korumaktır. Yeni uluslararası işbölümünün dayandığı ikili işgücü pazarı sistemini muhafaza etmenin başkaca yolu yoktur. Emeğin de sermaye kadar serbestçe dolaştığı bir dünyada, giderek tüm dünya işgücü pazarına ortalama bir ücret düzeyi hakim olur, ki bu da sistemin iflasına götürür. Üçüncüsü, o çokça yüceltilen yeni sömürgelerdeki burjuva devlet aygıtları, tıpkı emperyalist ülkelerdeki devletler gibi, ama onlardan daha açık ve pervasız baskı aygıtlarıdır. Çelişkilerin bu denli çıplaklaştığı bir dünyada, bu çelişkileri çözmeye yönelen güçler yalnızca militarist baskıyla zincire vurulabilir. Yaygın, köklü ve kurumlaşmış bir baskı aygıtından yoksun emperyalist sistem, bir gün dahi ayakta kalamazdı. Yeni sömürgelerdeki burjuva ulus-devletler, emperyalist dünya sisteminin karakollarıdır. Emperyalist "küreselleşme"nin, bu karakolları ortadan kaldırmaya doğru bir eğilim barındırması olanaksızdır. Yok olan, yalnızca bu devletlerin sosyal ve ekonomik işlevleridir. Buradan da çıktığı gibi, yeni sömürgelerdeki burjuva ulus-devletler, güncel antiemperyalist savaşımın "mevzileri" değil, antiemperyalist devrimle yıkılması gereken işbirlikçi aygıtlardır. Emperyalizmin saldırganlığına karşı güncel mücadele, "ulus-devleti savunmak" ufkunu aşamadığı oranda, işbirlikçi burjuva sistemin de sınırlarını aşamayacaktır. Diğer yandan, dünya burjuvazisinin her bir "ulusal" bölümü, üzerinde durduğu toplumsal-siyasal ve ideolojik zemini korumak, yoğun baskı ve sefaleti gerekçelendirmek için birer ulus-devlete muhtaçtır. "Küreselleşme"nin dünyanın her yanında doğurduğu sonuçlardan birisi de şovenizmin yükselişidir. Ayrıca, sermayenin uluslararasılaşmasına koşut olarak, sınıf savaşımının enternasyonal ölçüğe sızmasının olanakları da artmaktadır ve sınıf mücade-

lesini tekeller lehine olarak ulusal çitlere hapsedmek için de ulus-devletler vazgeçilmez kalıyor.

Üretici güçlerin dünya ölçeğinde toplumsallaşmaları, dünya ölçeğinde bir merkezi planlamayı ve tek bir dünya devletini dayatsa da, kapitalizm bu tarihsel zorunluluğa direnmekte, üretici güçlerin gelişimine bu alanda da engel olmaktadır. Öyleyse, gelişmenin nesnel yönü ve tarihsel hareketin bundan sonraki uğrağı sınırların ve devletlerin yok oluşu ise de, bu noktaya kapitalizm altında asla varılamaz. Hatta öyle ki, kapitalizm bu gelişmenin önündeki en büyük engeldir. Kapitalizm altında, ulus-devlet ekonomik bakımından gereksizleştiği oranda, devletlerin sayısı artmakta ve bu devletler sürekli güçlendirilmekte, ulusal çitler kalınlaşmaktadır.(69) Tarihsel gelişmenin dayattığı; proletarya devrimi ve Dünya Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'dir - yani devletten devletsizliğe geçişin devleti. Üretici güçler, ulusal kabuklarından ancak o zaman tam anlamıyla sıyrılacak, ulusal eşitsizlikler ancak o zaman sönmeye yüz tutacak, uluslararasılaşan üretim, kendine uygun bir mülkiyet biçimine ancak o zaman kavuşacaktır.

Dipnotlar

1 : Çeviri bize ait. Ne var ki, romanın orijinal metnindeki ifade zenginliği çeviri esnasında kısmen kayboluyor. Bu yüzden metnin orijinalini de buraya aktarma gereği duyduk. "The whole of the public policy is an attempt to reconstitute a culture, a social system, an economic order, that have in fact reached their end, reached their limits of viability. And then I sit here and look at this double inevitability: that this imperial, exporting, divided order is ending, and all its residual forces, all its political formations, will fight to the end to reconstruct it, to re-establish it, moving deeper all the time through crisis after crisis in an impossible attempt to regain a familiar world. So then a double inevitability: that they will fail, and that they will try nothing else." (Aktaran, Monthly Review, Aralık 1996, s. 21)

2 : Dış ticaretin GSYİH'ya oranı %:

	1913	1973	1993
Fransa	35.4	29	32.4
Almanya	35.1	35.2	38.3
Japonya	31.4	18.3	14.4

İhracatın GSYİH'ya oranı % (başka bir kaynaktan):

	1913	1970	1992
B. Avrupa	18.3	17.4	21.7
ABD	6.4	4	7.5
Japonya	12.5	9.7	8.8

(Aktaran: Küreselleşme Sorgulanıyor, Paul HirstGraham Thompson, Dost Kitabevi, Eylül 1998, Ank., s. 9) Uluslararası yatırımların oranı için bkz.: Ergin Yıldızoğlu, Globalleşme ve Kriz, Alan Yay., s. 15

3 : Aktaran, Marksist Eleştiri, sayı 1, s. 64

4 : Bazı akımlarda, M. Keynes'e bir tür ileriliklik atfetme, hatta onu "emekten yana" görme eğilimi gözleniyor (Örneğin EMEP-Özgürlük Dünyası). Oysa, Keynes'le Friedman arasında özel hiçbir fark yoktur. Her ikisi de burjuvazinin ve kapitalizmin açmazlarına çözüm getirmeye çalışan ideologlardır. Her ikisinin de temel kaygısı, etle tırnak gibi bağlı oldukları kapitalist sistemin sürmesi ve tıkanıklıklarının açılmasıdır. Her ikisi de düşünsel yetilerini, tarihsel bakımdan ömrünü doldurmuş özel mülkiyetin emrine sunmuşlardır; o bakımdan her ikisi de eşit derecede gericidirler. Keynes'le Friedman'ı ayıran yegane faktör, yaşadıkları tarihsel koşullardır. Koşullardaki farklılık, teorilerindeki farklılığın köküdür. "Keynesçilik, emeğin ağır baskısıyla deforme olmuş kapitalizmi, liberalizm emeğin baskısından sıyrılmış kapitalizmi temsil eder." (Coşkun Adalı, Marksist Eleştiri, sayı 1, s. 65)

5 : W. Kisselmann'dan akt.: Yeni Uluslararası İşbölümü ve Serbest Bölgeler, Folker FröbelJürgen HeinrichsOtto Kreye, Belge Yay., s. 72

6 : Adı geçen eser, s. 168

7 : Kapital, C.1, s. 462, abç.

8 : "Bizim Federal Almanya'da uzun vadede koruyabileceğimiz özellik, çok-geliştirilmiş teknolojimizdir, yani teknik açıdan yüksek kaliteli ürünleri imal etmek. Evet, sıradan ürünler imal etmek artık bizde kârlı olmaktan çıkmıştır, çünkü ücretler alıp başını gidiyor. Bu düzeyin altında imal edilecek ne varsa, hepsini yurtdışına kaydırmamız gerekiyor." (Gutehoffnung AG metalurji fabrikalarının Yönetim Kurulu Başkanı, Der Spiegel'den akt.: Age, s. 71-72)

Alman Sanayi ve Ticaret Odaları Başkanı O. W. Von Amerongen, 1974'te şunları söylüyordu: "ithalat bedellerinin yükselişi yanında, ücretlerdeki korkunç artışlar, ileri sanayi ülkelerinde ve bu arada F. Almanya'da da bir çok sınai ürünün artık üretilmemesine yol açıyor. ... Bu durumda, uluslararası işbölümünün değişen koşullara uymasını sağlayacak uzun bir süreç başlıyor demektir. Bir yanda bizim yüksek kaliteli, teknik yönden kusursuz uzmanlık ve üretme yeteneklerimiz, öte yanda düşük ücretli ülkelerin daha düşük kaliteli işgücünden yararlanacak merkezlerle doğru kayış..." (akt.: age. s. 72)

Mustafa Sönmez: "Genel düzeyde ifade edersek, bunalım için önerilen anti-kriz programları, bugün uluslararası işbölümünde bir yeniden düzenlemeyi öngörmektedir. Bu işbölümü, sermaye-yoğun tekniklerle çalışan, emekgücü verimliliği yüksek sanayi dallarını metropollere uygun görürken; emek-gücü verimliliği görece düşük, emekyoğun tekniklerle çalışan sektörlerde de bağımlı ülkelerin yoğunlaşmasını öngörmektedir. (...) Sermaye-yoğun yatırımlar için gelişmiş ülkeler birbirlerinin topraklarını seçmekte, bağımlı ülkelere aktarılan sanayilerin başlıcaları ise tekstil, gıda, hafif metal eşya, gemi yapımı, vb. olmaktadır." (Türkiye Ekonomisinde Bunalım, Belge Yay., C:1, s. 16)

Michel Chossudovsky: "ileri ülkelerin sınai alt-yapısının önemli bir bölümünün gelişmekte olan ülkelerdeki ucuz emek merkezlerine kaydırılma süreci, dünya ekonomisine damgasını vuruyor"(...)3. Dünya temel bir tarım üreticisi olarak rol oynamaya devam etmesine karşın, çağdaş dünya ekonomisinin yapısı artık 'sınai üretim' ile 'tarım üretimi' arasındaki geleneksel ayrımlara (...) dayanmıyor. Dünyadaki imalat faaliyetlerinin giderek daha büyük bir bölümü Güneydoğu Asya, Çin, Latin Amerika ve Doğu Avrupa tarafından üstleniliyor" (Yoksulluğun Küreselleşmesi, Çiviyazıları Yay., s. 90)

1992'ye gelindiğinde, "3. Dünya'nın "metropol"e yaptığı ihracatın yüzde 54'ü sanayi ürünlerinden oluşuyordu(akt.: Marksist Eleştiri, sayı:1, Coşkun Adalı, sf: 91). Yine aynı yerden, 1993'te dünya toplam ihracatı içinde sanayi mallarının payının yüzde 75'i bulunduğunu, maden ürünlerinin ise yüzde 12'ye düştüğünü okuyoruz; ki bu son 50 yılın en düşük seviyesi oluyor.

9 : Akt.: Coşkun Adalı, Marksist Eleştiri, sayı:1, s. 97, dipnot

10 : Yeni Uluslararası işbölümü ve..., s. 109

11 : F. Alman imalat sanayiinde çalışan sayısı:

1967: 7.6 milyon 1973: 8.1 milyon 1974: 7.8 milyon 1975: 7.246 milyon ve 1976: 7.19 milyon (age.)

12 : Yeni Uluslararası işbölümü..., s. 31 ve 56

13 : Neoliberal Model'den aktaran, Friedman Modeli Kıskaçında fiili, sf: 221. Genel olarak fiili konusundaki bilgileri bu kaynaktan aldık.

14 : Akt.: age, s. 83

15 : "GSMH içinde ücretlerin payı, 1970-'72 yılları arasında yüzde 55'lik bir oran tutarken, askeri dikta altında bir yıl içinde yüzde 37'ye düşmüştür." (Dieter Nohlen'den akt. age, s. 86)

16 : Akt.: age, s. 238-9

17 : Akt.: age, s. 97

18 : GSMH, 1977'de yüzde 8, '78'de yüzde 7.3, '79'da yüzde 2.5, '80'de de yüzde 6.5 büyüdü. Sanayi üretimi ise, '77'de yüzde 9.9, '78'de yüzde 11.7, '79'da yüzde 8.2 büyüdü.

19 : Resmi işsizlik oranı: 1978'de yüzde 14.6; 1979'da yüzde 13; 1980'de ise yüzde 11.2 idi. (Ki bunlar resmi rakamlardır ve en az dört puan eksik olduğu belirtiliyor).

20 : Instituto Nacional de Estadísticas'tan akt.: age, s. 121

21 : Thatcher'dan önce, İngiltere'de her 10 kişiden birisi resmi yoksulluk sınırının altındaydı. 1996'da ise her 4 kişiden biri; her 3 çocuktan biri bu sınırın altında yaşıyordu. (Britanya Çocuk Yoksulluğu Çalışma Grubu, 1996 Raporu'ndan.) 1979-1994 arasında, Britanya'da kamu sektöründe iş sayısı 7 milyondan 5 milyona düştü (yüzde 29'luk bir küçülme) Ortadan kaldırılan işlerin hemen tümü sendikalı işlerdi.

Reagan dönemi ABD'sinde gelir dağılımı üzerine yapılan bir araştırma şunları belirtiyor: 1977 ile 1988 arasında, Amerikan ailelerinin en üst yüzde 10'luk dilimi, gelirini yüzde 16 artırmış; en üst yüzde 5'lik dilim gelirini yüzde 23; en üst yüzde 1'lik dilim ise yüzde 50 oranında artırmış. Bu yüzde 1'lik kesimin yıllık ortalama geliri, 270 bin dolardan 405 bin dolara çıkmış! En dipteki yüzde 10'luk aile dilimi ise en büyük gelir kaybına uğramış: yıllık 4113 dolardan 3504 dolara; yüzde 15'lik bir gelir yitimi. 1977'de, Amerikan ailelerinin en üst yüzde 1'lik dilimi,

dipteki yüzde 10'un 65 katı ortalama gelire sahipti: 1988'de bu fark 115 kata çıktı. (Kevin Phillips, The Politics of Rich and Poor)

ABD'de 1977-'97 arasında reel işçi ücretleri ortalama yüzde 20 düştü. 1982'de bu ülkede 13 dolar milyarderi vardı, 1996'da bu sayı 450'ye yükselmiştir. (Akt.: Neoliberal Saldırı, Kriz ve insan(lık), Temel Demirer vd., s. 8 ve 39)

"ABD'de 30 milyon insan 'aç'lar sınıfına dahil" (M. Chossudovsky, Yoksulluğun Küreselleşmesi, sf. 38)

22 : Bu konuda karanlıklar kraliçesinin Haşmet Babaoğlu'yla yaptığı tartışma için bkz.: Sabah Pazar eki, 13 Ağustos 2000, sf. 9

23 : 1 Eylül 1980 tarihli Demokrat'tan aktaran, M. Sönmez, Türkiye Ekonomisinde Bunalım, c. 1, s. 116

24 : Güngör Uras'tan akt.: age, s. 117

25 : Business International, Asia/Pasific, 27 Kasım 1974'ten akt.: Yeni Uluslararası işbölümü..., s. 106-7

26 : Age, s. 145-147

27 : Bolivya'ya ilişkin verileri M. Chossudovsky'nin Yoksulluğun Küreselleşmesi eserinden aldık. Bu noktada, güncel değeri olması açısından, IMF'nin enflasyon-programı üzerine kısaca durmak istiyoruz. Burada ele aldığımız ve alamadığımız pek çok ülkede (bu arada güncel olarak Türkiye'de), IMF programları enflasyona karşı mücadele damgasını taşıyor. Enflasyonun düşürülmesiyle yoksulluğun vb. son bulacağı iddia ediliyor. Böylece enflasyona karşı "tüm toplumun birlikte mücadelesi" demogojileriyle burjuvazinin programına toplumsal destek sağlanmak isteniyor. IMF'nin enflasyon programı, uygulandığı her ülkede, başkaca gerçek hedefleri maskeleyen bir gerekçe rolünü oynamıştır. Bu programın kökü, ücretlerin reel olarak düşürülmesine ve devlet harcamalarının kısılmasına dayanır. Böylece iç talep düşer, piyasa durgunlaşır ve doğal olarak, satılmayan metallerin fiyatları da artmaz. Bu da enflasyonda bir düşmeye götürür. Ama asıl hedef, "düşük ücretli üretim" in toplumsal çerçevesini oluşturmaktır. Nihayetinde enflasyonda bir düşüş ve sabitleme oluşsa da, bu, işçi sınıfı açısından, program süresince derinleşen yoksulluğunun sabitlemesi dışında bir anlam taşımaz. İşçi ücretlerinde keskin bir erimeye yol açmayan, sını-

fin yaşam koşullarını kötüleştirmeyen hiçbir IMF anti-enflasyon programı yaşanmamıştır. işçi sınıfı bu "toplumsal fedakarlık"ı yaparken, burjuvazi, düşen ücret düzeyi sayesinde, daha yüksek bir artı değer oranı, dolayısıyla, daha yüksek bir sömürü düzeyi elde ediyor: IMF'nin "enflasyon-programları", toplumsal gelirin teknelci burjuvazi lehine yeniden dağıtımına hizmet ediyor. Böylelikle enflasyonun düşüşü, yoksulluğu derinleştirmiş oluyor. Kuşkusuz enflasyonu savunmuyoruz, ama bu programlar enflasyonun gerçek nedenlerine ucundan bile dokunmuyor (devalüasyon, dev askeri harcamalar, tekellere akıtılan devlet yardımları vb.) Dolayısıyla bunlar, enflasyonu düşürmeyi değil, enflasyonu düşürme vesilesiyle ücret düzeyini düşürmeyi hedefleyen programlardır. Örneğin Türkiye'deki enflasyon düşürme programının askeri harcamalarda hiçbir kısıtlama yapılmadan uygulanması, program esnasında banka kurtarma operasyonlarına milyonlarca dolar akıtılması ve nihayetinde programın 2001 Şubat'ında, büyük bir devalüasyonla farklı bir biçime evrilmesi bunun göstergeleridir. işçi ücretlerindeki erime ve yoksulluk çıplak gözle bile görülebilir düzeydedir.

28 : Yoksulluğun Küreselleşmesi, sf. 40 ve G. Kore Bir Model Olabilir Mi?, Hans Ulrich Luther, Belge Yay., s. 166 ile 169, abç.

29 : Akt.: Age, sf. 222. Fujimori; Peru'nun Temmuz 1990'da seçimle işbaşına gelen devlet başkanıdır. Fujimori, adına "Fuji-şok" da denilen bir ekonomik politikayla tüm temel malların fiyatlarını kısa sürede 10, 20, hatta 30 kat artırmış, ülkede yoksulluğun dayanılmaz boyutlara varmasına yol açmıştı. Fuji-şok'tan birkaç gün önce ülkede sıkıyönetim ilan edildi, başkent Lima'nın gecekondu bölgeleri askerler ve antiterör timleri tarafından kuşatıldı. Aydınlık Yol ayaklanmasının, bu dönemde ülkeyi sarmalamasıyla birlikte, toplumsal muhalefete ve Aydınlık Yol'a karşı kirli savaş ('la guerre sucia') devreye sokuldu. Af Örgütü rakamlarına göre, 3 bin kişi 'kayıp' edildi, bir o kadarı yargısız infazla öldürüldü; buna sistematik ve yaygın işkence ile keyfi tutuklamalar eşlik ediyordu.

30 : M. Chossudovsky, age, s. 41

31 : Emperyalizm..., s. 136, abç.

32 : Yeni Uluslararası İşbölümü..., s. 97

33 : ILO verilerinden akt.: Neoliberal Saldırı,

Kriz ve insan(lık), s. 163

34 : 1970'lere ait veriler; Yeni Uluslararası İşbölümü..., sf. 136. E. Yıldızoğlu, Globalleşme ve Kriz s. 21. E. Yıldızoğlu bu veriyi Far Eastern Economic Review'un 24/11/1994 tarihli sayısından aktarıyor.

35 : G. Kore Ekonomik Planlama Dairesi'nin bir broşüründen, akt.: Yeni Uluslararası İşbölümü..., s. 126.

36 : 01/10/1994 tarihli The Economist'ten aktaran E. Yıldızoğlu, age, s. 20

37 : Cumhuriyet, 1 Nisan 1999'dan akt.: Neoliberal Saldırı..., sf. 320. NAFTA'yı imzalayan ülkeler ABD, Kanada ve Meksika'dır. Şimdi ise, NAFTA tüm Amerika kıtasına yayılmaya, FTAA (Amerikalılar Serbest Ticaret Bölgesi) adıyla Kuzey, Orta ve Latin Amerika'yı kapsayacak biçimde yeniden örgütlenmeye çalışılıyor.

38 : Bazı ülkelerde işsizlik oranları:

Ülke	1970	1997
AB geneli	3.4	7.1
Almanya	0.6	11.4
Belçika	1.9	12.7
Fransa	2.5	12.4
Hollanda	0.6	5.6
İngiltere	2.4	6.9
İtalya	5.4	12.3
Japonya	1.2	3.4
ABD	5.0	4.9

(Milliyet, 13 Mart 1999'dan akt.: Neoliberal Saldırı..., sf. 117) ABD'deki işsizlik oranı dışındaki veriler, gerçek eğilimi yansıtıyor. ABD'deki resmi veriler ise ciddi biçimde saptırılmıştır. ABD'de resmi işsiz sayısı 6 milyon 543 bindir ve tablodaki işsizlik oranına denk düşmektedir. Oysa AFL-CIO sendikasının açıklamalarına göre, gerçek işsiz sayısı neredeyse bunun iki katıdır: 12 milyon. 1 milyon işsiz iş aramayı bıraktı; 4 milyon işsiz ise kadrosuz yarım-gün işlerde "çalışır gibi" yapıyor (Age.) Bunları da işsizlik oranına eklediğimizde, 1975'ten bu yana ABD işsizlik oranının yaklaşık iki kat arttığını görürüz. Kuşkusuz emperyalist ülkelerdeki bu kronik kitlesel işsizliğin tek nedeni maddi üretimin yeni sömürgelere kaydırılması değil.

'70'lerin ortasından başlayan yeni teknolojilerin üretime sokulması salgını, işçi sayısını kronik olarak azaltmıştır. Buna, yine aynı dönemde başlayan, ama '90'larda başdöndürücü bir hıza ulaşan birleşmelerin ve rasyonelleştirmelerin işinden ettiği milyonlarca işçinin yeniden sanayiye iş bulamaması eklenmelidir. Bunlar eski güvenli işlerini yitiriyor, hizmet sektörünün güvensiz, geçici işlerinde yaşamlarını sürdürece kadar bir gelir elde etmeye çalışıyorlar.

39 : Seul'de çalışsan bir Alman işadamı, G. Kore'nin yüksek yüzdeli büyümesiyle ilgili şunları söylüyordu: "Böylesi bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilmek için, öncelikle üç işçi neslini harcamaktan başka bir çare yoktur." (G. Kore Bir Model Olabilir Mi?, H. Ulrich Luther, sf. 166) Yazar bu sözlere bir itiraz düşünüyor: "Ama bu sözler bile ancak kısmen doğrudur, çünkü G. Kore 'model'inin itici gücü, işgücünü 'harcama' sürecinin aşılması değil, aksine, çalışanların 'harcanmasının' sürekliliğidir."(aynı sayfa.)

40 : M. Chossudovski, Yoksulluğun Küreselleşmesi, s. 95.

41 : Coğrafyamızda 2000'den itibaren yürürlüğe sokulan IMF programının kökünde de aynı mantık yatmaktadır. Türkiye, evet, proletarya için bir sefalet ülkesidir. Ama, yine de Türkiye burjuvazisi, bu rekabette 'akran'larından geride kalmıştır. Bir-iki ufak veri:

Tekstilde işçi ücretleri(dolar/saat): Türkiye: 2.14
Tunus: 1.89 Fas: 1.92 Hindistan: 0.6 Polonya:
2.52 Çin: 0.61 İtalya: 16.65

Konfeksiyonda üretim maliyetleri(cent/dakika):
Türkiye: 10 Tunus: 9.5 Fas: 9.0 Hindistan:5.0
Polonya: 12.5 Çin: 4.5 İtalya: 42.0 (Dünya gazetesini, Reel Ekonomi eki, sayı 25, 24/02/2001)

Bu durumda, yabancı sermaye akışında bir zayıflama yaşanıyor. Türk burjuvazisi dahi, işgücünün daha ucuz olduğu komşu ülkelerde (Bulgaristan, Romanya gibi) yatırım yapmaya yöneliyor.

Böyle olunca; enflasyon-programı reel ücretleri düşürüyor, sosyal güvenlik tasfiye ediliyor, uluslararası tahkimle emperyalistlerin ve yerli ortaklarının dizginsizce at koşturacakları bir yasal çerçeve sağlanıyor, 'endüstri bölgeleri yasa tasarısı'yla kural dışı çalışma yasallaştırılmak isteniyor vb. işbirlikçi Türk burjuvazisi dünya pazarındaki rakipleriyle, yeni uluslararası

işbölümünün mantığına denk düşen bir rekabete giriyor; bunun tüm bedelini ise proletarya, küçük köylülük, esnaflar, memurlar ödüyor.

42 : G. Kore Bir Model Olabilir Mi?, s. 116 G. Kore tarımına ilişkin verileri bu eserden aldık.

43 : Akt.: Age, s. 124

44 : Somali'de IMF programı konusundaki verileri Michel Chossudovski'nin Yoksulluğun Küreselleşmesi eserinden aldık.

45 : Bkz. Yoksulluğun Küreselleşmesi.

46 : The Economist 25/09/1993'ten akt.: E. Yıldızoğlu, age., s. 202

47 :Türkiye'nin henüz bu sürecin başında olduğunu ve 2000 IMF programının temel öğelerinden birinin mevcut köylü nüfusunun orta vadede üçte iki oranında azaltılması ve toprağın merkezileştirilmesi olduğunu hatırlatalım. Tekelci burjuvazinin sloganı: "Tarımı köylü değil çiftçi yapmalı"dır ve tüm devlet desteğinin kesilmesiyle birlikte emperyalist tarım tekellerinin açık rekabetine maruz kalacak olan Anadolu kırsal, büyük toprak sahiplerinin talan bölgesine dönüştürülmek isteniyor.

48 : K. Marks, Kapital, Sol Yay., c.1, s. 501

49 : Don Long'dan akt.: G. Kore Bir Model Olabilir Mi?, s. 163

50 : E. Yıldızoğlu, Globalleşme ve Kriz, s. 206-7

51 : Neoliberal Saldırı..., s. 188

52 : Yeni uluslararası işbölümünün gelişmesiyle birlikte, Greenpeace tarzı burjuva çevre hareketlerinin yanı sıra, bizdeki Bergama ve Akkuyu örnekleri gibi, emekçi tarzda çevre hareketleri de oluşmaktadır. Çevre talanı ve yıkımına karşı oluşan bu hareketler, Seattle vb. eylemliliklerin aktif bileşenlerindedir. Emperyalist dünya sistemine karşı mücadelenin ihmal edilemez bir ayağı olarak emekçi bir çevre hareketi geliştirmenin yol ve olanakları üzerine düşünmek, güncel bir sorundur.

53 : Financial Times'tan aktaran E. Yıldızoğlu, age., s. 52

54 : Aktaran: Neoliberal Saldırı..., s. 88-89

55 : The Economist, 19/9/1992'den akt.: E. Yıldızoğlu, age. s. 16.

56 : Financial Times'dan akt.: Neoliberal Saldırı...

rı..., s. 28

57 : Yoksulluğun Küreselleşmesi, s. 104-105. Ayrıca s. 107 ve 108'deki tablolara mutlaka bkz.

58 : aynı yerde, s. 103

59 : K. Marks, Kapital, c.1, s. 562, abç.

60 : 10 ülkenin dış borçları (milyon dolar):

Ülke	Dış borç (1980)	Dış borç(1996)	GSMH'ya oranı(1996)
Brezilya	71 520	179 047	26
Meksika	57 378	157125	44
Çin	20 938	129 033	64
Endonezya	4 504	128 817	17
Rusya	124 785	...	51
Arjantin	27 157	93 841	31
Tayland	8 297	90 824	56
Hindistan	20 581	89 827	22
Türkiye	191 131	79 789	47
Filipinler	17 417	41 214	51

Aktaran: Neoliberal Saldırı..., sf. 245

61 : Age., sf. 181

62 : 1997 tarihli bir UNCTAD raporundan aktaran Neoliberal Saldırı..., s. 103

63 : K. Marx, F. Engels, Komünist Manifesto, Sol Yay., 1998, s. 13-14

64 : Dünya Kalkınma Raporu 1995'ten aktaran Neoliberal Saldırı..., s. 45

65 : iktisatçı Mustafa Sönmez'in 1994 DİE verilerine dayanarak yaptığı hesaplama. 5 Ekim 2000 tarihli Milliyet gazetesi.

66 : V. Lenin, Emperyalizm, Sol Yay., s. 142-3, abç.

67 : s. 30

68 : Komünist Manifesto, s. 14

69 : John Naisbitt: "Milli devletin önemi azaldıkça, sayısı artmakta, yenileri oluşmaktadır" (Global Paradoks, s. 36'dan akt.: Neoliberal Saldırı..., s. 99)

Sovyet Cumhuriyetinde Proleter Kadın Hareketinin Görevleri Üzerine

Lenin

Moskova şehri Partisiz Kadın İşçilerinin IV. Konferansı'nda konuşma,

22 Mart 1919,

Eserler, Cilt 30, s. 23-29, Almanca

KADIN yoldaşlar! Kadın İşçiler Konferansınızı selamlayabildiğim için çok seviniyorum. Bugün emekçiler yığınının her kadın işçiyi ve her bilinçli insanı en çok ilgilendiren konulara ve sorunlara burada değinmemeye izin veriniz. Bu çok yakıcı sorunlar, ekmek sorunu ve askeri durumdur. Ama toplantınızla ilgili gazete haberlerinden öğrendiğim kadarıyla, bu sorunlar burada enine boyuna ele alınmıştır...

Sovyet Cumhuriyeti'nde proleter kadın hareketinin genel görevleri üzerine, gerek bir bütün olarak sosyalizme geçişle bağlantılı sorunlar üzerine, gerekse şimdi öze llikle ön plana çıkmış sorunlar üzerine bir kaç söz söylemek istiyorum. Kadın yoldaşlar! Kadının durumu sorunuyla Sovyet iktidarı başlangıçtan beri uğraştı. Sosyalizme geçen her işçi devletinin ikili bir görevi olacağına inanıyorum. Bu görevin birinci bölümü oldukça yalın ve kolaydır. Bu, kadını erkeğin karşısında haksızlığa uğratan eski yasalarla ilgilidir.

Batı Avrupa'daki bütün özgürlük hareketlerinin savunucuları, uzun zamandır, on yıllardır değil, yüz yıllardır, bu eskimiş yasaların kaldırılması ve kadının yasa önünde erkekle eşit kılınmasını

talep ediyorlar. Ama bunu gerçekleştirmeyi Avrupa'nın demokratik devletlerinden hiçbiri, en ileri cumhuriyetlerden hiçbiri başaramadı; çünkü kapitalizmin var olduğu yerde, toprakta özel mülkiyetin, fabrika ve işletmede özel mülkiyetin olduğu yerde, sermayenin gücünün hâlâ hüküm sürdüğü yerde, erkeğin ayrıcalıkları devam ediyor. Rusya'da kadının hak eşitliği, sadece, 25 Ekim 1 91 7'de işçiler iktidara geldikleri için gerçekleştirildi. Sovyet iktidarı başlangıçtan itibaren, her sömürüye düşmanca karşı çıkan, çalışanların bir iktidarı olma görevini önüne koydu. Çalışanların mülk sahiplerince ve kapitalistlerce sömürülmesini olanaksızlaştırma, sermayenin egemenliğini yok etme görevini önüne koydu. Sovyet iktidarı, toprakta özel mülkiyet olmadan, fabrika ve işletmede özel mülkiyet olmadan, her yerde, bütün dünyada, en demokratik cumhuriyetlerde bile, çalışanları gerçekten yoksulluğa ve ücret köleliğine ve kadını çifte köleliğe atan o özel mülkiyet olmadan, çalışanların yaşamlarını düzenlemelerini amaç edindi .

Sovyet iktidarı, emekçilerin iktidarı, kurulmasının hemen ilk aylarında, kadını ilgilendiren yasamayı kökten değiştirdi. Sovyet Cumhuriyetinde, kadına alt bir konum tanıyan bütün yasalar-

dan taş üstünde taş kalmadı. Özellikle kadının zayıf konumunu sömüren ve onu yasal olarak eşitsiz kılan ve hatta çoğu zaman aşağılayıcı bir duruma indiren yasaları, yani boşanmayla ilgili, evlilik dışı çocuklarla ve kadının çocuğun babasından nafaka alma hakkıyla ilgili yasaları kast ediyorum .

Burjuva yasamanın tam bu alanda, en ileri ülkelerde bile, kadını haklarından yoksun bırakmak ve alçaltmak için kadının zayıf konumunu sömürdüğüne işaret etmek istiyorum. Ve tam da bu alanda, Sovyet iktidarı eski, adaletsiz, emekçi yığınların savunucuları için katlanılmaz olan yasalardan taş üstünde taş bırakmadı. Ve şimdi tam övünçle ve hiç abartmadan söyleyebiliriz ki, Sovyet Rusya dışında, kadınların tam hak eşitliğinden yararlandığı, kadının günlük yaşamda ve aile yaşamında özellikle hissedilir olan aşağılayıcı bir durumda bulunmadığı bir başka ülke, dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Bu bizim ilk ve en önemli görevlerimizden biriydi.

Bolşeviklere düşmanca karşı çıkan partilerle rastlantı sonucu ilişkiniz olursa, ya da Kolçak'ın veya Denikin'in kontrolündeki bölgelerde Rusça yayımlanan gazeteler elinize geçerse, ya da bu gazetelerin görüş noktasında bulunan kişilerle konuşursanız, onların Sovyet iktidarını demokrasiyi yaralamakla suçladıklarını sık sık işitirsiniz.

Biz Sovyet iktidarının savunucuları, Bolşevikler ve komünistler, Sovyet iktidarının yandaşları, sürekli olarak demokrasiyi yaralamakla suçlarıyoruz ve bu suçlamayı kanıtlamak için Sovyet iktidarının Kurucu Meclis'i dağıtmış olması gerçeği ileri sürülüyor. Bu suçlamaları biline geldiği gibi şöyle yanıtıyoruz : Toprakta özelmülkiyetin varolduğu, insanların birbirleriyle eşit olmadığı, sermayesi olanın efendi, onun yanında çalışan başkalarının ise onun ücretli kölesi olduğu bir demokrasiye ve meclise, böyle bir demokrasiye hiç değer vermiyoruz. Böyle bir demokrasi en ileri devletlerde bile yalnızca köleliği gizledi. Biz sosyalistler ancak, demokrasi, çalışanların ve ezilenlerin durumunu hafiflettiği sürece ve ölçüde onun yandaşlarıyız. Sosyalizm bütün dünyada insanın insanı her türlü sömürsüne karşı mücadele etmeyi görev edinmiştir. Sömürülenlere, haksızlığa uğrayanlara hizmet eden demokrasi bizim için gerçekten anlamlıdır. Çalışmayanlardan seçme hakkının alınması, tam da bu, insanlar arasında gerçek eşitlik olur. Çalışmayan, yememelidir de.

Bu suçlamalara yanıt olarak, şu ya da bu devlette demokrasinin nasıl gerçekleştiğinin sorulması gerektiğini söylüyoruz. Bütün demokratik cumhuriyetlerde, eşitlik ilan edilir; ama yurttaşlıkla ilgili yasamada ve kadın haklarıyla, örneğin kadının ailedeki durumuyla ve boşanmadaki haklarıyla ilgili yasalarda, kadının hiçbir eşitlikten yararlanmadığını ve aşağılandığını adım başında görüyoruz ve bunun demokrasinin yaralaması olduğuna inanıyoruz. Sovyet iktidarı, yasalarında kadının bir hak yoksunluğunun en küçük bir izini bile bırakmayarak, demokrasiyi bütün diğer ülkelerden, en ileri olanlardan bile daha çok gerçekleştirdi. Yineliyorum: Hiçbir devlet ve hiçbir demokratik yasama, Sovyet iktidarının kurulmasının hemen ilk aylarında kadın için yaptıklarının yarısını bile yapmamıştır.

Elbette, yasalar yalnız başlarına yetmez ve sadece kararnemelerle asla yetinmiyoruz. Ama, yasama alanında, kadını erkekle eşit kılmak için yapabileceğimiz her şeyi yaptık ve bundan haklı olarak övünç duyabiliriz. Sovyet Rusya'da şimdi kadının durumu öyledir ki, en ileri devletlerin bakış açısından bile idealdir. Ama bunun tabii ki ancak başlangıç olduğunu biliyoruz.

Kadının tüm zamanını ev işleri aldıça, durumu her zaman sınırlanmış kalır. Kadının tam kurtuluşu için ve erkek ile gerçek eşitliği için toplumsal kurumlar gerekir, kadının genel üretken çalışmaya katılması gerekir. Kadın o zaman erkekle eşit konuma gelecektir.

Elbette burada, söz konusu olan kadının emek üretkenliği, emek kapsamı, emek süresi ve çalışma koşulları vb. bakımından eşit kılmak değildir; tersine söz konusu olan kadının ekonomik durumu yüzünden erkeğe kıyasla ezilmesidir. Hepiniz biliyorsunuz ki, kadının bu fiili ezilmesi tam hak eşitliği halinde de varolagider; çünkü bütün ev ekonomisi onun omuzlarına yüklenir. Ev ekonomisi, pek çok halde, kadının yaptığı en üretken olmayan, en barbarca ve en ağır iştir. En dar çerçevede hareket eden, kadının gelişmesini herhangi bir tarzda ilerletecek hiçbir şey içermeyen bir iştir.

Sosyalist ülkü için uğraşıyoruz, sosyalizmin tam gerçekleşmesi için mücadele ediyoruz ve burada kadın için büyük bir etkinlik alanı açılıyor. Şimdi zemini sosyalist kuruluş için düzenlemeye ciddi olarak hazırlanıyoruz; ama sosyalist toplumun gerçek kuruluşu, ancak kadının

tam hak eşitliğini sağladığımız ve bu köreltici, üretken olmayan küçük işten kurtulan kadınla birlikte yeni işe geçtiğimizde başlayacaktır. Bu bizi pek çok yıllar boyunca uğraştıracak bir iştir.

Bu, çabuk sonuç vermeyen ve görkemli etki vaatmeyen bir iştir.

Kadını ev ekonomisinden kurtaracak örnek kuruluşlar, aşevleri, çocuk yuvaları kuruyoruz. Ve bütün bu kuruluşların yaratılması, özellikle kadınların başarması gereken bir iştir. Söylemek gerekir ki, kadının ev köleliği durumundan kurtulmasına yardım edebilecek bu türlü düzenlemeler, şu anda Rusya'da çok azdır. Yok denecek kadar azdır ve Sovyet Cumhuriyeti'nin bugün içinde bulunduğu durum -yoldaşların burada size ayrıntılı olarak anlattıkları askeri durum ve yiyecek sağlama durumu bu işte bizi engelliyor. Bununla birlikte, kadını ev köleliğinden kurtarma, bu kuruluşlar, bunun için en az olanağın bile bulunduğu her yerde ortaya çıkıyor.

İşçinin kurtuluşu, işçinin kendi eseri olmalıdır diyoruz; bunun gibi, kadın işçilerin kurtuluşu da, kadın işçilerin kendi eseri olmalıdır. Böyle kuruluşların yaratılmasıyla kadın işçilerin kendileri ilgilenmelidir ve bu etkinlik kadının kapitalist toplumdakinden tümüyle başka bir konum almasına yol açacaktır.

Eski kapitalist toplumda politikayla uğraşmak istenince, bunun için özel bir ön eğitim gerekiyordu ve bu yüzden kadının politikaya katılması, en ileri, en özgür kapitalist ülelerde bile son derece seyrekti. Görevimiz, çalışan her kadına politikanın yolunu açmaktır. Toprakta ve fabrikada özel mülkiyet kaldırılır kaldırılmaz ve mülk sahiplerinin ve kapitalistlerin iktidarı devrilir devrilmez, çalışan yığınlar için, çalışan kadınlar için politikanın görevleri basit, açık ve herkesçe kesinlikle anlaşılır olur. Kapitalist toplumda kadın öyle haktan yoksun bir durumda bulunur ki, erkeğe oranla politikaya katılması hiç denecek kadar seyrek. Bunu değiştirmek için emekçiler iktidara sahip olmalıdır. O zaman politikanın başlıca görevleri, çalışanların yazgısını doğrudan doğruya ilgilendiren şeyleri içerecektir.

Ve burada işçi kadının, yalnızca partili kadın yoldaşın ve sınıf bilinçli işçi kadının değil, bilakis partisiz ve en az sınıf bilinçli işçi kadı-

nın da işbirliği gereklidir. Sovyet iktidarı burada işçi kadına geniş bir etkinlik alanı yaratıyor.

Sovyet Rusya'ya düşmanlık duyan, ülkemize karşı savaşmakta olan kuvvetlere karşı mücadelede çok güçlük geçtik. Hem askeri bakımdan çalışanların devletine savaşla karşı çıkan kuvvetlerle, hem de yiyecek sağlama alanında vur-guncularla çetin mücadele etmemiz gerekti; çünkü emeklerini tümüyle emrimize veren insanların sayısı, çalışanların sayısı, yeterince çok değildi. Ve burada, sovyet iktidarı için partisiz kadın işçilerin geniş yığınlarının yardımından daha değerli hiçbir şey olamaz. Onlara diyoruz ki: Eski burjuva toplumunda politik etkinlik için kadına açık olmayan karmaşık bir eğitim yolu zorunlu olmuş olabilir. Oysa Sovyet Cumhuriyeti'nde politik etkinliğin ana görevi, mülk sahiplerine karşı, kapitalistlere karşı, sömürünün ortadan kaldırılması uğruna mücadeledir ve bundan ötürü, Sovyet Cumhuriyeti'ndeki işçi kadınlara kadının erkeğe örgütleyici becerisiyle yardım etmesinde yatan bir politik etkinlik sunar.

Örgütleyici çalışmayı salt milyonlar ölçüsünde gereksinmiyoruz. Örgütleyici çalışmaya, kadınlara da etkinlik gösterme olanağını veren küçük çapta da gerek duyuyoruz. Kadınlar, savaş koşullarında da, orduya yardım, orduda ajitasyon söz konusu olduğunda, etkin olabilirler. Kadınlar tüm bunlara etkin olarak katılmalıdır ki, Kızıl Ordu, düşünüldüğünü, kendisi için kaygılanıldığını görsün. Kadınlar bundan başka, yiyecek sağlanmasında, yiyecek maddelerinin dağıtımında, yığınsal, beslenmenin iyileştirilmesinde, kamuya ait aşevlerinin şimdi Petrograd'da çok sayıda yapıldığı gibi etkinleştirilmesinde etkin olabilirler.

Bunlar, kadın işçilerin etkinliğinin gerçekten örgütleyici önem kazandığı alanlardır. Ayrıca, kadınların büyük deneme işletmelerinin örgütlenmesi ve denetimi işine katılmaları gerekir ki, bu iş tek tek kişilerin meselesi olarak kalmamasın. Çok sayıda emekçi kadının işbirliği olmadan bu iş başarılamaz. Ve kadın işçi, bu işi tümüyle üstlenecek, yalnız yiyecek maddelerinin dağıtımındaki denetime değil, ilgilendiği için onların daha kolay sağlanmasına da katılacak durumdadır. Bu, partisiz kadın işçinin tümüyle başarabileceği bir görevdir ve bu görevin yerine getirilmesi, aynı zamanda, sos-

yalist toplumun sağlamlaştırılmasına özellikle yardım edecektir.

Sovyet iktidarı toprakta özel mülkiyeti tümüyle ve fabrika ve işletmelerde özel mülkiyeti hemen hemen tümüyle kaldırdıktan sonra, amacı bütün emekçilerin yalnız parti üyelerinin değil, ama partisizlerin de, yalnızca erkeklerin değil, ama kadınların da ekonomik kuruluşa katılmasıdır. Sovyet iktidarının başlattığı bu çalışma, ancak bütün Rusya'da yüzlerce değil, ama milyonlarca

ve onmilyonlarca kadın katıldığı zaman ilerletilebilir. O zaman, inanıyoruz ki, sosyalist kuruluşun sağlam bir temeli olacaktır. O zaman, emekçiler, mülk sahipleri ve kapitalistler olmadan da yapabileceklerini ve ekonomilerini yönetebileceklerini göstereceklerdir. O zaman Rusya'da sosyalist kuruluş öyle sağlam temellere dayanacaktır ki, öbür ülkelerdeki ve Rusya'daki hiçbir düşman Sovyet Cumhuriyeti'ne tehlikeli olmayacaktır.

Aymasan Öncü İşçileriyle Röportaj: Temsilcinin Bir Erkek Bir Kadın Olmasında Direttik

Nebahat Kahraman: Aymasan'da çalışan 246 işçiden 74'ü kadındı. Kadın işçilerin ezici çoğunluğu (60-65 civarında) direnişte yer aldı. Nebahat Kahraman onlardan birisi. Ondan özellikle kadın sorununun işçilerin günlük yaşamına, ilişkilerine ve direnişe pratik yansımalarını öğrenmeye çalıştık.

Direniş öncesinde, o dört yıllık sendikali süreçte aktif işçilerden olanlardan birisi miydin yoksa direniş sürecinde mi aktifleştin?

Fabrikada doğru bulduğum şeyler için mutlaka öne çıkıyordum. Doğru bildiğim olaylara karışıyordum. Yemekhanede toplantılar olduğunda kalkıp, insanlara hitaben konuşurdum, pasif değildim. Direniş çadırında da öyle önlerde durmaya çalışırdım. Kendime doğru geldiği kadarıyla insanlara örnek olmaya çalıştım. Tabii genç olmam ve bekar olmamdan dolayı bu insanlara önderlik yapamadım! Onların deneyimine göre ben gençtim ve onları yönlendiremez ya da onlara şunu yapar mısın diyemezdim.

Aymasan'da kaç kadın işçi çalışıyordu?

Toplam 74 sanıyorum. Direnişte bayanlar çoğunlukta idi. Katılmayanlar on kişi kadardı. Direnişe aktif katılan sayısı, en son 108 kişiydi.

Çadırın günlük düzenlenmesinde, çayın konulması, gelen misafirlerin ağırlanması, onlarla konuşmak, oranın temizlenmesi, düzenlen-

mesinde hep kadınlar öne çıkıyordu. Özel görev alıyorlardı. İlk bakışta bu oldukça olumlu gibi görünen bir şey, ama sence bir sorun yok muydu?

Çadıra gelen insanlar bakıyorlar en çok çalışan kadınlar, erkekler oturuyorlar. Ama tam aksine biz, erkeklerin de çalışmasını istiyorduk. Mutfakta onlara da iş vermeye çalışıyorduk. Ortalığın temizlenmesinde onlara da iş vermeye çalışıyorduk. Bu onların üzerinde o kadar etkili olmadı, ama yapanlar vardı. Orada sadece bayanların iş yapmaması, erkeklerin de iş yapması, hayatın müşterek olduğunu ve her şeyin paylaşılması gerektiğini söylüyorduk. Erkekler ilk önce bizim gece nöbete kalmamızı istemiyorlardı. Bunun için aramızda bir tartışma oldu ve sonuçta biz kalacağımızı belirttik onlara.

Niye gece nöbete kalmanızı istemiyorlardı?

Kadın olduğumuz için tabii ki. Etraftan laf gelecek, insanlar dedikodu yapacak, bayanlar orada, acaba niçin kalıyorlar gibilerinden. Sonuçta biz burada sizinle aynı çatı altında çalıştıysak, aynı

çatı altında birbirimize kardeş gözüyle baktıysak burada da kardeş gözüyle bakacağız dedik.

Kadın ve erkek işçilerin arasındaki diyalog nasıldı?

Kesinlikle birbirlerinden ayrıydılar. Ben çok iyi hatırlıyorum, yemekhaneye girdiğimiz zaman erkekler yemekhanenin sol tarafında kadınlar sağ tarafında oturlardı. Birbirleriyle konuşma, diyalog falan yoktu. Sendika geldikten sonra, yavaş yavaş, biraz daha kendini geliştirmiş olan erkekler bayanlarla konuşmaya başladılar.

Öncesinde daha çok cinsel kimlikler mi öne çıkıyordu?

Bu genelde işverenin yaptığı bir taktikti. Bizleri işyerine ilk aldığı zaman cinsel olarak, güzelse işe alıyorlardı. Ondan sonra işte kendi şefleri, usta başları eğer o bayanı ayarlayabiliyorlarsa ayartıyordu.

Samimiyet, saygının dozunu aşan ilişkiler kurabiliyorsa o bayanın önünü açıyorlardı.

Tabii o bayanla ilişki kurmaya çalışırlardı. O bayan da o yönde eğilimliyse ilişkisi devam ediyordu. Sonra koptuğunda bazı erkek işçiler, onun bunun altına yatıyorsa, bizim de altımıza yatar gözüyle bakmaya başlıyorlar. Bu bilinçli, kadınları aşağılamak için. Bir kadın iş yerinde çalışmaması lazım, eğer bu kadın çalışıyorsa böyle aşağılık şartlarda çalışır demeye getiriyorlardı. Ahlaksızdır gözüyle bakılıyordu.

İşyerinizin temsilcilerinden biri kadın. Ama aynı zamanda sen anlatıyorsun işte bu işyerinde kadın ve erkeklerin ciddi sorunları vardı diyor-sun. Bunu hazmedebildi mi erkekler? Tabii ki hazmettiler, sonuçta çoğunluk bayandık. Sesi-mizi dile getirecek yapıda bayanlar vardı. Biz temsilcilik noktasında kesinlikle bir erkek bir bayan olmasında direttik. İkisinin de erkek ol-maması gerektiğini söyledik. Sevgül'ün gelme-sinde biz bayanlar etkili olduk.

Erkek işçiler bunu nasıl karşıladılar?

İlk başta tabii ki tepkiliydiler, ama zaman içeri-sinde baktılar ki bu insan daha çok sahipleni-yor temsilciliği, erkek temsilciye göre işini daha çok özveriyle yapıyor. Demek ki o zaman bayan da temsilcilik yapabilir demek zorunda kaldılar.

Sizinle rekabet edenler oldu mu? Bak o ka-dın haliyle bunu yapıyor, ben de yaparım diyenler oldu mu? Ya da bunlardan olumlu

bir sonuç çıkartıp, kendini geliştirenler var mıydı?

O anlamda rekabet eden olmadı. Şöyle bir olumluluğa dönüştürüldü, biraz daha olumlu olan insan, biraz daha düşüncesi açık olan insan, bayanlarla ilişkileri daha düzeyli olan erkekler-de gerçekten bir gelişme oldu. Bizimle ilişkisi iyi olan erkeklerde gerçekten gelişme oldu. Kendisini kabullendirdi. Bir şey yapılması ge-rektiği zaman direkt bizim yanımıza geliyorlar-dı. Birlikte konuşuyorduk, yapılması gerekiyorsa beraber yapıyorduk. O insan gelip danışıyor-du şunu yapalım mı, bunu yapalım mı diye. Böyle olanlar da vardı, tam aksine bize karşı tavırlı olanlar da oldu. Hiçbir iş yapmak isteme-yenlerde çıktı.

Aymasan'da kadınlar, en başından beri en öndeydi. Ama direnişin 46. gününe kadar ka-dın komitesi yoktu. Siz bu ihtiyacı fark etmedi-niz mi?

Tabii ki ihtiyacı fark ettik, ama kuramadık. O da erkeklerin feodal yapılarından kaynaklıydı, ça-dıra gelmelerine engel oldukları için sayıları çok azdı. Ben biraz daha ilerideyim diyen insan bile eşini getirmedi.

Kadın komitesini gerek siz mi buldular ilk za-manlar?

Tabii ki gereksiz buldular. Biz zaten geliyoruz onlar niye geliyorlar diye düşünüyorlardı. Eşi-miz de çadıra gelirse bizimle beraber gelişecek ve en azından evde ekmek kavgamız olmayacak, bunu göremediler.

İçeride bayanların arasında bazı ayrışmalar var-dı. Araları bozuk olan insanlar vardı. Kırgın olduklarından dolayı birbirlerine destek vermi-yorlardı. Çadıra geldiğimiz zaman bu ayrılıklar, kırıklıklar olduğu için birleştiremedik. O insan-lar tavırlarına devam ettiler. Biz her ne kadar o engeli aşmaya çalıştıysak da içlerine kapanık oldukları için sonuç alamadık.

Çadırda kadınların olması, Topselvi halkının duyarlılığını artırdı diyebilir miyiz?

Topselvi halkı çadırda bayanları gördükleri za-man giriyorlardı, eğer çadırda bayan yoksa gel-miyorlardı.

Çadırda çok güzel bir kütüphane olmasına rağmen kadın işçiler belli bir zaman kitap okurken daha sonra dantel, nakış, kazak

örmeye başladılar. Bunu nasıl değerlendiriyorsun?

İlk zamanlar bayanların elışı örmelerine karşı çıktık. Kendilerini kitaplara vermelerinin gerektiğini, burada gazete okuduğumuzu, gazetenin dinlenmesi gerektiğini, bunlar üzerinde tartışma yapmamız gerektiğini söyledik. Bazıları ısrar ettiler, bazıları da devam ettiler. Kermes için etkinlik yapacağımız için bayanların yine elışı yapmaları gerektiği zaman onlar da bunu daha bir heves ve heyecanla yaptılar.

Direnişinizde 15-20 kadar göçmen (muhacir) bayan vardı. Bunlar direniş yerinde belki fülen katılımıydı, her gün gelip gidiyordu, ama oturup kazaklarını ören kenarda duran kadınlardı. Bunları neden kazanamadınız, direnişte daha etkin kalamadınız?

Bunlar göçmen oldukları için geldikleri Yugoslavya, Bulgaristan gibi memleketlerde daha önce sosyalizmle tanışmışlar. Türkiyede de o özgürlüğü kullanmak istemediler, kendi içlerine kapalı kaldılar. O insanlarla ne kadar konuşursan konuş, ne kadar diyalog yaparsan yap. Konuştuğunda şu şöyle olmalı dediğinde kabulleniyor, ama yapalım dediğinde gelmek istemiyor.

Kadın işçiler genel olarak daha hızlı politikleşiyorlar, bilinçleniyorlar gibi bir yorum yapabilir miyiz?

Yaşadıkları hayattan dolayı yoğun baskı altında kaldıkları için -hem evde hem işyerinde politikayla tanıştıkları zaman eğer onu kavrayabiliyorlarsa, onu anlayabiliyorlarsa daha çabuk gelişiyorlar, ama anlamazlarsa kaldıkları yerden devam ediyorlar. Ama anladıkları zaman da peşini bırakmazlar hızla devam ederler.

Kadınlar arasında küskünlük, kişisel çekişme, çatışmalar çok vardı. Bunları nasıl aştınız zamanla?

Şunu söyledik; bu çadır hepimizin, direniş bizim. Bu çadıra sahip çıkmamız lazım, bu direnişe sahip çıkmamız lazım. Yani bu sadece benim direnişim değil, sonuçta sen de burada işçisin, ben de burada işçiyim; sen de bu işe girmek istiyorsun ben de girmek istiyorum, o zaman birlikte bu işi yapmamız lazım. Ortak iş yapıldığı zaman, kolektif olduğu zaman sen o insanla bir şeyler paylaşırsın. Kolektif yapmazsan kendi başına bireysel hareket edersen ortak hiçbir şey yapamazsın.

Çok değişik kadın kurumlarından kadınlar, yazarlar, aydınlar direnişe destek vermek, dayanışmak için geldiler. Hatta gözaltına alındılar, sonra tekrar geldiler. Bu olayı nasıl değerlendiriyorsun ?

Onlar geç bir saatte çadırımıza geldiler. Polisin engellemesiyle karşılaştılar. Bu engelleme olmasaydı daha erken bir saatte gelselerdi ve bizim çadırdaki bayanların o insanları görmesini, tanışmasını isterdim. Çünkü sonuçta orada bir şair Ruhan Mavruk vardı, şiirini çok içten okudu, çok iyi okudu ve ben o insanların da diğer bayanların da onu duymasını, dinlemesini isterdim. Etkileneceklerinden emindim.

Bir kadın kendi karşısında bir bayanın güzel bir şiir okumasını duyduğu zaman, kendisiyle ilgilendiğini gördüğü zaman bu çok hoşuna gider. Belki çadırdaki insanlar ne kadar konuşursa konuşsun onu etkileyemeyebilir, ama bir şair geldiği zaman şiiriyle ya da konuşmasıyla onu etkileyebilir.